TI FORTÆLLINGER FRA SØNDERJYLLAND

AF PETER SKOVRØY

Bibliotek 1800

Peter Skovrøy

Ti fortællinger fra Sønderjylland

eBibliotek 1800

2026

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Peter Skovrøy: *Ti fortællinger fra Sønderjylland* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Peter Skovrøy: *Ti fortællinger fra Sønderjylland* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

Et forord

For sønderjyske læsere er P. Skovrøy en kær kending, hvis årlige novelle i Sprogforeningens almanak man nødig undværer og hvis bidrag til den daglige journalistik man gerne følger; for de fleste kongerigske læsere vil han derimod være en ny mand. Og dog skjuler der sig et langt og betydningsfuldt arbejde bag disse småfortællinger, hvis tilblivelse spænder over en længere årrække, og deres forfatters navn burde ikke være ukendt herhjemme.

Ikke just for disse skitsers skyld, skønt de i al beskedenhed kan sættes ved siden af den meste folkelige litteratur i Danmark; men på grund af den virksomhed, Skovrøy med stilfærdig trofasthed har varetaget i mere end femogtyve år og på en af de stærkt udsatte poster i Sønderjylland. Når hans navn kun lejlighedsvis er nået over grænsen, skyldes dette for en del hans lidt passive tilbageholdenhed, der især i de senere år har forledt ham til at trække sig tilbage bag lokale interessers gærde. Kan denne bog føre hans navn videre omkring og drage ham selv ind i en større offentligheds aktivitet, har den på mere end én måde opfyldt sin bestemmelse.

Redaktør Skovrøy er født 1851 i Arrild i Haderslev Vesteramt og blev efter sin konfirmation ansat som skriver på et offentligt kontor i Haderslev. I slutningen af halvfjerdserne tog han dansk juridisk eksamen i København, hvorefter han et par år fungerede som sagførerfuldmægtig i Frederikssund. Men under et besøg i hjemmet i 1882 besluttede han at udgive et dansk blad i Tønder, der aldrig tidligere havde haft nogen dansk avis, og på trods af de trange og truende forhold udsendte han

1. oktober samme år det første nummer af "Vestslesvigs Tidende" – til ligelig overraskelse for Tønders danske som for dens tyske parti, så vel som for landråden, der gav byens forundring sit udtryk i de ord, at "i den danske tid havde vi ingen dansk avis, og nu, efter at vi er blevet tyske, får vi et dansk blad!"

Udtalelsen rummer bladets berettigelse. Således måtte det netop være; de nye forhold krævede ny energi. Og "Vestslesvigs Tidende"s udgivelse var et skridt ad den vej, danskheden måtte vandre, om den ville frem. Hermed begyndte Skovrøy da, midt i en også i den danske tid forsømt by og egn, det arbejde for dansk sprog og dansk kultur, som han siden har fortsat under stadig voksende tilslutning.

Til en begyndelse gik det ganske vist ikke, som han havde håbet. Efter to års forløb var det ham umuligt, på grund af det begrænsede opland, at holde bladet gående som et selvstændigt foretagende, og han sluttede sig derfor sammen med redaktør Jessen om at lade det udgå som særudgave af "Flensborg Avis". Og således udkommer det den dag i dag *[1909]*, under hans lokale redaktion, indtagende mod vest en lignende vagtsom forpoststilling som "Flensborg Avis" mod øst, talende med sin danske tunge til en by, som altid har haft blandet mæle.

– I forhold som de, hvorunder befolkningen i Sønderjylland lever siden 1864, opsuges den oprindeligste del af folkets åndelige evner af den nationale kamp. Alt har den behov, alle intellektuelle midler tager den i sin tjeneste. Jo mindre landet er, des mere kræves af den enkeltes kraft; jo fåtalligere befolkningen, des stærkere må den være. Personlige interesser

må ofres for de fælles, og de fælles formål medfører en vis individuel ensartethed.

Hvad kunst der skabes, vil bære præg af disse vilkår, og litteraturen må, hvis den vil være et ægte udtryk for sin tids liv og fremstille dens typer, nødvendigvis lade sit stof være gennemdraget deraf. Måske vil dette virke som en hindring for kunstnerisk fuldkommenhed, selv om det ikke skulle hindre et stort talent i at løfte det nationale stof op til en højere kunsts højde; men det meddeler samtidig arbejder af mindre kunstnerisk vægt en værdi udover eller udenfor den rent litterære, hvis betydning da må opveje den manglende lødighed.

Ud fra dette synspunkt må disse ti fortællinger bedømmes. Som de fordringsløst år for år har gjort deres gerning, gør de heller ikke nu, da de foreligger samlede, fordring på nogen anden plads end den, der tilkommer dem. Sønderjyske læsere har glædet sig over dem, ladet sig bevæge af dem, hentet håb og fortrøstning hos dem – og vil gøre det på ny. Nuvel, også for kongerigske læsere kan de have et og andet, som det vil være værd at lytte til!

L. C. Nielsen.

Et ligsyn

Is og atter is – trindt om ikke andet end is!

Og morgensolen, som lige havde løftet sit ansigt over synskredsens sydøstlige rand, rødmede og smilte som en moder, der finder en smuk legeplads for sine børn. Og den lod sine yngste poder, de vimse morgenstråler, danse ind over denne blanke, glinsende flade, som nu havde ligget over de jævne mærskvidder i mange måneder, dækkende enge, søer, grøfter, veje og stier med sin kolde vinterdyne.

Og solstrålernes muntre børnekuld tumlede i hælene på hverandre ind over isen, snublede og faldt over en forhøjning, som ved vandets sænkning havde dannet sig omkring en ledpæl, jublede og lo, kom på benene igen og tumlede videre, brødes under latter og blinkende smil i isen, der var brusten over en grøftevold i lange flænger, der lignede store åbne sår.

Langt inde mod sydvest skimtedes nogle spredte gårde, tronende over ishavet på deres værfter, og en række små fiskerhytter på en bakkeås, der tog sig ud som vorter på ryggen af en kæmpehval.

Men intet levende væsen sås på denne vide, blanke flade … Eller var det sorte punkt hist inde under bakkeåsen noget levende? Først tog det sig ud som en flue, der krøb på et spejl, så blev det til en krage, der slår med vingerne, og til syvende og sidst blev det til en skøjteløber, en ung, kraftig friser i sin korte pjækkert, med ispiggen i begge hænder.

I lange, afmålte, rolige tag langer han ud med ispiggen, støder den i isen foran sig og sætter af med en vældig kraft.

Da den unge friser nåede købstaden, gik han ind i et hus, over hvis dør den prøjsiske ørn prangede.

Han måtte vente, til herredsfogden var stået op.

– Hvad godt? spurgte denne friseren, der nylig havde været preussisk soldat og stod "ret" ved døren.

– Mojk Peters er død! lød svaret i militær meldetone.

– Så lad hende begrave! Hvordan døde hun?

– Hun druknede i aftes.

– Det er en anden sag. Var hun fuld?

– Vistnok!

– Er manden ædru i dag?

– Ja, *endnu*! svarede den unge mand uden at forandre en mine.

– Kan man færdes?

– Ja, i slæde.

– Godt. Gå så hen hos distriktslægen og sig, at jeg holder for døren om en time.

Den unge mand gjorde omkring og gik.

Jens Fiskers hus lå på bakkeåsens vestre affald mod mærskengene. Hytten, som Jens havde bygget for et halvt århundrede siden med egne hænder og som den gang var ret stadselig at se til, var i løbet af den sidste menneskealder af mangel på røgt blevet til en forfalden rønne. Da den var bygget på den temmelig bratte skråning mod vest, så burde den i kraft af naturens love have næret hang til at falde ned ad bakke; men her havde vestenvinden, som stadig satte ryg til, dannet en så stærk modvægt, at hytten hældede mod øst. Derved kom den til at ligne en gammel mand, der var segnet i knæ af mathed under

vandringen op ad bakken. Tagskægget hang ned over vinduerne som et par mørke bryn, der sænkede sig over dybtliggende øjne, hvilket gav den vindskæve hytte et uendelig tungsindigt præg. Taget var puklet og bulet, og hist og her sad der en oprevet tot strå, hvor sneen havde fæstnet sig, så disse totter lignede hvide skægstubbe i et gammelmandsansigt.

Da slæden nærmede sig under bakken, lod herredsfogden den ytring falde:

– Jens Fiskers hus er lige så forfaldent, som han er selv!

– Ja, sagde lægen, og – det hele er Bismarcks skyld!

– Hvad behager! udbrød herredsfogden forbavset, skønt han kendte lægens hang til at fremsætte vovede påstande.

– Som jeg siger – De kan selv dømme: Jens Pedersen kom hertil i fyrrerne fra Vestjylland som ganske ung mand. Han blandede blod med en frisisk pige fra Sild; de havde kun et barn, en søn, en smuk, kraftig knøs, som hjalp faderen ved fiskeri, da han voksede til. I 1870 blev han taget til soldat af preusserne – og på slagmarken ved Gravelotte blev dette jysk-frisiske blod udgydt som offer for Bismarcks jern- og blodpolitik, hans statsmands-ærgerrighed, hans preussiske patriotisme, den tyske enhedstanke – eller hvad De vil kalde det. – Tabet af sønnen havde tunge følger for de gamle. Faderen slukkede sin sorg i flasken og henfaldt helt til drik. Konen holdt længe sammen på stumperne; men i de sidste åringer, da hun også måtte hjælpe til ved ruserne og ålefangsten om natten i kulde og slud, har de drukket om kap.

– De mener altså? –

– Ja. Jeg mener, at sønnens død har ført de gamle i ulykke, men hvis Bismarck havde ladet os være i 1864, så var sønnens

jysk-frisiske blod ikke rundet som offer for Preussen på den franske slagmark. – Har jeg så ret?

– Hm, måske – hvis det da ikke er at drive kasuistikken lovlig vidt.

Da slæden svingede op for døren, kom Jens ud og tog imod de høje herrer. Over hans skuldre blev et andet blomstrende ansigt synligt. Det var gamle Anders Tækker, Jens Fiskers gode ven og soldebroder, der havde hjulpet Jens med at slukke sorgen over Mojkens pludselige død.

Øvrighedspersonerne trådte indenfor.

Det første, man fik øje på i den lille stue, var den druknede gamle kvindes lig, som var lagt op på bordet midt på gulvet.

Hun lå der endnu i de våde klæder, fra hvis pjaltede flige vandet var flydt ned på stengulvet, hvor det dannede små pøle. Under ligets hoved havde man i skyndingen eller i mangel af bedre skudt en gammel, forreven kurv med skidenvask. Kurven var stillet på kant, så ligets hoved hvilede i kurvens indhold af linned og uldsokker, som dryssede ud.

I dette gamle ansigts furede træk stod at læse de sidste tyve års slid og slæb og ulykke og forfald. En tjavs af hendes gråspængte hår var krøben frem under hætten og hang ned over den ene kind. Dette og så hætten, der sad skævt på hovedet, gav liget et forsorent udseende, hvilket dannede en sælsom kontrast til de virkelige forhold.

På bordet ved siden af liget stod to kaffekopper med sorte slatter på bunden, og oven på bilæggerovnen stod tekedlen og sendte af og til en tynd dampsøjle ud af tuden.

De to kumpaner havde alt drukket gravøllet, og deres blomstrende ansigter og usikre blik røbede, at de var halvt

snurrende.

– Hvad skal han? spurgte herredsfogden og pegede på Anders Tækker.

– Ham kom å æ stej [Note 1)], sagde Jens, og jeg bad ham blive her, for han er mere mundskåren end som jeg.

– Var han da her i aftes, da ulykken skete?

– Akkurat ja, tog Anders ordet, rammende sig, jeg kom her over for at låne en vossel [Note 2)] til min ene sko.

Da liget var blevet klædt af, begyndte lægen sin undersøgelse. Han tog et centimetermål og målte liget fra isse til fodsål. Straks, da lægen begyndte at tumle med liget, arbejdede det i Jens Fiskers slunkne træk, og en gang gjorde han en bevægelse, som ville han skride ind, men så overfaldtes han af en heftig skælven, og hans rystende håndflader slog mod tørvekassen ved ovnen, som han var sunken sammen på. Her sad han så og hørte med et sky blik og et forskræmmet udtryk på de forskellige sætninger, som lægen dikterede til protokollen, såsom: Øjnene halvt tillukkede og sammenfaldne. Hornhinden uigennemsigtig. I øren, næse og mund ingen fremmedlegemer. Munden kun lidet åbnet, læberne blålige, tungen mellem tandrækkerne. Underlæben er ikke fuldkommen ubevægelig, ej heller nakken. Da liget blev vendt om på forfladen, udflød af munden ca. 200 gram snavset vand. Intetsteds fandtes ydre tegn på vold eller på, at hun var blevet kastet i vandet.

Derefter vendte herredsfogden sig til Jens og begyndte på det kriminelle forhør:

– Vil du så fortælle mig, Jens Pedersen, hvordan det hele gik til i aftes?

– Jo – sagde Jens og rejste sig, mens han skottede til Anders Tækker.

– Nå – sagde herredsfogden – I drak jer fulde, kort sagt. Var Mojken drukken?

– Å, hvad skal man sige, herredsfoged, begyndte Jens med mange omsvøb og svajede frem og tilbage som en havnebøje i blæst – drukken, hvad drukken – det vil sige – og han så med et hjælpeløst blik på Anders Tækker, som forstod, at nu måtte han springe i bugten.

– Nå ja, hun var, hvad man kunne sige, lige effen pirret, sagde Anders og så på herredsfogden med et tilfreds smil over det vellykkede, tekniske udtryk.

– Og hvad skete så, Jens? vendte herredsfogden sig atter til denne.

– Jo, så – sagde Jens med et pludseligt tilløb, men standsede brat og gned sin af fusel gennemsyrede hjernekasse.

Herredsfogden så ind i det røde, gamle ansigt, der var præget af et fjollet, forvirret, hjælpeløst udtryk.

– Jo, ser De, herredsfoged, fortsatte Jens med svingende armbevægelser, som var han i færd med at drage vod – jeg vil nu sige, at jeg sad som dér – ja – og bordet stod jo natyrlig – (*Generalpause!*)

Herredsfogden smilte lunt, og Anders Tækker så fra Jens på herredsfogden, rokkede med hovedet og smilte, som ville han sige: Gud forlade ham hans syndige dumhed!

– Nå? sagde herredsfogden og trommede med fingrene i vindueskarmen, hvor han sad og skrev protokollen.

– Joo, sagde Jens, jeg sad dér – og Anders sad som dér – nej – tøv æ litte vette – jeg tror, han sad i kakkelovnskrogen … Jens

kløede sig bag øret og pinte sin hjerne.

– Nej, hør, sagde herredsfogden, dette her går ikke – fortæl du heller, Anders Jensen.

Og Anders Tækker rettede sig og fortsatte, meget bredt og med mange svinkeærinder ud til siderne, men dog sammenhængende, følgende, som her er gengivet i en meget sammentrængt form.

– Jo se – begyndte Anders – jeg var gået her over ved syvtiden, som sagt, jeg havde intet hverv [Note 3)] andtsom denne vossel. Der lå sjødug [Note 4)] over isen, og da jeg kommer herhen, så er stuen fuld af røg. Så siger Jens til Mojken: Mor, gi' os en lille en – det er nok så godt som en flave, for der følger ingen røg med. Nå da, så fik vi jo en lille teknægt, og vi fik to, og vi fik tre, for Mojken var ingen pojk [Note 5)] i de dele – hun kunne tage sin mand. Og jeg fortalte de tranner [Note 6)], jeg kunne, og Mojken skrannede – det sølle skind – nu ligger hun der!

– Ja, men hvordan hændte ulykken? spurgte herredsfogden.

– Ja, se, herredsfogden må nu vide, at Jens jesind [Note 7)] ikke kan drikke noget, uden at han bliver dvalsk [Note 8)]. Han skældte Mojken ud og slog i bordet, og så blev hun da nøks [Note 9)] og gik ud af stuen.

– Og så fandt I hende druknet?

– Ja – nede i vandløsningen, hvor strømmen skærer, lå hun og havde kun hovedet i vandet, for der var ikke mere vand på det sted end som i et nost [Note 10)]. Nå, vi slæbte hende op, fik løsnet hendes bol [Note 11)] og tumlede med hende, men hun var puhndød [Note 12)].

– Hvordan fik I liget hjem?

– Jo, jeg hentede Jens' trillebør og ilav blev Jens ved liget. Månen sken, og da jeg kom tilbage, sad Jens ved siden af liget og græd, og af og til sang han, så jeg blev helt sær ved det. Så fik vi da Mojken op på trillebøren og hun holdt sig helt pank [Note 13)], mens jeg kørte hende hen ad vejen. Men så blev Jens kyllersk [Note 14)] igen, og han ville køre hende og græd og hylede og ruskede i mig – så måtte jeg da lade ham komme til. Men han kunne knap stavre, og så faldt han da, kan jeg tro, og Mojken tirlede [Note 15)] ned –

– I væltede med liget? råbte lægen.

– Ak ja! Jeg sagde også til Jens, at han måtte fule skamme sig, og at han havde fortjent at blive gennemølet [Note 16)].

Alt imens Anders Tækker afgav denne forklaring, gik Jens omkring og pylrede [Note 17)], og da Anders tav, sjokkede Jens hen til liget, klappede det på kinden og sagde:

– Ak ja, lille moer! Vi mått' it haj fåt den sihst! Vi mått' it haj fåt den sihst!

Før herredsfogden forlod hytten, meddelte han Jens Fisker, at han sandsynligvis ikke ville slippe for straf, og Jens sank sønderknust sammen på tørvekassen ved ovnen og skjulte ansigtet i hænderne.

Da doktoren og herredsfogden var kommet neden for bakken, udbrød den første:

– Jeg har været vidne til meget stygt i mine dage; men dette her var mere end dyrisk!

– Ja – det var fælt! indrømmede herredsfogden og skuttede sig i sin pels.

I det samme strøg en lille, fin solstråle, der var træt af at lege på isen, hen over hovederne på de to håndhævere af den jordiske moral, gled sagte ind ad hyttens små ruder, strejfede Jens Fiskers sammensunkne skikkelse bag ovnen og strøg hen over ligets gustne kinder som et flygtigt kærtegn – et kærtegn fra den Gud, der lader sin sol skinne over retfærdige og uretfærdige.

Rejsen til København

Et liv i brudstykker.

I

Den 30. juni 1832 var der røre i Foldingbro.

Kong Frederik VI ventedes fra Ribe med et stort følge. Der var rejst en æresport, og 6 musikanter skulle spille, og 12 jomfruer, hvidklædte, med grønt løv på, skulle synge for kongen.

Op ad dagen begyndte det at blive levende på vejene. Man mødte trindt om fra sognet for at få et glimt at se af den kongelige glans og herlighed.

Inde på en mark syd for Foldingbro lå to vogterdrenge med deres køer. Den ene hed Lars og den anden Mads; men begge havde de fået strengt påbud om ikke at forlade køerne for at se på de kongelige.

Det var en tung lod.

Alt som det blev levende på vejen, voksede drengenes forventninger og forestillinger.

Lars var en lille vims knægt med spillende øjne, men forbavsende snavsede hænder. Mads var en fattigmandsdreng, firskåren og tung, men med et par ærlige blå øjne og fremtrædende pænhed i sin fattige dragt.

Inde under Lintrup skimtedes en lille støvsky på landevejen.

– Nu kommer de! råbte Lars og sprang op.

På grund af den store afstand kunne drengene ikke se noget bestemt; men af og til glimtede solen i et våben, eller en rød

kappe, eller et skærf flagrede.

– Ser du, hvor det glimter! skreg Lars trippende og ude af sig selv. Det er det pure guld! Mads, se en gang! Så du ikke det? Det var guldkronen, der glimtede!

– Kan du se kongen?

– Ja, påstod Lars. Han rider på en hvid hest! Han har guldkronen på hovedet og en stor guldstav i hånden, meget tykkere end din trykkæp, Mads.

Mads stirrede og stirrede, men han så intet uden et glimt af og til og noget rødt flagre i støvskyen.

– Jeg løber! Jeg vil se det! råbte Lars. Pas på den brogede, Mads! Du må have min tønderkrukke! …

Han var allerede langt borte, da han råbte det sidste.

Mads blev på sin post. Hans husbond havde sat ham der, og der måtte han blive. Dette var for hans natur noget så selvfølgeligt, at det ikke kan siges at koste ham overvindelse; men det smertede ham desuagtet ikke mindre, at han gik glip af den fornøjelse, som hans kammerat skaffede sig ved et pligtbrud.

Han gik ind i en lille stump forkrøblet egekrat, der den gang endnu prangede der som en sidste rest af fordums skove, og i hvis midte en gammel eg strakte sine forvredne grene ud i luften til alle sider, som famlende efter en støtte på sine gamle dage. Egen var den sidste af mange gamle kæmper.

Mads klatrede op i træets bladløse krone, og her sad han og stirrede imod det kongelige tog, som nu havde gjort holdt ved æresporten.

Han så noget hvidt skimte. Det var de tolv hvide piger, og vinden bar af og til en stump af sangen over til ham som et

halvgnavet ben, man kaster til tiggeren udenfor. Stundom så han pludselige glimt, og han troede ligesom Lars, at det var kongens guldkrone, der blinkede i solen.

Mens han således sad der i egetræet hin dag og stirrede over mod det kongelige tog, avlede den utilfredsstillede trang i drengens bryst en hed længsel efter at se noget af den for ham fremmede verdens herlighed på nært hold, og han satte sig for, at hele hans higen og tragten her i verden skulle gå ud på at lægge så mange skillinger til side af sin løn, at han en gang kunne rejse til kongens København.

Dette ønske fik næring i de følgende dage ved Lars' løgnagtige fortællinger om, hvad han havde hørt og set.

II

20 år efter.

Gården Langebæk var en af de bedst drevne og største gårde i sognet.

I året 1852 ejedes den af Lorens Jensen, som havde overtaget den efter faderens død for 3 år siden omtrent gældfri. Gården var købt af faderen i tyverne under pengekrisen. Det hed sig, at faderen havde fået skøde på ejendommen mod erlæggelsen af skatterestancerne til amtstuen, hvilket tilfælde ikke var enestående i de tider.

Faderen, der som sognets største og mest velhavende bonde i årenes løb var blevet betroet med en del offentlige tillidshverv, kom som følge deraf i hyppig berøring med de tysksindede embedsmænd og blev om ikke ligefrem "tysk", så dog god ven med både præst og herredsfoged, husfoged og tingskriver, som alle var tyskdannede og tysksindede, og han lod den tyske luft,

som disse førte med sig, uhindret trænge ind alle vegne i hans hjem.

Hvis konen havde været den kvinde, som kunne lufte ud efter de herrer bagefter, i det mindste i barnekammeret, så var der vel ingen videre national skade sket; men det var hun nu engang ikke. Og følgen blev da den, at sønnen kom på tysk skole i købstaden og gik over til fjenden med hud og hår.

Denationaliseringens hede vind svider først de højeste træers kroner i skoven; men de træer, der rager højest i vejret, har ikke altid det sejeste ved. Underskovens egepurl danner hos os, som andre steder, de sidste rester af fordums skove.

Den unge Lorens Jensen havde arvet faderens vege karakter og fået en god slump forfængelighed i tilgift. Hans skoletid og omgang havde givet ham en købstadmæssig politur, der skilte ham ud fra hans jævnlige på landet.

Det var derfor en selvfølge, at unge Lorens Jensens hu ikke kunne fæste sig til en bondedatter i hans fødeegn. Og det vakte ingen forbavselse, da det rygtedes, at han var forlovet "oppe i det tyske" (Sydslesvig eller Angel). Rygtet tilføjede, at hans tilkommende kone bragte ham som medgift en umådelig mængde grunker (hvilket var løgn) og et umådelig stolt væsen (hvilket var sandt).

Der var i sognet næppe en, som ikke var nysgerrig efter at se den nye frue holde sit indtog på Langebæk. Mens den unge Lorens Jensen var borte på brudefærd, der stod på i hele otte dage, havde rygterne lejlighed til at spille på borde og bænke, og legen blev vildere og kådere, alt som dagen nærmede sig. Det sidste rygte gik ud på, at den unge frue ville komme kørende i en karm, forspændt med 8 hvide heste.

Og forventningen blev ikke skuffet, thi hvor rig fantasien havde været, virkeligheden kunne den ikke hamle op med.

Den unge frue kom nemlig slet ikke kørende, hun holdt sit indtog på Langebæk *ridende* ved sin mands side, iført en lang kjole, høj hat og med det hvide brudeslør flagrende over hesteryggen.

Dette optog vakte en umådelig opsigt i egnen, hvor man endnu aldrig havde set en dame på en hesteryg, og dannede emnet for samtalen i mange dage og uger, indtil fruen på Langebæk bragte nyt stof til folkesnakken – hvad hun trolig besørgede i mange år.

Den dag, unge Lorens Jensen kom ridende ind på Langebæk med sin unge hustru ved siden, var der naturligvis røre blandt gårdens tyende. Ikkun en holdt sig tilbage – hvad den unge frue aldrig siden glemte ham – det var avlskarlen Mads Bryde.

Mads hed egentlig ikke Bryde, men noget andet, uvist hvad. Ingen vidste hans slægtsnavn. Selv sagde han, at han var kommet til verden ved en fejltagelse. Han var et fattighusbarn fra Foldingbroegnen, havde ingen slægt og behøvede heller intet slægtsnavn. Ingen ville spørge efter ham med en arvelod.

Da Lorens Jensens fader fæstede ham for 8 år siden, sagde Mads, at han på gården i Tønder-egnen, hvor han havde tjent som busvend [Note 18)] i et par år, var blevet kaldt Mads Bryde [Note 19)] af en gammel bedstemoder, og dette navn kunne han jo vel gerne beholde, mente han.

Og alle var enige om, at det kunne han.

Mads Bryde var en kæmpe i vækst, når han rettede sig i sin fulde højde. Men det var sjældent, han gjorde det. Det var, som skammede han sig ved at optage så stort rum her i verden og

derfor gjorde sig umage for at formindske den ene dimension ved at dukke med nakken.

Mads Bryde var en slider, og til trods for sit ludende hoved førte han et skarpt tilsyn med alt, hvad der foregik på gården ude og inde.

Skrædderen i sognet, som gik fra gård til gård året rundt og syede med en dreng, som skiftede hyppigt, da den megen kål (det var en regel der på egnen, at den dag, man havde skrædderen, blev der kogt søbekål til middag) slog drengene ihjel eller gjorde dem ukampdygtige, sagde højt og tydeligt, at hvis ikke Mads Bryde var, så ville, Fanden rempe ham, den unge Lorens snart gøre kål på Langebæk.

Mads Bryde havde således et godt ord på sig.

Mads havde tilsyneladende ingen lidenskaber. Kvindfolk brød han sig ikke om. Et hængehoved var han imidlertid ikke. Han gik til legs med de andre karle og kunne danse til sidste mand, men på en ejendommelig sindig måde, næsten som en maskine. Han dansede for dansens skyld, ikke for pigernes; hvad der for andre var middel, var for ham mål. Han gjorde derfor ingen dikkedarer; han skrabede ikke ud, han gik lige hen til pigens plads, strakte hånden ud og tog hende, som man tager en skovl eller en spade, der står ved en mur, og kørte så rundt. Desuagtet holdt pigerne af at danse med ham. Det var, som de lå i en gynge, når de dansede med Mads Bryde, sagde de.

Han var nu 36 år gammel, og da han var meget påholdende, kunne hans medtjenere ikke skønne andet, end at han lagde penge på kistebunden.

I virkeligheden bar Mads Bryde på en lønlig lidenskab: han sparede sammen til en rejse til København.

Hvert år lagde han op af sin løn i dette øjemed, men han sagde det ikke til nogen moders sjæl. Det var som en hemmelig kærlighed, der næredes i stilhed, og som derfor brændte des heftigere. Han nægtede sig enhver kostbarere fornøjelse for at få dette sit eneste ønske her i livet opfyldt. Når andre ville have ham med til Bartolomæusmarkedet i Løgumkloster eller anden lystighed, som kunne være forbundet med en større udgift, svarede han Nej. Og disse frivillige ofre, som han hobede sammen, blev ubevidst og i al stilhed skrevne på Københavns-rejsens konto. Men for at denne ene rejse kunne indløse alle disse veksler, som han trak på den i de mange år, måtte den nødvendig overvurderes, og dette blev den. I årenes løb steg Mads'es forestillinger om denne bys glans og herligheder til noget abnormt, der kun fandtes i hans egen uformelige fantasi, men som skabtes ved hans hjernes evindelige tumlen med denne hans livs eneste store tanke.

Det eneste, der kunne bringe denne kæmpe i harnisk, var, når nogen sagde sådant noget som, at Hamborg var kønnere end København. I så fald kunne han stundom rette sin store skikkelse, og modstanderen kunne da blive forundret ved at se ind i et par store blå øjne, der formelig lyste af begejstring, mens han skildrede Københavns herligheder – det København, som han aldrig havde set, men som han havde læst og drømt om nu i tyve år. Han læste nemlig rub og stub, hvad der kom i hænderne på ham, og hvor han kunne tænke at finde en linje om København.

I slige øjeblikke kunne Mads Bryde, der var begavet med en uhyre hukommelse, glemme sin naturlige skyhed og undseelse og formelig blive veltalende, som en elsker, der i vingede ord skildrer sin elskede.

Det var hans bestemmelse, at rejsen til København skulle foregå mellem høbjergningen og kornhøsten.

1852 var et velsignet år for bonden, og Langebæks enge var usædvanlig frodige. Tyendet kunne næppe slå til i den travle tid, og man måtte endog tage fruens personlige opvartning med til hjælp.

Blandt pigerne på gården var der en ung tøs, som var kommet til majdag. Hun var fra det sydlige Angel og radbrækkede det danske på en gyselig måde; men hun skulle jo også kun tale tysk med fruen. For øvrigt var hun en kvik og nydelig lille en – en rigtig lille satan! sagde karlene på gården, sådan som hun kunne bruge øjnene og svinge med svansen som en vipstjert på en tue!

En eftermiddag i høsten måtte Marie med på engen og lod slet ikke til at være videre ked deraf. Hun trippede afsted med de andre med en rive over de kønne skuldre og gjorde kiks med karlene.

Da de kom forbi smedjen, holdt der en vogn ude på vejen. Smeden og hans svend stod og kløede sig i hovedet, den ene oppe på vognen, den anden nedenfor, og så med rådvilde miner på en ny ambolt, der stod bag i vognen, og som man måtte have båret ind i smedjen.

– Å, råbte smeden til karlene fra Langebæk, kom hid, folkens, og tag en hånd i med!

Man flokkedes om vognen, og enhver gav sit besyv med angående opgavens løsning.

– Snak! sagde Mads. Vi har ingen tid til mange dikkedarer. Hvor skal ambolten hen, smed?

– Ind på blokken.

– Godt.

Man så forundret på Mads Bryde, da han trængte sig frem til vognen, hvor bagsmækken var løftet af. I det samme så man ham rette sin mægtige krop og slynge sine kæmpearme om den vældige jernklump.

– Det lader du nok være, Mads! sagde smeden med tykt mæle, mens svenden stod oppe på vognen og grinte smørret.

Madses rødbrune skæg lå bredt ud over amboltens blanke bane. Der kom et trodsigt blink i hans store blå øjne. Så rejste han sig langsomt med ambolten krystet til sit mægtige bryst, gik over vejen ind i smedjen og satte ambolten på blokken.

Marie udstødte et skrig og var ganske bleg.

Og da Mads Bryde trådte ud af smedjen, så hun på ham med et underligt, skottende, nyfigent blik.

Efter den dag lagde man med forundring mærke til, at Marie lagde an på den 36årige Mads Bryde. Hun var forgabet i ham. Hendes overfladiske natur var sat i bevægelse af Mads'es kæmpekraft, hun var betaget deraf, og for hendes letfærdige, forfængelige hjerte var det en triumf at binde denne kæmpe med kærlighedens silkebløde, men stærke bånd.

Og det lykkedes hende virkelig ved hjælp af den kokette kvindes utallige kunstgreb at snige sig ind i den kejtede Mads'es hjerte.

Samson blev den skønne Dalilas lydige træl.

Men medens hans kærlighed slog rødder i hans hjertes dybe muld, kunne hendes hjertes golde klippegrund kun fostre en døgnplante, som solen hurtigt brændte ud.

Det var et ejendommeligt syn at se disse to modsætninger færdes.

Hun trak ham med på legestuer og til al anden lystighed. Hun fjasede med de unge karle og bragte dem i hårene på hverandre for så at skrige op og flygte hen i krogen til Mads, rystende som en lille fugl, indtil hendes kæmpe skilte de kæmpende hanekyllinger ved at tage en i hver hånd og holde dem ud fra sig i stiv arm, sædvanlig med den lakoniske bemærkning: Så, slå nu! Og denne kraftydelse lønnede hun hver gang med en skingrende latter og en kærtegnelse af sin kæmpe i de overvundnes påsyn, som en kunstberiderske kærtegner sit dyr, når det har gjort sine ting godt.

Historien tog en ende med forfærdelse, idet den smukke Marie en skøn dag forsvandt tilligemed de 100 rigsdaler, som Mads Bryde havde sparet sammen på i 20 år til Københavnsrejsen.

III

20 år senere.

I en menneskealder havde Mads Bryde viet sine kæmpekræfter og sin agtpågivenhed i alle retninger til Langebæks drift. Under andre forhold ville dette med nødvendighed have ført til en solid velstand for ejeren. Men hvad Mads Bryde i de 20 år, siden den unge frue kom ridende ind på gården, kunne køre ind ad de høje porte i svingende korn- og hølæs, det havde fruen vist at kunne bære ud i sit lille fine silkeforklæde.

Thi vel var Langebæk en god gård, men i disse 20 år havde der hersket en gæstfrihed, et rykind og et stadigt røre på gården, som altid var fuld af fremmede, så selv de største indtægter ikke forslog.

Der var blevet fint på Langebæk. Selv ejeren Lorens Jensens tyske købstadsdannelse kunne stundom ikke slå til i det fine selskab, som samledes dér. Hans kone må have haft et udstrakt bekendtskab, før hun gik til brudeskamlen med unge Jensen, thi hun var næppe kommet til sæde på Langebæk, før gæsterne syd fra, folk af begge køn, i alle aldre og forskellige samfundsklasser, ærede gården med deres nærværelse på kortere eller længere tid og fyldte stuerne med deres tyske tale og væsen. Og efter annektionen i 1864, da tyskeriet fik fuld vind i sejlene, var det som en hel lille folkevandring. Der kom så fine folk som tyske kunstnere, ja selv et stykke af en tysk forfatter holdt til der en tid lang og morede sig med at skrive en bog, der gjorde tykt nar af den befolkning, hvis gæstfrihed han havde nydt.

Mads Bryde var nu 56 år gammel, og årene og sliddet havde hvidnet hans hår.

Mads var ikke blevet berørt af den tyske strøm, som rislede igennem stuehusets fine værelser året rundt og om sommeren flød ud i gårdens smukke have, ud over plænerne, bredte sig over marker og stier, som en summende sværm af oldenborrer i maj, der truer med at sluge vårens nye løv.

Når der en sommeraften silde strømmede lys ud fra de fine stuer og lød støj og latter gennem de åbne vinduer ned til Mads Bryde i karlekammeret, kunne det stundom hænde, at han brummede i skægget: Hør, hvor de larmer derinde!

Men endnu mærkeligere var det, at Lorens Jensens eneste datter, Emilie, også var undgået at blive revet bort af denne strøm. Og det allermærkeligste var, at Mads Bryde var blevet den ufrivillige årsag, ufrivillig for så vidt, som det ikke var tilsigtet fra hans side, men ganske simpelt lå i forholdenes natur.

Den lille Emilie følte sig nemlig som oftest tilovers i al den selskabelighed, som herskede i hjemmet, og hun tyede derfor over til Mads Bryde. Og siddende på hans knæ i karlekammeret eller trippende ved hans side i marken hørte hun Mads fortælle om eventyrenes kæmper og dværge. Eventyrets, fortidens, sagnets og historiens rige verden rulledes her op for barnet, mens hun fortryllet lyttende stirrede ind i Mads' dybe, varme og kærlige øjne.

Mads var som den legemliggjorte overlevering.

Hans livstanke: Københavnsrejsen havde gjort ham belæst, og hans uhyre hukommelse (denne bondehukommelse, der trindt om i landene gør bondestudenterne til de største lærde), gemte omhyggeligt hvert eneste eventyr, enhver historie, som han havde hørt eller læst. Og over for dette barn, som han elskede som sit eget, og som han ingen undseelse følte for, blev hans sprog veltalende, begejstret, malende. Gennem hans fortællinger flød fortidens sagn og historie og folkestueeventyrets fantastisk farvede, strålende kildevæld ud øver det opvakte barn.

Hvad skaberi og unatur havde forhutlet og forkvaklet i to slægtled, skulle Mads Bryde, dette naturens naive barn, råde bod på i det tredje led.

I året 1872 sad ejeren af Langebæk allerede i gæld til ørene, skønt ingen vidste det, og kun få anede det. Han havde ikke været mand for at sætte en stopper for konens ødsle uvæsen, og han arbejdede sig år efter år dybere ned i gælden. Han så selv i lyse øjeblikke afgrunden, han gled hen imod; men han hørte til den slags svage naturer, som ikke stemmer foden imod, før de står ved randen og så svimler og falder.

Efter at Mads Brydes livstanke om en rejse til København var strandet sammen med hans kærlighedslykke for 20 år siden, var han i de første år kommet bort derfra. Men i året 1872, da så mange rejste derover til industri- og kunstudstillingen, blev den atter vakt til live og optog ham nu ganske.

Anders Lund, en ung mand på 18 år, en søn af naboen, Emilies legekammerat fra barneårene, havde været et halvt år på en højskole i nærheden af København. Han og Mads Bryde havde afgjort, at de ville rejse sammen til udstillingen. Den fjortenårige Emilie havde lyttet til deres samtaler, og hun havde intet højere ønske end at gøre rejsen med, men det ville moderen aldrig give hende lov til, tænkte Emilie sukkende.

Forestillingerne om Københavns herligheder gav sig atter til at rumstere i Mads' hjerne. Han havde af Anders Lund fået et kort og nogle bøger over København og Nordsjælland, og dem sad han nu og granskede, til han kunne dem udenad. Han vidste inden ret længe så god besked med København som en indfødt. Han kendte enhver gades navn og retning og havde billedet af hele København i hovedet. Han vidste til sidst også, hvornår hvert tog forlod hver eneste station på hele vejen did.

Han tyede sig et nyt lag klæder og en paraply, et stykke møbel, som han aldrig i sine dage havde ejet. Og da det kom så

vidt, at tiden var bestemt for afrejsen, gik han ind til sin husbond, hos hvem han efterhånden havde fået 500 mark til gode af lønnen, som han lod stå.

– Herre Gud! sagde Lorens Jensen gnaven og lidt hed i hovedet, har du endnu ikke fået den københavnsrejse ud af hovedet? Sagen var den, at Jensen just nu var i stor pengeforlegenhed. Alle kilder var tømte, og han så ingen udveje til at skaffe 500 mark på en studs. – Hvornår vil du have pengene? spurgte han alligevel med en hovmodig mine, som han havde lært af sin kone.

– Om 14 dage, svarede Mads.

Da Mads var gået, satte ejeren af Langebæk sig ned og grundede på, hvordan han kunne få Mads den fikse idé med københavnsrejsen snakket ud af hovedet.

Han talte senere med sin kone derom, og der blev udklækket en plan.

En dags tid efter møder præsten som ved et tilfælde Mads Bryde og giver sig i snak med ham. Præsten fortæller ham, at langebækmanden i går havde beklaget sig til ham over, at Mads ville ødsle sine spareskillinger på en københavnsrejse – de samme penge, som hans husbond havde tænkt at anvende på en for Mads bedre måde, nemlig til en flædføring [Note 20)]. Og præsten udtalte, at det ville være den sorteste utaknemmelighed af Mads, om han forpurrede denne smukke kristelige plan. Det var synd og gudsbespottelse, hvis Mads, der var opslidt og kunne blive hjælpeløs på sine gamle dage, ville sparke til det stykke nådsensbrød, som hans husbond i ædel kristelig barmhjertighed rakte ham.

Og så videre.

Mads vred sig under præstens greb. For hans usammensatte begreber havde en sjælesørger altid stået som den, der havde nøglen til hans sjæls salighed i sin lomme. Og da præsten forlod Mads, var denne overvundet.

Allerede næste dag blev flædføringskontrakten underskrevet af parterne. I følge denne kontrakt forpligtede ejeren af Langebæk, Lorens Jensen, sig til at give Mads Bryde op- og underhold på gården, så længe han levede, og en anstændig begravelse efter egnens skik og brug, når han var død. Til gengæld forpligtede Mads sig til at betale 500 mark til Lorens Jensen i vederlag og for øvrigt tage del i arbejdet på gården efter evne.

Da Mads havde sat sit navn under dette dokument, sagde han den eneste vittighed, han havde sagt i sit liv. Den lød:

– Nu har jeg slidt i 50 år for at tjene disse penge, og nu må jeg arbejde til min død for at komme af med dem igen!

Da han derefter kom over i sit kammer, tog han langsomt lige som højtideligt de nye klæder ned fra knagen, hvor de hang for ikke at blive krøllede, og lagde dem ned i sin kiste ved siden af den nye paraply.

Det var Mads Brydes stilfærdige farvel til hans livs gyldne drøm.

I et grande på kroen, som fandt sted nogle dage efter, kom sagen på tale, og den almindelige dom lød, at det var et smukt træk af langebækmanden at flædføre Mads for de "faalle" skillinger. Ikkun den fordrukne skrædder var, som han plejede at være, stik imod strømmen og bemærkede under almindelig tavshed før og efter:

– Jeg tykkes, Fanden rempe mig, det havde været kønnere af langebækmanden, om han havde trukket Mads ud i toften og skudt ham en kugle for panden, lige som han gjorde i fjor ved den gamle hoppe, der havde båret hans fine kone ind på Langebæk for 20 år siden.

Men hvem regnede på, hvad skrædderen sagde. Han var en snavs karl, der nok selv havde været en rigtig slubbert ved sine læredrenge.

IV

Mads Brydes rejse.

Det var en blikstille, mild sommeraften seks år efter.

Langebækgården lå og luede i den nedgående sols stråler. Droslen fløjtede i den smukke park vest for gården, og aftenluften var mættet med højsommerens stærke dufte, en krydret blanding hentet fra eng, have, park og skov, thi alt det fandtes nu omkring Langebæk, der i årenes løb i ydre og omgivelser havde fået herregårdspræget over sig.

Noget lignende har de to mænd formodentlig tænkt, som stod i nabohaven og så over gærdet mod gården. I alt fald ytrede den ældre:

– Langebæk er en smuk gård, Anders! Den har overfløjet vor!

Anders svarede ikke straks. Han havde set et glimt af en hvid kjole ovre i Langebæks have.

– Hvad ser du efter, Anders? spurgte faderen med et polisk smil i det gamle skarpe og kloge ansigt.

– Å, jeg syntes, jeg så et glimt af Mads Bryde, sagde Anders Lund, idet en let rødme bredte sig over hans smukke, brunede ansigt.

– Nej se, lo den gamle, går den gamle snegl nu omkring i en hvid damekjole? … Hør Anders, fortsatte den gamle efter en lille pause, et spøg, et andet alvor. Du har rigtignok været 3 gange på højskole og er blevet en fiffig karl, men narre mig helt kan du dog ikke. Dit venskab for Mads Bryde var jo sikkert ærligt nok, men det var alligevel en anden person, der nok så meget trak dig derover. For resten har du Mads Bryde at takke for mere, end du selv aner.

– Hvad mener du?

– Du kan takke ham for, at du får en veldreven gård, men tillige en dansk kone.

– Ak, sukkede Anders, fruen giver aldrig sit minde til den forbindelse!

– Fruen har sin rolle udspillet på Langebæk, og manden med, det sølle skrog, Gud bedre det. Om et halvt år sidder hverken hun eller han på Langebæk længer.

– Er det så vidt allerede? Ja, jeg har jo tænkt det. Stakkels Emilie! sukkede Anders.

– Jeg talte med min sagfører i går, da jeg var i byen. Han fortalte mig, at Lorens Jensen var færdig, at han var kørt fast i en bunke vekselgæld, der vil sluge hele gårdens besætning og mere til, og at den sidste panthaver må lade sig den faste ejendom udlægge. Men den sidste panthaver er tilfældigvis jeg. Jeg lånte Lorens 4000 prøjsiske dalere for 10 år siden på sidste prioritet. Kommer gården under hammeren, bliver jeg ikke dækket, derfor tager jeg den selv. Hvis du nu kan blive enig med Emilie, så kan hun jo blive på sine fædres gård. Jeg tænker, at fruen under disse forhold giver sit minde. Hun kan så komme

til at sidde på aftægt i jægerhuset ved skoven, som hun selv har ladet bygge.

Anders greb bevæget faderens hånd:

– Tak fader!

– Intet at takke for, min dreng! Emilie er nu 20 år, allerede for 5 år siden tilstod hun for mig, at hun var så dansksindet som nogen, og at hun intet bedre ønske havde end at komme på en dansk højskole; men det kunne der ikke være tale om, mente hun. Jeg tænkte meget over min samtale med dette barn den gang. Hvor besynderligt, at netop som tyskhedens strøm går stærkest i hendes slægt, vender hun tilbage i forfædrenes forladte spor og bliver dansksindet. Der er et fremtidshåb for os i dette. Vort folkelegeme har været sygt i mange hundrede år, men et folks natur er stærkt som individets er det. En slægt kan sygne i flere led og så pludselig blive karsk i det næste. Vort folkelegeme kan også helbredes ganske. Men ét må vi aldrig glemme, at på den valplads, hvor folkenaturen kæmper i århundreder med sine kolonner og slægtled, der er den enkeltes livshåb kun som det græs, der trædes ned under troppernes hæle …

Efter en lille pause lagde faderen hånden på sønnens skuldre og fortsatte:

– Om et års tid, håber jeg, er Langebæk gård atter i danske hænder, i dine, og jeg ved da, den er i gode hænder. Men et endnu. Vi skylder Mads Bryde tak. Han har slidt sit liv op på gården. Et helt livs trofast arbejde forsvinder ikke uden frugt og er mere værd, end vi kan betale; men hans livs beskedne ønske skal opfyldes, så vidt det står til os. Om otte dage rejser du med

ham til København. Han er nu 62 år og gammel, men han er rask og rørig og kan endnu have fornøjelse af rejsen.

Sålunde gik det til, at håbets stjerne tændtes endnu en gang for den gamle Mads Bryde.

Han åbnede en køn dag atter kisten og fik de "nye" klæder frem, som havde ligget på kistebunden i 6 år tilligemed paraplyen. De blev børstet meget varsomt og hængt op på knagen, for at folderne kunne glattes.

Men to dage efter kommer Emilie en formiddag løbende over til Lunds, ligbleg i ansigtet, og fortæller halvt grædende, at Mads er blevet slået af hingsten og ligger bevidstløs. Hendes fader er kørt til købstaden, og alle karlene er i marken. Hun beder Anders køre efter doktoren, så hurtigt han kan.

Lægen gav kun lidet håb. Mads havde fået slaget i underlivet, og den begyndende feber røbede en underlivsbetændelse.

Feberen tiltog i styrke næste dag, og der indtrådte hyppige vildelser. Under disse var den syge stadig på rejsen. Han kørte med toget. En gang fo'r han op i sengen og råbte:

– Anders, skibet går jo fra os!

Han talte om Kolding, Fredericia, Strib. Så lå han atter stille en stund.

Emilie veg ikke fra hans leje.

Det er femte dagen efter ulykken. Anders Lund sidder om aftenen silde og våger ved Mads' sotteseng. Mads ved, at det er døden.

For øjeblikket ligger han stille hen, som en der sover. Det hvide hår og skæg smelter sammen med puden i det matte lys fra den lille lampe på bordet. Vinduet står åbent, af og til hører

man dæmpede toner fra et klaver ovre i forhuset, hvor fruen har selskab.

Mads åbner øjnene og siger med mat stemme:

– Kommer Emilie ikke, Anders?

– Jo, hun lovede at komme, så snart hun kunne smutte bort fra selskabet.

Så ligger han atter en stund stille. Derpå drejer han hovedet bort og skotter op til de nye klæder, der hænger som mørke skygger på den hvidkalkede væg. Men han siger intet. Han drejer kun langsomt, uendelig langsomt hovedet tilbage og bevæger sagte venstre hånd på dynen, med et rørende udtryk af stille hengivelse i sin skæbne.

Der kommer et nyt heftigt anfald af feber med vildelser. Han mumler noget om en guldkrone, der glimter i solen, og han råber, at Lars ikke må rende fra køerne.

I det samme går døren sagte op, og Emilie står der i en skinnende hvid selskabskjole.

– Nu kommer engelen efter mig! mumler Mads. Nu kommer jeg! Nu kommer jeg!

Så væver han atter noget ind om guldkroner, der blinker i solen, som de tvende ikke forstår.

Den unge pige går hen til den døendes leje og griber hans hånd.

– Nu kommer jeg! Nu kommer jeg! mumler han.

Men efterhånden bliver han roligere, og pludselig slår han øjnene vidt op. Emilie står lænet til Anders' skulder og græder sagte. Der går et forklaret smil hen over den døendes træk; han løfter hånden som til en velsignelse, men den falder tilbage på dynen, og dødens skygge glider over hans åsyn.

– Nu fik Mads Bryde lov at rejse! hvisker Anders og kysser den grædende Emilie på panden.

Semikolium

Anders Skipper fra Listlandet lå ved Munkmærsk og lossede kul.

Han stod selv ved dækslugen og skrev en kridtstreg for hver tønde, der blev hejset op af det mørke lastrum, mens dragerne, en kæmpestærk friser og en halt skomager, lagde rygge til for at lempe kullene over på en vogn, der stod forspændt ved bolværket.

Med hensyn til det at lægge ryg til, så var det da egentlig kun friseren, der gjorde det, thi skomageren lod det blive ved bevægelserne; men han hivede, stønnede og hvæsede værre end et damptærskeværk. Anden gavn gjorde han for øvrigt ikke. Og når han af og til for sig over panden for at viske nogle svedperler bort, så var det mere den brændende junisols skyld, der blev mere og mere stikkende for hver time, der gik af morgenstunden.

En mild østenbrise kom inde fra fastlandet, der kunne skimtes som en tågestribe i øst ved himmelranden, og bragte ude fra de af ebben tørlagte vader, hvor strandfuglene spankede om og rodede efter føde, en stram lugt af tang og klæg ind over den lille brygge.

– Hør skomager, sagde skipperen og tog sin korte pibe af munden, du bestiller pine katten ikke det bitteste korn, og dog sveder du som et fyrtårn i regnvejr!

– Hæ! sagde skomageren og slog polkahåret bort af panden med et nakkekast og med et glimt af et svedent smil i den ene øjenkrog, jeg skal sige jer noget, skipper, det er af bare angst, jeg sveder.

– Hvad er du da bange for, skomager?

– Jeg er skam bange for, at skipperen ingen dram giver til frokosten, svarede han smiskende og med et lune, som ellers var ham fremmed.

– Nå, så det er du!

Og kridtstregen, som skipperen slog, blev dobbelt så tyk som den foregående.

– Så for satan! skreg skomageren med et og gav sig til at daske sig på forskellige steder af legemet, hvor han havde lommer i klæderne.

– Hvad går der nu af dig, – er du blevet kulret?

– Jeg har, Fanden miste mig, Gud forlade mig det, glemt min frokost. Så gid da Satan hente det! …

Og skomageren så ganske ulykkelig ud.

– Ja, lad ham det, sagde skipperen med en tør latter. Men for resten kunne du jo også sende knægten derhenne efter maden.

Lidt borte lå en lille dreng og en pige og rodede i sandet.

– Hej, du der! skreg skomageren. Men børnene var så optaget af deres leg og hørte det ikke. Hej, du, onkel Sirup! lød det atter.

Denne gang hjalp det, og drengen nærmede sig forsigtigt.

– Kan du springe ned til min kone og hente min mellemmad? … Det var ret, kan du tage skankerne med dig, min lille kokkemand!

Og drengen svarede med en vrinsken og ved at slå de bare ben op i rumpen under løbet som kvittering for anerkendelsen.

Da drengen en halv times tid efter kom tilbage, traf han kullosserne på vejen fra bryggen op til kroen og leverede frokosten til skomageren med den bemærkning:

– Jeg skal hilse fra din kone og sige, at du ikke måtte glemme at tage stueuret med fra urmageren, for det var færdigt, sagde hun.

Kromanden, en høj og bred skikkelse, tog imod dem i døren, hvis karm han fyldte. Han var i skjorteærmer. Ingen havde nogen tid set ham i anden påklædning, og hans brede smil var lige så fortroligt og indbydende som dragten. En skarpere iagttager ville have fundet en skælm gemt mellem de fine rynker i hver øjenkrog. – Han snuste op i vejr og vind og plirede med øjnene mod solen.

– Vi får tordenvejr, sagde han. Der kommer noget op fra Højer. I må se at rappe jer med kullene.

Han kendte Anders Skipper og vidste, at han holdt nok af en lille basseralle, når først arbejdet var fra hånden, men heller aldrig før. Anders hørte til den lille håndfuld af den oprindelig danske befolkning på Sild, der har holdt sig endnu på øens nordspids, Listlandet. Han var dog ikke forblevet uberørt af de frisiske unoder. Det var gået med ham som med så mange af hans danske landsmænd på fastlandet, der står i nærheden af den hvirveltragt, der truer med at drage den lille kraftige folkegren ned i umådelighedens dyb, og som føler sig svimle og tiltrukne af denne hvirvel.

Forholdene synes at have dømt dette smukke, kraftige, nordfrisiske folk til en sørgelig skæbne. Dets folkeliv er som et afrevet lem, en ufuldbåren organisme, der intet selvstændigt liv kan føre. Friseren ejer intet skriftsprog, ingen litteratur; hans børn må lære et fremmed sprog i skolen, og skønt han er så lidet fjendsk over for den tyske kultur, at han ikke har noget

imod at kaldes en tysker, så forbyder hans nationalstolthed ham dog at tilegne sig det tyske kulturliv fuldt ud.

Den fede mærskjord skænker ham føden uden slid og hovedbrud. Han kan sidde inde i kakkelovnskrogen og se sine snese af stude æde sig selv federe og ham rigere dag for dag. Lediggang og vellevned sløver vilje og muskler. Åndelige interesser! Læse om et fremmed folks nationale storhed, mens hans egen synker i grus! Nej, så hellere gå hen på kroen! Eller køre til marked i nærmeste købstad! Og der er ikke langt til kroen og ikke mange døgn mellem hvert kvægmarked, hvor der mægles, bandes og tordnes og drikkes lidkøb i det uendelige. Og alkoholen giver det tungt flydende blod liv og fart for en stakket stund. Alting drukner i bavl og grin. Samfundssamvittigheden, den offentlige forargelse, er død og borte for mange Herrens tider siden.

Og denne smagsforvildelse griber om sig og truer hele vestkystens befolkning, for så vidt ikke følelsen for den nationale sag danner en naturlig modvægt.

Anders Skipper var ikke bedre.

Han holdt meget af at få sig en svir på landjorden. Derimod var han ædruelig om bord, fordi han vidste, at hans mave bedre tålte fuselen end hans hjerne. Fik han for meget, kunne han blive kulret, og det var hændt ham i hans unge dage, at han satte skuden til, i det han forsøgte på at sejle over "Hesten" til "Vesterlejet" med alle klude til. Han tørnede så kraftigt mod sandbanken, at masten knækkede og gik over bord med hele rejsningen, skroget gik helt i kvag, så spanterne stak ud, og han selv røg på hovedet i søen.

Derfor fik skomageren ikke mere end to snapse til frokosten, og arbejdet påbegyndtes for at blive færdigt, før tordenbygen kom.

Klokken fem om eftermiddagen var kullene lossede. Og klokken syv var losserne fulde.

Ud gennem de åbne vinduer i krostuen stod der en sky af tobaksrøg og brændevinsdunster, hvirvlet ud i sollyset med en strøm af eder, skrål, latter og hylende sang; thi skomageren ville med sin skrigende stemme absolut overdøve de andre.

Da dampskibet lagde til ved bryggen med badegæster til Vesterland, stod der tre ravende skikkelser uden for kroen og så dem stige i vognene.

En lille fint klædt pige trykkede sig op ad moderen ved synet af de tre vilde skikkelser og hviskede ængsteligt:

– Moder, er det sørøvere?

Formodningen var ikke uberettiget. De tre mænds udseende var afskrækkende nok. De havde naturligvis ikke givet sig tid til at vaske sig, forinden de satte sig til at svire, og deres kulsværtede ansigter var pyntede med hvide striber, hvor sveden havde banet sig vej, eller fingrene havde raget.

– Hejsa, skomager, giv nu en omgang – jeg betaler – sagde Anders Skipper, da de var kommet indenfor og havde sat sig ved bordet, der flød med slatter af brændevin, øl og kaffepunch.

– Ja vel, råbte skomageren, du er en knop, Anders Skipper, en af mine folk! Så bandede han.

Som alle svage karakterer og rå naturer troede skomageren, at en mængde eder og slag i bordet kunne give hans ord vægt.

"Den gang jeg drog afsted!" sang han i højen sky. Han var altid så vældig dansksindet, når han var sammen med Anders

Skipper, fordi han vidste, at denne var dansk; men da han aldrig havde lært dansk i skolen, kneb det stundom med forståelsen, og lidt efter sang han med sin skrigende stemme og store bevægelser:

"Min fader og min mo'r, ja min fader og min mo'r,
de faldt fra himlen ned, ja, de faldt fra himlen ned!"

En brølende latter lønnede denne præstation.

– Hvad griner I ad? råbte skomageren. Kan I måske gøre det bedre?

Og han slog næven i bordet, så slatterne sprøjtede dem op i øjnene, og en tændstik fløj op i hans ølglas.

– Halløj! råbte han, hvad er det?

– Det er gammelt øl med en pind i! sagde kromanden.

Og nu lo man og holdt et styr med denne fyrrepind, som var de børn tilhobe.

"Hvad er al verdens glans og skin
for en ussel fyrrepind!"

deklamerede Anders Skipper, som derefter istemte denne vise.

Skomageren og Bo Friser brølte omkvædet "Julia, Julia, hopsasa!" med, og da man kom til ordene: "En i støvler og en i sko" blev skomageren ellevild og bandede sig ned i det sorte Helvede på, at de danske viser var de mest grinagtige viser i hele verden og Anders Skipper den dejligste mand, der kunne gå i et par sko. – Fanden forsåle mig er han så! Og derefter blev han ved at brøle omkvædet om og om igen og bandede og skrålte, så man ikke kunne høre ørenlyd.

– Hold kæft, skomager! sagde Bo Friser og lagde sin vældige næve på skomagerens skulder, så han drattede af stolen.

Han røg op og ville slå, men friseren, der var lige så godmodig, som han var stærk, ragede ham til side, og skipper Anders lagde sig imellem.

– Ingen vrøvl, skomager! Du hyler jo, så man kan høre dig over 9 kirkesogne. Du bander jo ved hvert ord – ja, du kan ikke en gang lade være at bande i dine regninger.

– Hvad? Hvad gør jeg? stammede skomageren, aldeles forfjamsket ved denne påstand.

– Du bander i dine skomager-regninger, siger jeg.

– Det er – så bandede han – løgn i din hals, Anders Skipper!

– Så sagte – så sagte! sagde Anders og rodede i sine lommer.

Han lagde en mængde lapper papirer på bordet, og langt om længe fik han fat i den rigtige og bredte den ud foran sig.

– Vil du nu høre, skomager?

Og han læste:

Hr. Annes Skiper

List.

Juli.	Sanset madammen sin tøffel		30 p.
Aug.	Marie sko pinnede labet		50 p.
"	Do. forsollet og bagflækket	2 m.	
Sept.	Annes en lab på solen		50 p.
"	Do. en på snuden		30 p.
		3 m.	60 p.

Hvorfor kvidres.

Jens Petesen.

– Nå, råbte skomageren, hvad så?

– Står der ikke "pinnede labet"? Er "pinnede" ikke en band?

Skomageren kløede sig i hovedet under denne bevisførelse.

– Jo, men –

– Ja, afbrød Anders ham, vi ved nok, hvad meningen er. Du har nok ikke slidt dine bukser op på skolebænken, skomager.

– Nej – hæ! indrømmede skomageren. Dansk lærte vi jo ikke, og det tyske Nåede jeg ikke at få klør i, for jeg lå jo ved trykkæppen om sommeren.

– Har du da aldrig skrevet efter diktat i skolen? spurgte kromanden.

– Diktat? Hvad er det? spurgte skomageren med et udtryk, som var det en personlig fornærmelse.

– Degnen læser noget op af en bog, og børnene skriver det så op på tavlen, forklarede kromanden.

– Nå – å, så det kaldes diktat, – ja, hvem fanden kunne nu vide det! Hille den, ja nu kan jeg – så bandede han – huske, at vor degn somme tider gik op ad gulvet og læste op af en bog. Og hver gang han kom frem til kakkelovnen, så spyttede han i tørvekassen og så oven over brillerne hen på mig, som sad nederst. Og "de store" kilede på med deres grifler, så det hvinede. Der hang en lang pibeslange ud af degnens baglomme, og den daskede ham på benene som en kohale, hi, hi, hi! Og så kan jeg huske et ord, som han råbte, og når han råbte det, så gnistrede hans øjne som lyskugler, og han gloede på mig, som han ville æde mig. Det ord kan jeg – så bandede skomageren –

huske den dag i dag, det var: semikolium! Der har I det! Men hvad det er, ved jeg ikke.

Både friseren og Anders tilstod deres uvidenhed, medens kromanden grinte polisk.

– Ved du det kanske, kromand? spurgte skomageren.

– Ja såmænd, svarede kromanden langsomt og lod tommelfingrene rulle om hinanden – jeg har nogle flasker af det liggende i kælderen.

– Hvad satan! Er det noget, man kan drikke? råbte de alle tre. Op med en flaske semikolium, kromand!

Kromanden forsvandt og kom efter fem minutters forløb tilbage med en flaske, fyldt med "svensk banco", som han havde købt en tønde af på en strandings-auktion og tappet på flasker, men som han nu i en håndevending havde fået påklæbet etiketten "Semikolium".

Denne søde stærke drik gav forøget vind i sejlene og bragte det danske blod til at syde og boble hos den tysksindede skomager og skipperen, medens friserens flød roligere og kun skaffede sig udbrud stødvis som en vulkan, der med korte mellemrum udspyr ild og aske. Ved sådanne lejligheder fo'r den halte skomager op ad kæmpen som en bidsk lille køter, men faldt ned igen, ramt lempeligt af Bo Frisers stærke arm, mens Anders skipper og kromanden lo deres mave itu og råbte: – Puds ham, skomager!

Det var imidlertid blevet mørkt, og man havde fået lys tændt.

Skrålet lød gennem de åbne vinduer ud i den stille lune sommeraften. Himlen var klar, og stjernerne tindrede og spejlede sig i søens blanke flade; men inde mod øst kom

langsomt sejlende den tordensky, som kromanden havde spået ad om middagen.

– Nok en semikolium! lød Anders Skippers hæse røst fra krostuen.

– Det var ret, Anders! Du er fanden forsåle og bagflikke mig den vildeste karl på hele Sild! lød skomagerens høje diskant.

Ude fra tordenskyen lød som svar en dyb og dump, vred brummen som fra et vilddyr, der drømmer.

– Der har vi tordenvejret! sagde kromanden, som stod på en stol og trak stueuret op.

– Den onde – så bandede skomageren – har jeg nu ikke alligevel glemt Mojkens stueur! Jeg skulle jo tage det med fra urmageren i Kejtum, stammede han helt benovet og lod armene synke.

– Så henter vi det! råbte Anders Skipper og sprang op. – Kromand, spænd krikkerne for!

– Det er for silde, indvendte kromanden. Urmageren går i seng klokken ti, og klokken er halv.

– Klokken ti er vi her igen! Det gælder en flaske semikolium! råbte Anders.

Med en drukken mands stædighed krævede Anders Skipper, at både Bo Friser og skomageren skulle med, skønt den stærke friser vitterlig, til trods for sit ubestridelige mod under andre forhold, var så bange i tordenvejr som en kat. Skomageren kravlede op i vognen, bandende og tordnende, at han ikke var bange for at køre lige lukt ind i Helvede – i det hedeste Helvede til alle djævleungerne, når bare hans ven Anders Skipper var med.

Han tog plads på agefjælen ved Anders' side. Bo Friser satte sig på fadingens kant. Og af sted gik det over stok og sten i strakt karriere ad vejen til Kejtum.

Vognen forsvandt for kromandens øjne i det tætte mørke under den sorte tordensky, der hang over egnen som en kæmpehat.

Ude fra havet kom der på en gang et underligt vildfarende pust som den første flygtning fra en slagen hær, uvejrets budstikke. Og lidt efter strøg en lummer brise ind over land, klappede kromandens kinder med en varm fløjlsblød hånd og kildrede de små bølger nede i stranden under hagen, så de vågnede, rejste sig på bagbenene som små hanekyllinger og tumlede i hælene på hverandre mod broens bolværk med en sagte klukkende latter.

Kromanden kunne endnu en tid lang høre skomagerens skrål og Anders Skippers tilråb og piskesmæld i det fjerne, men omsider forstummede også dette, og kromanden gik ind.

Midtvejs mellem Munkmærsk og Kejtum ligger Kejtum kirke.

Da vognen var nået så langt, brød det første lyn igennem den sorte sky og oplyste i et nu kirkens hvide mure og kirkegårdens hvide gravstene.

Bo friser, som sad på den frahånds [Note 22)] fading og således fik lynet lige i øjnene, blev så angst og blændet, at han mistede ligevægten og med et udråb dumpede ned af vognen.

– Hej! skreg skomageren, der røg – så bandede han – Bo af pinden! Stop, Anders! Brrr!

– Sludder! lød det fra Anders, som stod op i vognen med skrævende ben, som stod han til rors på et dæk i stærk søgang,

og lod svøben hvine om ørene på hestene. Sludder skomager, lad Bo Friser ture [Note 23)] sig selv, vi har ingen tid!

Og vognen føg videre, mens friseren blev liggende på vejen.

En stund efter røbede en lydelig snorken, at friseren sov sin rus ud på stedet, hvor han var faldet. Og denne snorken holdt sig som grundtonen i nattens akkord, forstyrredes ikke af lynenes glimten og døvedes kun stødvis af tordenens bragen.

Efter et kvarters forløb trængte andre lyde sig frem af nattens dyb – det var skrål, brudstykker af sang, piskesmæld og vognrummel, der nærmede sig.

Tordenvejret var nu på sit højeste. Lynene knitrede og bragede i rullende tordendønninger hen over landet, og der begyndte allerede at falde enkelte store, varme regndråber i landevejens tørre sand og spredte en ejendommelig lugt omkring sig.

Ud af mørket dukkede Anders Skippers vogn. Han stod op og piskede på hestene. Skomageren klamrede sig til hans stærke skikkelse, skælvende af angst; hans hjerte var krøbet ned i hans bukser under denne ville kørsel og tordenens bragen; hans tænder klaprede i munden på ham, og han var nu så stille som en mus.

Pludselig fløj vognen i vejret, og både Anders Skipper og skomageren faldt om i bunden af vognen. Men Anders var lige så hurtigt på benene.

– Det var Bo Friser, vi kørte over! råbte han og piskede på hestene.

Et brøl fra landevejen bekræftede dette.

– Jøsses! skreg skomageren og klamrede sig til hans knæ. Hørte du det ikke, Anders? Det var Bo Friser!

– Væk, siger jeg!

Et spark fuldendte svaret.

Et lyn glimtede og oplyste så en stakket stund skuepladsen, kirkens hvide mure, landevejen og et par galopperende heste for en vogn med to skikkelser. Den ene står op og svinger svøben over de skummende dyr, den anden omklamrer hans knæ og skuer op til ham i rædsel. Anders Skippers hat er blæst af, og hans hår flagrer for vinden; hans kulsværtede ansigt og luende øjne giver ham lighed med en mørkets dæmon med en af de fordømte ved sine fødder.

Skomageren vånder sig i rædsel og stirrer bagud, hvor han skimter en ravende skikkelse på landevejen.

Så lukker mulmet sig atter, og skomageren hvisker i halv bedøvelse:

– Du er en bårs [Note 24)], Anders, du er en bårs.

Da vognen svingede op for kroen, kastede Anders tømmen til kromanden, sprang af vognen og fo'r ind i stuen. Lidt efter lød hans råb ud til dem:

– Jeg har vundet! Klokken mangler 2 minutter! En flaske semikolium, kromand!

Næste dag ved middagstid kom skomagerens kone ind til kromanden og spurgte med et stramt udtryk i ansigtet:

– Kan du ikke sige mig, hvem der har trådt i mit stueur i går? Det er trampet helt i mas.

– Jo, Mojken, såmænd kan jeg så, svarede kromanden smiskende. Det har Anders Skipper gjort, for han gik endnu i morges med et hjul om benet.

Unge hjerter

Det var en mild og blikstille novemberaften i året 1863, at den lille købstad på den slesvigske vestslette lå og badede sig i månens blege lys. På denne vide, jævne slette, hvor de små landsbyer og enkelte gårdes ujævnheder i landskabet i månens halvlys gik op i den højere, flade enhed, tog byen sig ud som et stykke legetøj, en dukkeby på en uhyre præsenterbakke.

Månens lys blinkede i kirkens gyldne spir, lagde et hvidt skær over tårnets blanke sorte skifere og kastede mørke slagskygger af kirkens mægtige gotisk takkede gavlmure hen over kirkegårdens hvide gravstene. Det bredte sig på den store torveplads midt i byen og tumlede sig på de brede gader og fortov mellem de lave huse.

I en udkant af byen gjorde en af smågaderne et forvovent spring til siden ud i den flade mark, som ville den erobre hele verden. Men det var blevet ved tilløbet. Den anden side af gaden havde – lige som en stædig hest – ikke villet være med i legen. Og det sidste hus i gaderækken førte, som en art blænker, en temmelig ensom tilværelse.

Det lille hus var beboet af en skomager og hans ægtehalvdel. Skomageren var indvandret for 20 år siden fra Tyskland, konen var født i Ribe. Ægteparret havde ingen børn, og livet inden døre var derfor stille. Ikkun to aftener om ugen lød der en ejendommelig summen ud fra de oplyste værelser som fra en kæmpemæssig bikube.

Skomager Holst og kone havde i mange år holdt tysk aftenskole for byens børn, og til trods for eller måske på grund af, at lærdommen ikke var meget dybtgående hos skomagerens,

var skolen godt besøgt. Det var endnu en overlevering fra den tid, da den tyske embedsstand gav tonen an i byen, at de "bedre" borgere sendte deres børn til tysk aftenskole, og følgen var, at forfængelige mødre anså det for at være fint, og dermed havde Holsts tyske aftenskole vundet fodfæste og var blevet et led i folkeopdragelsen, hvilket skomagerparret var meget stolt af, og de regnede sig i al stilhed til embedsklassen.

Den dæmpede summen lød i aften ud fra de oplyste vinduer og røbede, at bierne var i kuben. I barnestemmerne blandede sig af og til skomagerens dybe, lidt hæse bas og madammens høje diskant. Hun svang scepteret over pigerne i stuen til gaden, han over drengene i bagstuen.

Ud fra skyggen af husets østre gavl, som strakte sig langt ud på ageren i en underlig forvreden tegning, sneg sig en drengeskikkelse i bart hoved med et brusende krøllet hår. Efter at drengen har listet sig hen foran vinduerne, på hvis lyse forhæng de indenfor siddende pigers skikkelser tegner sig med mørke omrids, kradser han med sin negl på vinduesposten, ganske sagte, som kunne det være en fugl. Lidt efter forlænges en af skyggerne på forhænget, en af pigerne har rejst sig og sagt et ord, og straks efter høres et Ja af skomagerkonens høje stemme, skyggen forsvinder, og døren går op, og en halvvoksen pige træder ud i månelyset.

– Er det dig, Henrik? hviskede hun. Hvad vil du? Du må ikke gøre det tiere – jeg er bange for, de andre opdager det, og så kan jeg ikke bjærge mig for deres drillerier.

– Hvorfor er du ikke som de andre længer? Hvorfor henter pigen dig nu hver aften? Og sidste gang var den lange Vilhelm af borgmesterens med!

De sidste ord udtaltes med fart og heftighed.

– Tys dog, Henrik, man kunne høre det derinde, svarede Magdalene og trak sig længere bort fra vinduerne. Vilhelm – svarede hun, som anså hun dette punkt for det vigtigste at få klaret – Vilhelm var hos os den aften for at hente borgmesteren, der spillede l'hombre med fader og kontrolløren, og han var så fulgt med Marie her hen. Marie henter mig, fordi moderen har hørt, at vi danser med drengene på skomagerens agre, og det måtte jeg ikke, sluttede Magdalene med en lille dæmpet, oprørsk latter.

– Er det sandt, at din fader har lovet borgmesterens Vilhelm, at han i stedet for mig skal bære fanen ved skyttefesten, fo'r det ud af Henrik i samme iltre, heftige tone.

– Nej, hvem har sagt det? Det kan du være rolig for, fader tager ikke fanen fra dig, siden du – siden *den gang*! brød pigen af med et dvælende blødt tonefald.

"*Den gang*" sigtede til en begivenhed, som var hændt for tre år siden, da Henrik med livsfare havde frelst Magdalene fra at drukne i mølledammen, hvor hun slap igennem den tynde is over strømmen. Den raske dreng, som den gang var 11 år, havde vovet, hvad ingen af de andre turde; han krøb på maven ud på den tynde is og bjærgede med stort besvær den halvdøde pige op på den faste is.

Hendes fader, den rige købmand og rådmand Mollerup, gik næste dag til Henriks fader, smedemester Vollesen, og tilbød Henrik penge; men smeden rystede på sin store hvide manke:

– Nej, Mollerup, fordærv mig ikke drengen. Vil du gøre ham en glæde, som kan gavne ham, så lad ham komme til at bære fanen ved skytternes fest; jeg ved, det er hans højeste attrå.

Sålunde var Henrik blevet fanebærer ved skytternes fest og genstand for alle sine kammeraters misundelse, eftersom denne hæderspost i drengeverdenen ansås for topmålet af jordisk lyksalighed.

En anden begivenhed, som hændte det første år, han fungerede som fanebærer, befæstede hans stilling som sådan og gjorde ham til hele byens udkårede yndling.

Henrik skulle nemlig hjælpe skiveviseren, en gammel halt og døv rebslager, og da denne en gang blev for længe omme bag skiven for at gøre noget i stand, så Henrik fra sit skjul, at skytten lagde bøssen til kinden. Henrik råbte, men den døve rebslager kom ikke frem, og resolut sprang da den modige dreng ud i skudlinjen foran skiven og svingede som rasende med armene. Skuddet gik af, men skytten havde i sidste sekund hævet løbet i vejret, og kuglen peb hen over Henriks hoved.

Der blev gjort stads af den kække dreng i den anledning. Borgmesteren holdt en tale for den unge modige fanebærer ude på festpladsen, hvilket havde adskillige følger: Henriks fader, smedemester Vollesen, drak sig en vældig bjørn af stolthed og glæde over sønnen. Da Henrik, med barmen svulmende af stolthed og lykke over hæderen, som var timedes ham, bar fanen i spidsen for skytterne bort fra festpladsen, så han sig tilbage og blev Magdalene va'r, som hun stod på en høj og betragtede toget. Hendes slanke pigeskikkelse tegnede sig mod den luende aftenhimmel, hendes lyse lokker flagrede for den lette vind, som spændte kjolen fast om hendes figurs fine omrids – og det slog pludselig Henrik som en åbenbaring, at noget elskeligere end Magdalena Mollerup gaves der ikke på denne jord. Og Magdalena? Ja, hendes øjne fulgte med velbehag

og en vis stolthed denne kække fanebærer, som en gang havde båret hende halvdød ind i hendes faders hus og nu atter havde reddet et menneskes liv.

Det var en børneforelskelse som så mange andre. Den ytrede sig i, at Henrik var dobbelt så kæk, dobbelt så stærk og drabelig over for sine kammerater og alt muligt andet, når Magdalena var til stede. Og for Magdalenas vedkommende ytrede forelskelsen sig i en søgen efter at komme i Henriks nærhed, men som hun gav udseende af en undvigen, der skulle skuffe både hende selv og kammeraterne og Henrik, hvilket også lykkedes, så hendes veninder tit spurgte hende, hvad hun dog havde imod Henrik.

Det var en børneforelskelse; men da Magdalenas moder øvede det sædvanlige misgreb at se på børnenes færd med voksne øjne og forbød hende det naturlige og sunde samkvem med kammerater af begge køn, skiftede børneforelskelsen efterhånden karakter, modnedes i udvikling, idet hindringerne omsider fremkaldte en hemmelig forståelse imellem dem og gav forholdet et stænk af lidenskab og den forbudne frugts giftige sødme.

Henrik havde en dag set lejlighed til at hviske Magdalena i øret, at han ville skrabe på vinduet bag hendes plads i aftenskolen, om hun så ville komme ud til ham. Hun var blevet meget rød og havde ikke svaret. Og den første gang hun en aften hørte en sagte lyd uden for vinduet, fo'r hun sammen og gav et lille halvkvalt skrig fra sig, men hun gik ikke ud den aften.

Men det hemmelighedsfulde, den forbudne frugts sødme, øvede naturligvis sin tillokkelse på hendes romantiske pigesjæl.

Hendes tanker sysselsatte sig stadig med Henrik, hun tænkte på ham hver aften, når hun lå i sin seng. Da tegnet ikke gentoges i lang tid efter, grebes hun af heftige samvittighedsnag og bebrejdede sig selv, at hun ikke havde adlydt og var gået ud til Henrik hin aften. Nu var han naturligvis vred på hende – ak Gud! – det endte med, at hun sluttede sin kærlighed til Henrik ind i sine bønner og bad hver aften, som en art bod for sin synd, til Vorherre, at han ville vende Henriks hjerte til hende.

Og da langt om længe tegnet atter lød, blev den fjortenårs pige ligbleg og for op fra sin plads og bad madam Holst om lov til at gå ud i frisk luft – hun var syg.

Sålunde knyttedes forståelsen mellem de to unge hjerter, som kærligheden så tidligt havde fået magt over, skønt intet ord derom endnu var kommet over deres læber.

Otte dage efter hin aften, da Henrik havde talt med Magdalene om fanen og om borgmesterens Vilhelm, som han var hemmelig skinsyg på, kom budskabet om kongens død på Lyksborg og sænkede sorgen i alle sind, og de politiske ængstelsers tid begyndte.

Blandt de rygter, som gik, vandt det, at kongen slet ikke var død, men var blevet bortført af tyskerne og nu sad som fange i et tårn nede i Tyskland, ned til børneverdenen og drøftedes ivrigt i skolen.

Og efterhånden som den politiske situation tilspidsedes i de påfølgende måneder, fik dette en afspejling i skolen, som endda var forud for tiden, eftersom krigen allerede var i fuld gang. Det begyndte med smådrillerier. En skøn dag mødte et par hjemmetyskeres drenge med blårødhvide kokarder i huerne. Så

var krigen erklæret og slaget i gang over hele linjen. Næste dag tonede alle danske drenge flag med rødhvide kokarder i kasketterne, og der vankede blodige pander den dag. Men da Henrik var på danskernes side, blev oprøret hurtigt kuet.

Så kom Dannevirkes rømning og derefter almindelig tøjlesløshed og lovløshed.

Skomager Holsts kone, som var født i Ribe, men som i fyrrerne var blevet tysk, fordi hendes mand syede støvler til tyske embedsmænd, råbte en morgen over til nabokonen, at nu havde de måttet holde mund i 15 år, men nu var det forbi, og nu skulle den slesvig-holstenske fane vaje. Men da skomagerkonen kom op på loftet for at hente den selvlavede trikolore, havde musene ædt den op til rub og stub.

Og næste dag ærgrede nabokonen madam Holst ved at råbe over til hende:

– I er nok tyske derovre, men jer mus er da danske, da de har ædt jer tyske fane!

De danske embedsmænd forulempedes af pøbelen og måtte til sidst flygte, da deres liv og lemmer ikke var sikre.

Tyske turnere, det vil sige et skrabsammen af tvivlsomme eksistenser, holdt fester i byerne, proklamerede hertugen og drak brorskål med hjemmetyskerne.

I disse dage var det, at Henrik blev lejet af en tysk pranger i byen til at bringe breve omkring i egnen til forskellige landmænd. Det var en indbydelse til hertug Frederiks proklamation i byen to dage efter; men det havde Henrik naturligvis ingen anelse om.

Han overnattede på sin vandring i en landsbykro. Han blev af kromanden ledsaget gennem en lang gang ind på et værelse,

hvor der stod en seng, som han først måtte rydde for en bunke vådt garn, som var henslængt på sengen. Lagnerne var klamme og kolde, men Henrik krøb i seng og sov snart ind.

Om natten vågnede han i en dampende sved. Hans hoved værkede og brændte af hede, og det bankede i hans tindinger. Han hørte skrålende sang og klirren af glas. Han stod op og listede sig i bar skjorte hen ad gangen. Støjen kom fra et værelse, fra hvilket der førte en glasdør ud til gangen. Han tittede derind og så et par tyske bønder samt nogle borgere fra byen, deriblandt den tykke pranger. Denne holdt en tale på dansk og opfordrede til at virke for, at hertugens proklamation i byen kunne spørges over landet. Han havde gjort sit dertil – han havde sendt en dreng rundt i egnen med proklamationer, og (her fniste han) drengen var ingen anden end Henrik, danskernes unge helt. En skål for hertug Frederik den Ottende! Han leve! Hurra!

I det samme lød der et vældigt brag. Ruderne knustes i døren og faldt klirrende ind i værelset, og en stemme råbte:

– Slå dem ihjel, disse landsforrædere og kongemordere! Slå dem ihjel!

Og der lød en vældig dundren ude i gangen.

Den tykke pranger tabte sit glas og segnede lydløs ned under bordet. De andre fo'r op med blege ansigter og klumpedes sammen som en flok skræmte får i en krog af værelset, stirrende skrækslagne mod døren.

Men i stedet for fjender kom lidt efter kromandens runde ansigt frem i den åbne dør.

– Hvad er her på færde? spurgte han.

Det blev aldrig opdaget, hvem der havde voldt denne forskrækkelse, thi det faldt aldrig kromanden ind at tænke på drengen.

Næste morgen stod Henrik op med feberen, som han havde hentet sig i de klamme lagner, i sin krop. Han lo så småt, da han på gangen gik forbi den knuste rude i glasdøren, og strøg hånden gennem sin tykke manke. Da han kom uden for kroen, kastede han resten af brevene i en vandgrøft og gik lige ad byen til.

Da han kom i nærheden af byen, kunne han se flaget vaje fra kirketårnet. Der var jo tysk fest i dag, hertugen skulle proklameres, og de tyske "turnere" havde meldt sig. Da han kom til byens port, mødte han lugten af grankvistene i den første æresport. Hist og her havde en borger stukket det trefarvede flag ud, og oppe på torvet var der rejst en grøntsmykket talerstol.

Landet var straks efter Dannevirkes rømning blevet oversvømmet med godtkøbsbilleder af den augustenborgske hertug. En spøgefugl havde indgivet hjemmetyskerne den fortrinlige tanke at hænge disse billeder ud på deres husvægge og på gadehjørnerne. Og senere, da de fremmede gæster i løftet feststemning gik byen rundt, havde man det særsyn at se folk tage hatten dybt af for disse billeder, som schweizerne for Gesslers hat, efter sagnet, medens de spyttede efter borgernes danske skilte.

Der blev holdt taler fra talerstolen på torvet, og en tysk bager fra H. talte syv lange og syv brede om den tyske ærlighed og bravhed, om den lykke vi fristede ved at blive befriede fra det

danske åg, fra Danmark, der havde brugt Slesvig som malkeko og snydt og bedraget os slesvig-holstenere.

Et par år senere blev den samme mand, der var kasserer for en sparekasse, dømt for kassesvig, øvet gennem en række af år.

Ved en nybygning på torvet stod murermester Svendsen på stilladset. Han skulle vise dem, at han ikke holdt fest, og han slog omkring sig med kalk og sten og herpede kalkklatterne ned i truget, så det sprøjtede langt ud på torvet.

Hvert øjeblik råbte han til håndlangeren, som slog kalken:

– Ka' du rappe dig, Jens Prins! Bilder du dig kanske ind, du er hertug, din stymper! Kan du røre kalken ordentligt, din oprører! Stå ikke der og glo! Glor du efter din hertug, din tyske rad? Jo pyt! Han kommer (så bandede han) ikke, for han sidder oppe i Spandau og plukker ællinger! – God dag, Mollerup! råbte han i samme åndedræt til købmanden, som var kommet frem i sin butiksdør. Hvad nyt fra Dybbøl?

– De skyder voldsomt i dag. Man kan høre skydningen de otte mil, når man lægger øret til jordvæggen ude i grusgraven. Jeg var der lige nyssens, svarede købmanden med et suk, men jeg tør ikke fortælle min kone noget om skydningen. Du ved jo, at vor Jens er med der. Magdalene er løbet ud for at lytte i grusgraven. Stakkels barn, hun tager sig det så nær, som var hun en voksen kvinde.

Henrik vidste nu, hvor han kunne finde Magdalene, og løb ud til grusgraven på skomagerens ager nord for byen.

Det var en af de første smukke forårsdage i april. Frøerne kvækkede i kæret bag møllen; solen strøg hen over de golde agre, hvor to får nippede de første græsspirer. Langt ude i synskredsen drev Jakob Løj med sine svin [Note 25)].

Nede i grusgraven, hvis stejle jordvægge var gennemhullede af digesvalen år for år, stod Magdalene med øret lagt til jordvæggen. Solen skinnede på hendes gyldne hår, og hun rødmede heftigt, da hun vendte sig om ved lyden af hans skridt og så, at det var Henrik.

– Hvor skrækkeligt de skyder! Man kan høre det gennem jorden her, skønt fader siger, Dybbøl ligger 8 mil herfra. Ak Gud, Henrik, hør en gang, sagde Magdalene.

Og Henrik gik ned til hende og lagde øret til jordmuren. Lidt efter hørte han en underlig svag, dump lyd. Som kom den dybt, dybt nede fra jordens indre. Lidt efter lød det atter, med korte uregelmæssige mellemrum. Det lød næsten som et suk fra et lidende menneskebryst langt nede i jordens dyb.

Henrik følte sig helt underligt til mode. Han så på Magdalene. Der hang tårer i hendes lange øjenhår, og hendes læber dirrede, da hun sagde:

"Å Gud, Henrik dog, hvor forfærdeligt! Og min broder er med i Dybbølskanserne, det er ham, de skyder på nu, Henrik!"

Og Henrik knyttede sin hånd i sorg og afmægtig harme.

Sålunde stod de to børn, betagne af øjeblikkets mørke alvor, slagne med forfærdelse af krigens rædselsfulde råb, som forplantedes gennem jordens skælvende legeme. De stod med hovedet lænet mod jordens bryst, som var det en moder. Og det var jo deres moder, denne jord, som havde fostret dem, og som nu våndede sig under krigens brutale greb, denne moder, hvis legeme dirrede i angst og bæven under de fjendtlige kanoner, der tog hendes sønners blod.

Og derinde fra byen lød som en skrigende modsætning tyskernes festjubel ud til dem, musik og skrålende sang. Og her

ude i den evige natur hævede en lærke sig op i den sollyse vårluft og dryssede sine glade triller ned over deres hoveder.

Og her fandt de to unge elskende og sørgende hjerter sammen. Han havde knuget hendes hånd i sin for at trøste hende, og hun havde som svar i kvindelig hengivenhed lagt sit hoved til Henriks bryst under et anfald af hulkende gråd.

Da de skiltes, og Henrik gik hjemad, følte han, at han var syg. Hans hoved værkede, og af og til for en kuldegysning igennem hans legeme. Da han kom hjem, hakkede tænderne i munden på ham, og han måtte straks i seng. Lægen kom, og et par dage efter hed det i byen, at Henrik lå stærkt angrebet af gigtfeber.

Mens krigen hærgede landet, hærgede sygdommen, som han havde hentet sig i landsbykroens klamme seng på turen med indbydelser til hertugens proklamation, Henriks unge, kraftige legeme.

Meddelelserne fra Dybbøl blev sørgeligere, beskydningen heftigere for hver dag, og Henriks tilstand forværredes derunder. Til sidst måtte man lyve for den syge dreng, som i sine feberfantasier røbede, hvor heftigt hans sind var bevæget af krigstildragelserne.

Magdalene led dobbelte kvaler i disse tunge dage i bekymringen for broderen ved Dybbøl, om hvem man ikke vidste, om han var levende eller død, og nu Henriks sygdom til.

Hun vidste, at Henrik havde sin egen lille stue i en forlængelse af smedjen, og værelsets vinduer vendte ud til møllerens mark. Magdalene pønsede på en lejlighed til ubemærket at komme ind til den syge og havde i et par dage i træk spejdet omkring huset. En dag så hun, at der var tomt i stuen, og hun smuttede ind ad døren.

Der lå Henrik henne i sengen. Han vendte det af feberen afmagrede ansigt imod hende, smilte mat og rakte hånden ud imod hende.

– Jeg vidste, du ville komme, Magdalene. Jeg har ligget og ventet i mange dage, og jeg har gennem vinduet set et glimt af dig derude på ageren, og hver gang sendte jeg Ane bort – men du kom ikke.

Magdalene bøjede sig ned og lagde sin brændende kind på hans blege hånd, men sagde intet.

– Ja, jeg har været meget syg, men nu er det bedre. Jeg har talt vildt og råbt og råbt mod tyskerne. – Han smilte mat og sukkede dybt. Ak, hvad nytter det!

Han så stille på hende et øjeblik. En tåre rullede sagte ned ad hendes ene kind. Og han vendte hovedet mod vinduet, hvorfra solen skinnede ind over gulvet med det hvide sand.

– Se, hvor den brænder, solen, i dag! sagde han. Hvorfor fortærer den ikke al den ondskab, hvorfor brænder den ikke al denne begærlighed ud af menneskets hjerte!

Hun klappede sagte og beroligende hans hånd. Hun fortalte ham, at der snart kunne ventes indkvartering i byen, og han kom atter i fyr og flamme.

– Fanen, Magdalene! Lad dem ikke få fat på den! Du må love mig at bringe mig den en af dagene, ellers finder soldaterne den og brænder den eller tager den med som bytte. De skal ikke have den, det er min, jeg skal gemme den her i sengen, lad dem prøve at søge den der!

Og Magdalene måtte, før hun fik lov at gå, love ham med hånd og mund højt og helligt, at hun skulle bringe ham flaget.

Men næste dag hørte hun, at Henrik havde fået et tilbagefald og atter lå i febervildelser. Og to dage efter opskræmmedes byen af meddelelsen om Dybbøls fald. Men samme dag, som prøjserne om morgenen med vajende faner og til en "stormmarch", som var komponeret særligt i dette øjemed, marcherede ind over Dybbølskansernes nedskudte palisader, havde feberen også fået bugt med Henriks unge, stærke legeme, og han døde af hjertelammelse, stille, som når et lys går ud i en mørk nat.

Magdalene var som bedøvet, og værre blev det, da hendes broders navn fandtes i fortegnelsen over de faldne den 18. april. Hele huset lå nedsænket i den dybeste sorg. Smerten mildnedes ikke ved, at byen en dags tid efter oversvømmedes af fjendtlige tropper.

Magdalene så på disse soldater med en formelig rædsel, hun troede i enhver af dem at se sin broders morder. Hun kunne hverken sove eller spise, knap tænke. Ikkun én tanke spøgede i hendes hjerne som et genfærd, der ikke kan få ro. Det var hendes uopfyldte løfte at bringe Henrik det flag, som han havde båret i så mange år, og som han elskede. Dette løfte måtte holdes. Ganske vist kunne hun ikke give ham flaget i levende live, og han kunne jo ikke gemme det i sin seng. Thi Henriks seng stod jo nu oppe bag kirkegårdsmuren, men hun kunne give ham det med i graven. Og denne tanke satte sig fast i hendes ophidsede hjerne som en fiks idé.

Hun vidste, faderen havde gemt flaget i en stor kiste oppe på loftet. En dag gik hun op og hentede det ned i sin stue. Hun foldede den røde dug med det hvide kors ud på bordet. Solen

skinnede og satte den røde farve i brand, så den glødede som blod.

Og overvældet af minderne og den tunge sorg, sank den unge piges hoved ned på bordet, og hun vædede Dannebroges dug med sit unge hjertes hedeste tårer, medens udenfor på torvet de tyske soldater spillede: "*Heil dir im Siegeskranz*".

Hun havde sat sig i hovedet, at hun om aftenen, når det var mørkt, ville bringe flaget op på kirkegården til Henriks grav.

Klokken var ni, da hun listede sig ned ad trappen og ud af porten. Moderen var så optaget af sorg over sønnens død, at hun ikke agtede synderlig på datterens færd i disse dage, så Magdalene let kunne fjerne sig upåagtet.

Hun var mest bange for de tyske soldater, som myldrede alle vegne. Henne på gaden, under en lygte, blæste en soldat på sækkepibe, og hans kammerater, de "spidsbenede" ungarer, slog kreds om musikanten med armene om hinandens skuldre og dansede til musikken. Gaden var opfyldt af tilskuere, og alle vegne, hvor hun kom frem, var der larm og ståhej.

Magdalene løb med flaget knuget fast til sit bankende hjerte gennem gaderne. Soldaterne råbte efter den flygtende skikkelse: Smukke pige! og hun fløj videre som en jaget hind.

Ind på kirkegården! Det sted, som ingen menneskelig magt under almindelige forhold kunne have bevæget hende til at betræde i mørke, havde i aften mistet sine rædsler. For de levende var hun bange, ikke for de døde, hendes bedste ven var jo iblandt dem. De hvide gravstøtter skræmte hende ikke, og hun lod sig villigt opsluge af kirkens vældige sorte skyggemasser …

To timer senere løb en mandlig skikkelse med en livløs ung pige, som han havde fundet på kirkegården, i sine arme gennem de mørke gader. Han standsede under lygten på hjørnet og lod lyset falde på det blege pigeansigt. Manden løb videre med sin byrde og ringede på hos købmand Mollerups på torvet.

Dagen efter lå Magdalene på sygelejet, et bytte for den lungebetændelse, hun havde hentet sig på kirkegården den foregående aften. Og fjorten dage efter sov hun den lange søvn bag kirkegårdsmuren, ikke langt fra stedet, hvor Henrik lå.

De to unge hjerter var brustne, da så mange hjerter brast i vort ulykkelige fædreland.

De gamles by

Vi kørte op over bakkekammen, min ven doktoren og jeg, og havde foran os en udstrakt slette, hvis jævne engtæppe prangede i sin grønne svulmende sommerfrodighed i middagssolens glød. Af og til gled skyggen af en sky hen over det smilende landskab og forsvandt dernede i den mørke engdal som i en sort kæmpegryde.

– Hvad hedder den by? sagde jeg og pegede ned over engen, hvor en række småhuse lå langs den smalle vej, der snoede sig som et gråt bånd igennem engene.

– Det er ingen by, sagde doktoren, det er kun nogle udflytterhuse. For resten har jeg døbt den. Jeg kalder den "De gamles by".

– Hvorfor?

– Fordi der bor lutter gamle folk. Der er fem huse, og i disse fem huse er der ikke en eneste person, som ikke er over støvets år. Det er en stille by, kan du tro, tilføjede han efter en lille pause med et vemodigt tonefald. Der lyder ingen ungdommelig latter eller børneskrig fra disse huse. Ja, jeg er nær ved at tro, at der ikke er slået smil der i mange Herrens år. Derimod er der flydt mange tårer og har der lydt mange suk i de mørke alkover i den samme tid. Jeg har omtrent hele året igennem en patient her, imellem flere.

– Men hvor kan det være, at det er lutter gamle? Er børnene døde, eller er alle familier barnløse?

– Nej – men *forladte*!

Dette sidste ord kom hårdt, næsten skærende fra min vens læber, og han gav hesten et rap af pisken med et udtryk, som

gjaldt dette rap egentlig noget helt andet end hesten.

Og nu fortalte doktoren med en af harme dirrende stemme om disse fem huses familieforhold, hvorledes alle børnene var udvandrede, den ene efter den anden, enten til kongeriget eller til Amerika. Naturligvis med forældrenes vilje, det forstår sig! Og oven i købet med frænders og kendingers billigelse og rosende lovord for deres standhaftige danske sindelag med på vejen.

– Af alle vore nationale vildfarelser, sagde doktoren blandt andet, synes mig dog denne selvlemlæstelse den vanvittigste. Dumhederne i gamle dage i det administrative fællesskab med et tysk land som Holsten, der gav tyske embedsmænd lejlighed til at fortyske vore landsmænd, var jo ikke vore egne dumheder, det var jo regeringens; men nu, da vi så at sige selv står for styret, at sende vore bedste tropper bort før slaget, det er at skære i vort eget kød, det er selvlemlæstelse, det er vanvid!

– Men der er dog meget, som taler til undskyldning.

– Intet, aldeles intet! Ja, hvis kortsynethed og tankeløshed er en undskyldning, eller krysteri og kællingeri er det, eller familieegoisme er det! Jeg kender en gammel mand her i nærheden. Han er en kærnekarl og har, trods nogen, betingelserne for at kunne blive hundrede år gammel. Men hvert år ved valborgstider lader han sig årelade; så tapper han, Gud døde mig, en halv spand af den røde livssaft ud af sit legeme. Nu vel, fra disse fem huse dernede er der i de sidste 30 år udvandret over verdenshavet og over den danske statsgrænse – lad os se – 16 personer mindst. Hvad siger du til den åreladning? Og ikke nok med det folkelige blodtab; i disse 30 år er der gået en sagtelig rindende strøm af penge fra disse fem

huse over Atlanterhavet. Tror du ikke, at det nationale folkelegeme føler dette spild af blod og penge, denne udladning af livskraft? – Brrr! Her skal jeg ind! Kom med!

Vi havde nået det første hus. Fra vejen førte en lille låge ind i en stump have foran huset. Lågen var gammel og mosgroet og hang på det ene hængsel. Inde i haven så det trøstesløs forsømt ud. Nogle gamle frugttræer stod fulde af vandgrene, og stikkelsbærbuskene bredte sig over hele haven i en tøjlesløs frodighed. Henne ved døren rejste en gammel udlevet hund sig på sine krumme ben, stavrede et par skridt frem og lod en ilter, gammelgnaven, hæs bjæffen høre.

– Selv hunden er over støvets år, sagde doktoren og åbnede døren.

Der slog mig i møde denne blanding af blomster- og lavendelduft, som gamle folk på landet synes at ynde. Henne ved vinduet sad en gammel morlil i en halmstol.

– Goddag, An' Mari!

– Goddag, doktor! sagde den gamle kone og løftede lidt på sin krogede ryg, så man kunne se hendes ansigt, hvor dagenes tal og sorgernes mangfoldighed stod indristede. – Å ja, såmænd, hvordan går det – det går snart ikke længer.

– Men I burde holde jer et yngre menneske, An' Mari!

– Å nej da, Hans hjælper mig jo med det udvendige, og jeg er jo da kun 80 år. Mads er jo 85 og kan endnu passe køerne og muge og malke. Nej, man skal ikke give fortabt så tidligt.

– Har I haft brev fra børnene?

– Jo – ja, det vil da sige for et år siden, så doktoren har vist læst det.

– Ja, eders søn skrev om penge, da høsten var mislykket for ham. Ja, I sendte ham vel ingen?

– Jo, vel gjorde jeg det – ak jo, jeg måtte såmænd låne dem i "Kassen" og gik på mine ben for at hente dem og få dem sendt af sted. Men jeg har haft brev fra min datter – Jensine – hun har fået en søn. Nu har hun fire. De tre har hun sendt mig – men det sidste er jo for lille endnu – det kommer senere, har hun lovet.

– Hvad, har hun sendt jer børnene?

– Ja, det vil da sige billederne, det er da en vis vej, sagde dem gamle kone, men fortrak ikke en mine.

Min ven og den gamle kone talte længe sammen. Imens så jeg på fotografierne på væggen. De var åbenbart alle af amerikansk oprindelse. Jeg så på dem, og det morede mig at finde personerne på væggen, eftersom de optrådte i samtalen mellem doktoren og den gamle kone. Hun havde tre børn, der var i Amerika, to døtre og en søn. De var alle tre gifte, og portrætterne af mændene og børnene hang alle sammen på væggen over en kommode. På denne lå der nogle aviser. Jeg så, at det var dansk-amerikanske blade "*Pioneren*", "*Dannebrog*"; derimod fandtes ingen af vore nordslesvigske blade.

Jeg følte mig dybt grebet af det tragisk-ironiske i denne gamle kones lod i livet:

Der sad hun nu, den gamle moder i sin halmstol. Hendes kød og blod, alt hvad hun elskede her på jorden, var tusind mile borte. Hendes øjne skulle ikke lukkes af disse hænder, men af fremmede, hendes børn skulle ingen blomster plante på hendes grav. Til gengæld for al den moderkærlighed, hun havde ødslet på dem, sendte børnene moderen deres egne portrætter i

søndagsstads, med breve, hvis omkvæd var en bøn om penge. Børnebørnene skulle ikke gynge på bedstemoders skød; i stedet for kød og blod sendte man hende disse billeder til at hænge op på væggen –

Men moderkærligheden er som en kilde, der aldrig kan udtømmes, som ikke tørrer ud selv i den langvarigste tørke, fordi den kommer fra jordens lønlige dybder, ligesom moderkærligheden kommer fra menneskehjertets dybeste skakter.

Til trods for al utak, al vanrøgt og pleje blussede moderkærlighedens flamme endnu i en lønlig vrå af dette hjerte, hvor al anden interesse var slukt. Denne gamle kvinde sendte ikke alene sine sparepenge over verdenshavet, men alle hendes tanker og drømme vandrede den samme lange vej, dag og nat hele året rundt. Her havde hun intet at leve for. Det var hende ligegyldigt, om stikkelsbærbuskene ude i den lille have bredte sig og kvalte alt det andet – og det var hende det samme, om der blev præket dansk eller tysk i hendes sognekirke. Hendes hjerte var hos børnene, og *hvor hjertet er, der er ens fædreland*.

– Nå, havde du så noget udbytte af vor samtale? spurgte min ven med et smil, da vi atter sad på vognen.

– Foruden adskilligt andet lærte jeg at beundre din hukommelse og din personalhistoriske evne. Du kender jo den gamle kones hele familieregister i den op- og nedstigende linje og i første og anden sidelinje.

– En god læge må være fortrolig med sine patienters slægtskabsforhold, sagde min ven.

– Med deres synder i tredje og fjerde led, kan jeg tænke?

– Ikke alene synderne, men også deres årsager, de sjælelige tilstande. Han må vide besked med patientens livsvilkår, karakter og temperament, hvis han vil røgte sit kald på en samvittighedsfuld måde. Derfor er det den første betingelse for en læge lige såvel som for en præst, at han er rundet af det folks rod, han skal virke iblandt.

Vi kørte nu forbi de andre fire huse, som lå i en række langs vejen. Alle vegne røbede tilstanden mere eller mindre forfald. Der var en sælsom stilhed over alt. Ud fra et åbent vindue i et af husene lød der dog som en art protest en munter trille fra en kanariefugl.

– Ja, den fugl har jeg såmænd skænket gamle Hans til selskab, sagde doktoren. – Kan du se den gamle mand der henne i toften? Det er gamle Hans. Han er 75 år gammel. Hans kone døde i fjor. En gang senere, da jeg så ind til ham, gik han frem og tilbage på gulvet og snakkede med sig selv eller rettere med sin afdøde kone og sin eneste søn, som udvandrede til Amerika for 25 år siden. Da han er lidt tunghør, hørte han mig ikke komme. Snart henvendte han ordet til stolen ved vinduet, hvor hans kone plejede at sidde og strikke om aftenen, eller han talte ud i stuen til Hans, med hvem han i indbildningen rådførte sig om mark og kvæg. Jeg forsikrer dig for, det var virkelig komisk at høre – så komisk, at jeg gik ud og græd, skønt jeg dog som læge er vant til at se megen ynk.

Vi var imidlertid nået hen til toften ved huset, hvor gamle Hans stod og puslede med et tøjr, som var kommet i ulave, medens en kalv stod og så til med en dybsindig mine. Det var en gammel, krukskuldret mandsling med hvidt, tjavset hår,

store, magre træk, knoklede, famlende fingre og et par krumme ben i hvide strømper og store træsko.

– Goddag, gamle Hans! råbte doktoren.

Den gamle så halvt forskrækket i vejret. I det samme fik kalven et anfald af kådhed, tog et højst besynderligt spring til siden, stak halen i vejret og satte i rend. Den gamle mand blev snurret rundt af tøjret, blev slynget til jorden og faldt med baghovedet om mod ledpælen, så han blev liggende, medens kalven sprang over grøften og fo'r hen ad landevejen med tøjret og en støvsky efter sig.

Doktoren kastede tømmen over hestens ryg og var i et nu nede af vognen og henne hos den forulykkede. Han løftede ham varsomt op på sine stærke arme og bar den gamle mand som et barn over vejen ind i huset.

Jeg fulgte efter og hjalp til, så godt jeg kunne. Vi fik den gamle anbragt på et leje, og min ven vaskede og forbandt et stort gabende sår i baghovedet.

Den gamle mand var sanseløs og hans ansigt var gråblegt.

Min ven havde ikke sagt et overflødigt ord hele tiden, og jeg spurgte til sidst:

– Er det farligt?

– Det er uden tvivl døden for den stakkels gamle Hans. Der er efter alle tegn at dømme en hjernerystelse til stede, som vil gøre ende på hans liv. Vi må nu sørge for den første pleje. Det er bedst, du henter An' Mari, det er jo den yngste person her i byen, lagde min ven til med et smil, der endte i en bister grimasse.

Jeg hentede den gamle kone, som blev helt ude af sig selv. Hun trippede bag efter mig hen ad vejen og kunne ikke sige

andet end: – Herre Jesus Kristus! Herre Jesus Kristus!

Min ven stod udenfor og ventede på os.

– Han er kommet til sig selv, sagde han; men han er dødsens, jeg ved det bestemt. Det lyse øjeblik vil ikke vare længe. Hans første ord var "Hans!", sønnens navn. Jeg sagde til ham, at Hans var kommet, at jeg var kommet kørende med ham. Det var dig, jeg mente, det var en indskydelse jeg fik. Gud i Himlen! Lad hans sidste øjeblik her i livet dog blive et glimt af lykke! Hans søn rejste bort som ungt menneske for 30 år siden, må nu være en mand i fyrrerne, i din alder, og hvorfor ikke med dit udseende? Det er et fromt bedrag. Spil rollen!

Han lod mig ikke få tid til betragtning, men puffede mig ind i stuen. Jeg gik hen til den gamle mand. Jeg følte, hvor mit hjerte bankede. Han vendte hovedet langsomt på puden, så på mig, så rakte han stille hånden ud på dynen, og jeg greb den.

– Er du Hans? kom det fra den gamle.

– Ja, svarede jeg og slog øjet ned. Hvordan går det?

– Godt, sagde han og vedblev at se på mig. Du er forandret – men det er jo – så – længe – siden.

Hans ansigtstræk blev efterhånden urolige og blikket ustadigt. Han begyndte at tale i vildelse, og jeg trak sagte min hånd ud af hans.

Doktoren gav An' Mari sine ordrer og lovede at komme igen næste dag.

– Kommer han til sig selv, som jeg dog ikke tror, sagde han til slutning til den gamle kone, så må I sige, at hans søn kommer igen i morgen med sin kone og børnene.

– Herregud, doktor, tror I, Vorherre vil forlade mig gamle kone den synd at lyve for en, der ligger på sin sotteseng?

– Tro mig, An' Mari, den synd vil både I og jeg velsigne i vor dødsstund!

Solen var lige dalet, da doktoren og jeg forlod "De gamles by". Den gyldne aftenrøde luede endnu i vesterlide. Da vi var kommet lidt bort fra gamle Hans' hus, lød ud til os gennem det åbne vindue en smældende trille fra kanariefuglen. De jublende toner svævede ud i den stille aften og gjorde et sælsomt indtryk på os.

Min ven rejste sig op i vognen og så sig tilbage. Han vendte sig brat og løftede pisken lige som truende mod vest, og jeg ved ikke, om det var aftenrødmens skær eller harmen, som luede på hans pande, da han udstødte ordene:

– Å – I – I! …

Naturens røster

En underlig historie.

Det var halvhundredårsdagen for det holstenske oprør.

Solen var rød som blod, da den langsomt steg op af østerlide, som dukkede den op af et blodhav – et mindernes blodhav fra det blodige år 1848.

Men solen trak straks et skyslør for sit rødmende ansigt, som skammede den sig, og kom heller ikke mere frem den dag.

Ikkun det stakkede røde glimt, som fødtes i et ubevogtet øjeblik, fløj ind over landet, farvede bondens ruder røde, dirrede et sekund i kirkevinduerne som en luende glød og gav vejrhanen på spiret et ildrødt skær, som holdt sig, indtil den ved et vindkast rystede det af sig. Vejrhaner kender ikke til varige indtryk.

Inde i kirketårnet hang to klokker, en stor og en lille. Den store var en gammel veteran. Den plejede kun at oplade sin røst ved højtidelige lejligheder: når en konge var død, eller når fjenden var i landet, eller når ildsvåde hærgede; men så nåede dens malmrøst også til sognets yderste grænser. Til hverdags hang den roligt, levende et stille indadvendt liv på en skat af minder. Hvor gammel den var, vidste ingen; den var ældre end alle kirkebøger tilsammen. Der gik sagn om, at den havde ringet alle konger af den oldenborgske stamme til graven, og folkevittigheden havde da også døbt den "Gorm den Gamle".

Den lille klokke havde sin plads neden under "Gorm den Gamle" og var en nyere støbning. Det hed sig, at en tysk hertug havde foræret den til kirken i trediverne, hvorfor

folkevittigheden straks var ved hånden og kaldte den: "Æ lille Gud ske lov å tysk". Den var ikke så fåmælt som "Gorm den Gamle", den lod knevlen gå både til hellig og søgn, men var skurrende og uren i klangen. Dens malm var ikke ægte. Klokkestøberen havde nok øvet svig lige som hin hr. Essing, hvorom det hedder i visen:

Sølv og messing
stjal hr. Essing,
kobber og bly
satte han deri!

Imidlertid, den kunne jo ikke gøre for, at den savnede det ædle metal. Ærlig var den for så vidt, som den i det mindste troede på sine egne løgne.

Der kom en mand op ad tårntrappen. Det var ringeren. Han slæbte efter sig et ti alens flag på en lang flagstang og stønnede og småbandede, da hans skaldede isse med svulmende blå årer viste sig over lugens rand.

Den gamles ansigt var blussende rødt af anstrengelse.

Han stak fanen ud af det ene lydhul og sømmede stangen fast. Og for hvert hammerslag brummede han med bister mine:

– Det – skulle – nogen – have sagt – mig for 50 år siden, da jeg – Ky! – var med at give slesvig-holstenerne – Ky! – smæk ved Isted, at jeg skulle hænge det tyske flag ud her – Ky! Se så – der spledes stangen minsæl – Hi! Hi! Hi! Hvad kan jeg gøre for det … Og han kløede sig i de tynde hvide hårtjavser bag øret og smiskede: – Og til middag skal jeg op at ringe for dem – Hi! Hi! Hi! Det er vel til begravelse! I det samme kom der et polisk glimt i hans gamle grå øjne – han rettede sin krogede ryg og udbrød med et skottende blik til den store klokke: – Ingen mors

sjæl kan forbyde mig at ringe med stormklokken – jo, vi skal ringe for dem, hvad, gamle! Og han gav klokken et kærtegnende klap: – Vi ved besked, ikke sandt?

Ved middagstide kom den gamle igen stavrende op ad trappen, denne gang med en lille hørhåret dreng (hans sønnesøn) i hælene på sig.

– Se så, min lille kokkemand, lad mig nu se, at du kan hjælpe bedstefader. Nu tager du "Det lille Gud ske lov å tysk" og jeg tager "Gorm den Gamle", og lad os så se, hvem der kan bedst. Begynd du kun, lille Jens!

Jens tog fat på rebet og halede, og en stund efter lød klokkeklangen ud over kirkegårdens grave til dagens pris.

Klokken var stemt i Kieler kammertonen, og dens spæde, lidt sprukne røst kvad legenden om "*Up ewig ungedeelt*", om den forladte broderstamme og om befrielsen fra det danske åg ved Tysklands hjælp.

Og den tyske trikolore vajede stolt udenfor og frydede sig ved lovsangen og var stolt over at have været med til at befri en tysk folkestamme fra dansk fremmedherredømme.

Men "Gorm den Gamle" harmede sig over, hvad den måtte høre, den var fortvivlet over, at den ikke kunne tale, før den blev rørt. Der gik ligesom en smertelig dirren igennem dens mægtige malmlegeme af sorg over, at den måtte holde mund og ikke kunne få lov til at give et ord med i laget.

Omsider var den gamle ringer blevet færdig med at lukke op for klokkeklangen til alle sider, idet han havde taget lugerne fra alle fire lydhuller i tårnet. Og han kom nu hen til den store klokke. Han klappede den og talte til den som til en god gammel ven.

– Fryd dig, gamle! Tiet har du i mange år, men i dag skal du få lov til at lade din røst høre! Mindes du sidste gang, du tog til mæle? Det var, da kong Frederik døde! Da ringede du sorgen ind i landet, den mørke tunge landesorg og ulykke, som endnu ruger over vort ulykkelige land og folk! Det er de små klokker, der har ordet i vore dage, og selv vore egne børn må, som du ser, hale i rebet. Ak, gamle ven, kunne du blot ringe dem ind i blodet al den harme, du og jeg føler over den uret, som øves imod os, vække de sløve af dvalen og gyde ild i deres sjæle, tænde fædrelandskærlighedens hellige ild i de manges hjerter!

Og en stor tåre rullede langsomt ned ad den gamle mands furede kind og faldt tungt på klokkens malm med en sagte melodisk lyd, der lød, som kom den dybt inde fra klokkens indre. –

– Nu løser jeg dit tungebånd, "Gorm den Gamle"! mumlede ringeren, idet han satte skulderen imod for at få den i gang.

Først lød der en knirken i bjælkeværket, og den vældige klokke bevægede sig, i begyndelsen ganske lidt, mens det knagede og bragede i træværket, men efterhånden i større svingninger. Den gamle ringers ansigt blussede af anstrengelse og lyste af en sælsom glæde, idet han greb fat på rebet, som slæbte smældende frem og tilbage på tårngulvet. Gorm svingede stærkere og stærkere, og det peb i de stærke læderremme, som holdt knevelen, men endnu havde denne ikke nået klokkens sider under tilbagesvingene. Endnu havde klokken ikke talt; men den gamle ringers åsyn strålede af fryd og forventning. Han elskede denne vældige klokke, man kunne se det på hans blik og holdning.

Omsider lød det første slag af den vældige knevel. Det rungede, så lille Jens var lige ved at synke i knæ af forskrækkelse. Derefter fulgte et lille ophold, som om knevelen var blevet bange for sig selv. Nu kom det andet og det tredje endnu mægtigere, vældigere. Slag fulgte på slag, i ustandselig rækkefølge. Den gamle ringers åsyn lyste som af fanatisme. Hans tag i rebet blev vildere, indtil de mægtige malmtoner væltede ud af denne uhyre klokke, svulmende og klumpende sig sammen til et bjerg af toner, tumlende over hverandre, fyldende det trange klokketårn med en dirrende masse, der trængte sig ud af de fire lydhuller som et brusende, bølgende væld af toner, overdøvende al anden lyd.

Lille Jens havde for længe siden sluppet klokkerebet af forfippelse og rædsel og sad nu henne i et af lydhullerne og brølede.

Og klokkeklangen boltrede sig i luften, men stod med ét stille over de dødes grave, og dirrende ligesom af harme og dyb nagende sorg talte den til de døde med sin rungende malmrøst:

– Kan I høre mig, I dernede, som sover under det simple grønsvær, under de sorte trækors og under de prunkende hvide stene? Jeg har jo kendt jer alle, børnlil: I, hvis ben er smuldrede for århundreder siden og har blandet sig med muldet, hvoraf I er rundne! Og I, som sank i graven under dette århundredes sol! Jeg har kendt jer alle, har fulgt eders færd fra vuggen til graven! Jeg har set slægter forsvinde på denne lille plet, år for år gik der en evindelig rindende strøm herop, og alle blev de puttede ned her. Jeg har undret mig i stilhed over, hvor de kunne få plads, alle disse tusinder og atter tusinder – og dog bliver der aldrig helt fuldt i denne have. Hvorfor? Fordi de

levende glemmer! Mindet dødt – alt dødt! Det gælder her på denne plet – dødens port. Så længe mindet lever, dvæler de døde endnu, men dør mindet, så går de døde gennem porten og forsvinder på den anden side. Så længe mindet lever, er intet dødt, end ikke i dødens have! … Ak; hvor har jeg ikke ringet for eder med mindets klokker! Men I forstod ikke naturens røst! I lyttede til fremmede tunger og lod eder fange af glatte talemåder. Ak, mine stakkels børn, thi jeg elsker eder endnu – det er kun eders dårskaber og svagheder, jeg hader – hvor kunne I dog dræbe eders egen folkesjæl? Hvi svigtede I eders fortid, hvi foragtede I sproget i eders egen mund! Ak, I stakkels Jensener, I Petersener, I Mortensener, I Sørensener, alle til hobe, som hviler dernede i lange rækker – I har spillet den menneskelige komedie, den store livsvarige maskerade! I, som så dagens lys i et dansk land, blev døbt med et dansk navn, talte dansk hele eders liv – I som lod eder narre til at lade hånt om eders egen natur og bilde jer ind, at det fremmede sprog var finere – som lod jer binde på ærmet, at I selv var tyskere, fordi eders herredsfoged havde studeret i Kiel – I som levede og døde i dette vanvid og nu fortsætter maskeraden ud over døden, som I ligger der, I Jensener, I Petersener, I Olsener, I Mortensener, I Sørensener, med en sten med tysk indskrift på eders bryst – ak, I dårer! Hvorfor kan jeg ikke hade eder og håne eder, som I fortjener? Fordi jeg elsker eder, I stakkels vildfarne! Fordi I er ofre for et frækt folkebedrag, øvet mod eders fædre! …

Om de døde hørte denne tale, ved ingen. Fra de dødes port lyder intet gensvar; men hvem der lyttede til den og forstod den, var den tyske trikolore, som vajede fra kirketårnet. Flaget ønskede sig hundrede mile borte. Thi var dette et dansk land,

kunne flaget, som kun fulgte naturens røst, ikke forstå, hvorfor det vajede her fra dette tårn.

Men klokkeklangen svingede sig op på blæstens ryg og red over kirkegårdsdiget, over mark og vang, over skov, over hede til sognets yderste grænser. Her mødte den klokkeklangen fra nabosognets kirke, og de to standsede og gav hinanden hånden som gamle venner.

– Nå, gamle, hvor går det?

– Å, hvad nytter det at tale for døve øren! De levende døde er mere døde end de begravede døde. Derfor taler jeg nu kun for de døde.

Og klokkeklangen fløj videre.

– Ding! Dang! Ding! Dang!

Stormen, som om aftenen havde lagt sig ude på den sorte hede, for op af søvne. Hvad var det? Stormklokken! Fjenden var i landet! Stormen sprang op og lod blæse til udrykning. Luren gjaldede. Alle mand ud! Både linje og reserve! En rigtig landstorm!

Og tropperne myldrede frem som stampede op af jorden, fra alle kanter, fra moser og kær, fra skov, fra krat. Hvert lille vindpust, enhver usselig luftning, som havde lagt sig bag en tue, blev purret ud.

– Alle mand til hest! blæste luren.

Og af sted bruste den vilde jagt over den sorte hede, hvis lyngris suste og nejede, over de mørke skove, hvis træer svajede og stønnede, over den side mose, væltende mosekonens gryde, over bondens gård, hvis spær og lægter knarkede og knagede.

Og et lille vindpust, som lå på sit grønne øre bag en grøftevold, blev så fortumlet, at det løb avet om så længe, indtil

det blev til en hvirvelvind, der fejede hen ad landevejen og gjorde et spræl, så alle halmstrå på vejen rejste sig lige op på enden og gloede efter den.

Og den lille hvirvelvind nåede først til byen som stormens budstikke. Den tog fat i flaget på kirketårnet og drejede det som en proptrækker op mod himlen; så gav den sig i ubændig kådhed i lag med at køre rundt med vejrhanen på spiret, der lo i højen sky og formelig hvinede af glæde – for det er nu engang dens største fornøjelse at køre om for vinden.

Nede på kirkegården stod et par madammer: madam Sørensen og madam Jensen.

– Ja, sagde madam Sørensen på sit tysk, ich sage richtig genug immer zu Sörensen, dass er soll sich unterstehen in und sprechen Dänisch mit die kinder; aber das ist nicht so licht und thun das, sagt er so, denn er ist ja so gewohnt mit und sprechen Dänisch – han taler jo dansk i æ laden (butikken) Gotte! kom der pludselig på dansk. Da ist nu madam Hansen, sie spricht Dänisch mit ihre Kinder, ist das nicht lächerlich, guteste! Men hun har nu altid været så skabagtig!

– Å, siger madam Jensen, der er blevet gift med en tysk toldembedsmand, og som derfor sætter sin forfængelighed i at være folkelig, jeg siger nu, at mine børn skal ikke holde sig for gode til at tale dansk …

Hvirvelvinden, som har lyttet, bliver med et lynende vred, især på den sidste madam. Holde sig for god til at tale sit modersmål! Det manglede bare! Hun mener altså, at det fremmede er finere – den taske! Jeg tror, jeg kanøfler hende!

Og så kanøflede den madam Jensen. Den faldt over hende som en vildkat, rev hatten af hovedet på hende og sled hende i

håret, vendte op og ned på hendes klæder, så hun hylede og skreg af skræk og blusel, fægtede med armene og kastede sig omsider næsegrus til jorden med det gode danske udråb:

– Jøsses! En vandtap! En vandtap!

Og klokkeklangen i luften lo, så den måtte holde sig i siderne. Og flaget lo og slog smæld på smæld ud i luften, thi det havde nu hørt så megen unatur, at det gottede sig ved endelig en gang at høre et ærligt ord af naturens røst fra en menneskebarm. Thi det var efterhånden gået op for flaget, at landets fortid var dansk, og det ønskede nu intet inderligere end at slippe bort, efterdi det satte sin stolthed i kun at vaje som et usvigeligt udtryk for et ejeforhold, der bunder ikke alene i magten, men også i ret og sandhed.

Pludselig hørtes et mægtigt brus i luften langt borte, som af tusinder af kæmpefugles vældige vingeslag. Nærmere og nærmere kom det, voksende, svulmende til et kæmpedrøn.

Det var vindenes hær med stormen i spidsen.

– Hejsa! Der er min stridshingst! jublede klokkeklangen og svang sig op på saddelknappen foran rytteren.

Og buldrende gik den vilde jagt hen over tagene, op ad gader og ned ad gyder, gennem slipper og ind ad porte! Det kogte og sydede som fra en heksekedel. Blæsten kastede sit tunge legeme med et vældigt chok mod murene; vinden peb i vindfangene, tudede i skorstenene som hundreder af griske ulve og hylede og halsede i hæse, dumpe glam som fra hundekoblet i hælene på et bytte. Sneen hvislede og hvæsede som lumske slanger, smygende sig ind under dørene, gennem murenes mindste revner, slikkende med sin hvide, kolde tunge.

Og deltagerne i festoptoget, som stod omkring taleren på byens torv, krøb sammen med kraven op om ørene. Sneens isnåle prikkede dem i ansigtet, bed dem i kinder og næsetip. Stormen sled i talerens hår og ringlede lokkerne om hans pande som slangerne på et medusahoved. Ethvert ord, som trængte sig frem på hans læber, rammede blæsten ham ind i halsen igen som med kølleslag. Og stormen lo, så det skogrede hen over tagene: Dundrende løgne! Dundrende løgne!

En stund efter var stormen herre over slagmarken, som dækkedes af flængede flag og sønderbrudte flagstænger.

Men oppe i kirketårnet kæmpede trikoloren sin sidste hårde kamp for sin frihed. Det var som et menneskeligt væsen, der kæmpede for sit liv og sin ære. Snart rullede den sig sammen om stangen, snart rullede den sig ud i sin fulde længde og skød med et vældigt smæld ud i luften. Stundom gik der som en krampagtig dirrende rislen gennem dens brogede dug, som løftede den fortvivlet hænderne mod himlen, tryglende om barmhjertighed. Omsider slog forløsningens stund også for den – stangen brast, og flaget dalede langsomt ned over de døde … den eneste virkelige befrielse fra det danske åg i dette århundrede.

Bliv hos os, mester – dagen hælder

I

Majsolens varme stråler faldt gennem træernes spæde løvværk og tegnede flakkende lysbilleder på vinrankernes mørke væv, som slyngede sig ud og ind i sære bugtninger over hele muren. Gennem det åbne vindue kunne man se en gammel kone sidde i en lænestol inde i stuen. Hun så bleg og lidende ud, nu og da kastede hun et længselsfuldt blik ud i haven, hvor en ung pige sad med sit håndarbejde under det gamle pæretræ. Hver gang den gamle kvindes blik faldt på den unge pigeskikkelse, gled der et udtryk af rørelse og tilfredshed over hendes ansigt.

Af og til bar en sagte luftning en blandet og stærk duft af hyacinter og andre vårblomster, som prangede i den lille haves velplejede bede, ind til den gamle, der indsugede duften med begærlighed, som Lazarus sankede smulerne, der faldt fra den riges bord. I sådanne øjeblikke kunne hun lukke øjnene og drømme sig bort fra alderdommens gigt og lamhed og stige i land på ungdommens sollyse strande, og et lyksaligt smil kunne da for en stakket stund lyse op i det gamle fine ansigt som et mindernes kornmod langt borte fra – indtil gigten i de gamle lemmer kaldte sjælen tilbage til sit værkbrudne hylster og den nøgne virkelighed.

For denne gamle kvinde, der alle sine dage havde levet i en travl virksomhed på en stor landejendom, med stort tyendehold og jævnligt rykind af fremmede fra nær og fjern, var denne tvungne uvirksomhed en kval. Når gigten bandt hende til stolen

i måneder ad gangen, blev hun nervøs og pirrelig. Livet og travlheden kaldte idelig og idelig på hende, det forekom hende, at alting gik hulter til bulter, når hun ikke var til stede med sit klare blik og sin ordnende og glattende hånd alle vegne. Og hun havde vel for en del ret i dette. I alt fald var det lignende betragtninger, der bevægede hendes mand, Erik Elkær, til at sælge gården og flytte ind i dette lille hyggelige hus i udkanten af byen, som han havde købt for mange år siden i dette øjemed.

Men gigten flyttede med og blev værre og langvarigere år for år, og i samme grad øgedes Marie Elkærs pirrelighed. Ingen fremmed hånd kunne gøre hende tilpas. Så var det, at hendes søn døde, og hans datter, hvis moder var død for længe siden, kom i huset hos bedsteforældrene. Bedstemoderen følte straks forandringen. Det var hendes eget blod, hendes egne ideer, der gik igen i sønnedatterens stilfærdige færden i det lille hus. Når Thyra hængte nye gardiner op i stuen, og hun havde glattet og ordnet folderne med sine bløde hænder, og bedstemoderen betragtede dem med sit kritiske blik, så var der ikke en fold, hun havde noget at udsætte på.

– Hun har min hånd! sagde Marie en dag til Elkær, da de talte om hende! At tænke sig, Erik, at sligt noget kan arves!

– Det er dit elskende hjerte, hun har arvet, Marie, det er hele hemmeligheden. Hun elsker sine omgivelser, og hun elsker sit arbejde, og derfor former det sig så villigt under hendes hænder. Hvor mange mennesker går ikke til deres arbejde som til en fjende, der skal slås ned, et utyske, der skal overvindes. Arbejdet mærker det og stiller sig på bagbenene; det, så lidt som noget andet i verden, lider tvang og vold. Husker du den stærke mejerske, vi havde en gang – hende, der bandede på, at

hun ikke var vågen om morgenen, før hun havde begge arme til skulderen nede i mælken – hun tog på arbejdet som en grovsmed, så mælk og fløde sprøjtede over vægge og stolper, og alle bøtter faldt i staver mellem hænderne på hende. Man skulle tro, hun arbejdede for ti, men det var en stor vildfarelse. Og den hessiske avlskarl, vi havde en gang, der tumlede med negene på marken, så kornet var halvt tærsket, da det kom i hus!

Thyra derimod – man mærker aldrig nogen sinde, at hun har travlt, hvor meget hun end har at tage vare. Værket trylles frem under hendes hænder – aldeles som da du var rask og stod for styret. Stundom skulle man tro, at I havde nisser og troldtøj i jert sold.

– Det har vi måske også, svarede Marie med et fint smil. Ja, ja, Gud ske lov for Thyra! Jeg forstår ikke, hvordan jeg skulle kunne undvære hende, det kære barn!

Og det kære barn sidder nu derude i haven under pæretræet. Hendes smukke hoved er lidt bøjet over håndarbejdet, og lysbillederne leger på den hvide pande og det brune hår, der kruser lidt ved tindingerne og i nakken – hvilket efter sigende røber selvstændighed og viljestyrke.

Hun hører en vogn rulle, og lidt efter ses en støvsky hæve sig op over havediget.

– Nu kommer bedstefader! råber Thyra ind til bedstemoderen, idet hun springer op og går en gammel statelig mand i møde, som viser sig ved havelågen. Han er høj og mager, med store bevægelser, skarpe træk, og det stærke hvide hår hæver sig over den brune pande som et purlet krat på en bakkekam.

Erik Elkær, hvis frejdighed og lyse håb endnu aldrig har fornægtet sig, en ejendommelighed hos manden, der måske lige så meget som hans andre fortrinlige karakteregenskaber tilsammen har bidraget til den store magt, han har over sindene, har i dag noget uvanligt i sit åsyn og sin holdning. Og det er med en mærkelig ømhed, han drager sønnedatteren til sit bryst, idet han mumler:

– Stakkels lille viol!

– Hvorfor kalder du mig en viol, bedstefader?

– Fordi violens duft er så stærk og liflig, at den må blomstre i skygge og i skjul for ikke at blive opdaget. Og nu har man dog opdaget blomsten i min have og vil rykke den op af moderjorden og kaste den over havediget ud på alfar vej.

– Jeg forstår ikke, bedstefader – siger Thyra og ser forundret på den gamle mand, hvis ansigt er dækket af en fin rødme, og hvis svulmende pandeårer røber en stærk sindsbevægelse eller feber.

Han svarer med en underlig dyb strubelyd: – *Du er udvist, mit barn!* Inden tre døgn skal du være ude over dit fædrelands grænser!

Først jager en blodbølge som en purpursky over den unge piges ansigt, og lige så brat skifter farven til dødelig bleghed. Hendes arme synker slapt ned, og hun mumler på en underlig åndsfraværende måde som en, der snakker i søvne.

– Udvist! Udvist! Udvist!

Hun var ikke uvidende om, at hendes afdøde fader havde været optant [Note 26)], men han havde aldrig været ude af landet, og hun var jo født og båren her!

Slaget kom som et lyn fra en klar himmel og lagde sig som en lammelse over hele huset. Den gamle bedstemoder var fortvivlelsen nær, og Thyra var opløst i sorg. Hele eftermiddagen lå hun med hovedet i den gamle værkbrudne kvindes skød og hulkede. Bedstemoderen lod hende græde ud. Af og til gled den gamle kones hånd sagte og kærtegnende over pigens brune hår. Omsider sagde hun:

– Se så, mit barn, lad os nu ikke græde mere. Stå op og gå dig en tur og giv mig min bibel.

Da Thyra var gået, sad bedstemoderen en stund hensunken i mørke grublerier, mens Bibelen lå uopslået i hendes skød.

Hun kunne høre Erik gå frem og tilbage på gulvet inde på kontoret ved siden af. Hun forstod, at det var ham, der var sigtet på med dette slag, og hun forstod også, at slaget havde ramt ham hårdere, end de fremmede magthavere havde nogen anelse om. Hun kendte hans stolte mod og kraft til at bære egne savn og sorger, når det gjaldt den sag, som var blevet ham hellig her på jorden. Hverken bøder eller fængsel havde kuet hans mod, men tværtimod stålsat ham. Men hun kendte også hans kærlighedsfulde hjerte og vidste, at hvad der ramte hende og Thyra, voldte ham dybere sorg og kvide, end hvad der ramte ham selv. Og dette var tilfældet her.

Hun havde levet sig så fast ind i forestillingen om, at den kærlige unge pige skulle lyse som en solstråle på det sidste korte stykke af vejen til graven, og at hun skulle trykke hendes hånd i den sidste stund. Og nu var dette håb slukket af et vindpust så isnende, at hendes hjerte truede med at stivne med det samme. Når Thyra var borte, ville ensomheden slå sammen om hende.

Hvor hun end så hen, syntes hun fjælet af en mur af mørke og kulde.

Hun sukkede dybt og åbnede den hellige bogs blade som for at søge trøst og husvalelse. Og hendes blik faldt på de sorgtunge ord i Lukas 24.29:

"Bliv hos os, mester – dagen hælder!"

II

Thyra gik igennem Lillegade ud af byen for ikke at møde veninder, der straks ville se på hende, at hun havde grædt, thi hendes øjenlåg sved og var opsvulmede af gråden.

Det var mod pinse, og alle vegne i den lille gade, hvor der boede lutter småkårsfolk i små lejeboliger, blev hun vidne til den kærlighed til hjemmet og hyggen, som Gud ske lov hersker ikke mindst blandt vore småkårsfolk. Her rådede en travlhed som i en myretue. Alle vinduer i gaden stod på vid gab, og sæbeluden flød ned ad stolper og døre. Ud fra stuerne lød der en plasken og klasken med vand, en smælden med blikspande og rumsteren med boskaber, og der ind imellem små hvin af forskrækkelse, når en væltet spand sendte sin syndflod ud over et par ben; et underligt blandsammen af lyde, af klaprende trætøfler og hvislende skureviske, skogrende latter og råb fra genbo til genbo hvirvlede ud fra de åbne vinduer op i den milde vårluft, som også havde travlt til pinse, men på en mere stilfærdig måde.

Hist og her, hvor der var anbragt en bænk på det smalle fortov, sad der en gammel mand eller morlil og missede med øjnene mod solen, som varmede de gamle lemmer og fik livets strøm til nok en gang at risle ungdomsfrisk gennem årerne.

Den unge pige så på al denne travle færden i småhusene med en levende misundelse. Hun misundte disse fattige koner deres lod! Hvor var de ikke rige, disse fattige! De havde et hjem, hvor de kunne leve uantastet mellem deres kære, et hjem, som de kunne pynte, som fuglen pynter sin rede med mos og dun. De havde alt det, som hun havde mistet med et slag – de lykkelige, lykkelige mennesker!

Hendes vandring gik til kirkegården, hvor hendes forældre hvilede. Da hun sad på den lille bænk ved gravstedet, som var omgivet af et lavt jerngitter, følte hun atter gråden i halsen ved tanken om, at hun måske sad der for sidste gang. En knugende kval greb hende, en dump håbløs fortvivlelse, der fik hende til at skælve over hele legemet. Sidste gang! lød det som dumpe hammerslag på hendes hoved. Og hun skjulte ansigtet i sine hænder. Aldrig mere skulle hun have lov til at komme hid! Aldrig mere skulle hun plante blomster på sine forældres grave!

Hun sad længe i hulkende gråd. Højt over hendes hoved dryssede en lærke sine jublende triller ned over hende.

Lidt efter lidt stilner gråden af. Den unge piges hænder glider bort fra ansigtet, og hendes blik falder på graven foran hende, hvor hun i går havde plantet en lille blomst med et sprukkent glas over, som man hyppig ser det på fattigfolks grave. Glasset ligger på siden og ved dette syn vågner straks Thyras praktiske sans. Hun retter blomsten og sætter glasset over den.

Hun kommer herved i tanker om dens "historie". For flere år siden, da moderen havde været død i et års tid, og hun sammen med faderen en dag besøgte kirkegården, var han pludselig blevet stående ved en grav, hvorpå der ikke var anden pynt end

en lille spæd blomst under et sprukkent glas. Og han havde da sagt med sin kære stemme, der skælvede af rørelse:

– Ser du denne lille blomst, Thyra, hvor ensomt og forladt den står, og hvor tarveligt graven tager sig ud! Og desuagtet er den lille blomst under det sprukne glas det mest rørende bevis på virkelig kærlighed, man kan tænke sig. Sligt kan kun et elskende hjerte i al sin varme, troskyldige inderlighed finde på. For mig taler denne lille blomst og dette sprukne glas et skønnere sprog end alle prangende, kostbare blomster og hængende sørgepile tilsammen! Lov mig, Thyra, at du vil plante en sådan lille blomst på min grav en gang imellem med et sådant sprukkent glas over. Men glasset må være sprukkent, hører du!

Først i går var hun kommet i tanker om denne lille tildragelse, og pint af heftige bebrejdelser for sin glemsomhed havde hun straks skåret et lille skud af en blomst og plantet den på faderens grav og sat et glas derover – og glasset var sprukkent.

Og nu stod det der, og nu skulle hun ikke glemme det for fremtiden. Hvert år om foråret ville hun plante en sådan lille blomst med et sprukkent glas over, og … og …

Pludselig går der et halvkvalt skrig over den unge piges læber. Ulykken, som hun havde glemt for et øjeblik, havde med ét rejst sig foran hende som en høj, sort mur. Og gråden ryster atter den unge piges spinkle legeme fra isse til fod i et anfald af den mørkeste fortvivlelse.

Lærken synger endnu sit kvad til livets fryd over de dødes have. Solens milde varme stråler kærtegner den unge piges brune lokker, og den linde majluftning svaler hendes feberhede

pande. Det er, som naturens magter gør sig umage for at råde bod på menneskenes brøde imod det unge blod, på hvis spæde skuldre man har læsset menneskelivets tungeste lod, den landflygtiges grusomme skæbne.

Og naturens hånd kan være blød som en moders hånd. Efterhånden lagde stormen sig i den unge piges sjæl og afløstes af en stille husvalelse, under hvilken hendes sanser oplodes for foreteelserne i naturen. Hun følte solens varme stråler på sin isse, hun hørte lærkesangen over sit hoved og løftede øjnene mod den blå, strålende vårhimmel. En dulmende følelse kom over hende, da hun pludselig mindedes den landsforviste Tycho Brahes ord i digterens mund: "Er ej himlen alle vegne? Hvad behøver jeg så mer?" Og hun lod blikket svære ud over egnen med de grønne enge, de græssende køer og de spredte gårde. Hendes øje kunne vel i det fremmede skue det samme, måske skønnere egne. Men der gik som en sky over billedet, da digterens ord i "Underlige Aftenlufte" randt hende i hu: "Bedre, skønnere måske, ak! men det er ikke de."

Og nu kom de myldrende i hobetal, barndomsminderne fra enhver gård og enhver hytte, som hendes øje faldt på, ad veje og stier kom de løbende, tumlende over stok og sten, klatrede over kirkegårdsdiget og stormede ind på hende som børn, der alle på én gang vil op på moderens skød.

III

Bedeklokkens ding, dang dirrede i luften over hendes hoved, da Thyra vandrede hjemad, og aftenrøden luede hist og her som det pure guld i en rude ude i synskredsen. Hun lyttede til klangen af disse klokker, hvilken klang havde fulgt hende fra

barns ben … Og nu skulle den brat forstumme i hendes liv! Og i hele verden – det følte hun sig overbevist om – gaves der ikke klokker med en sådan klang. Ak, kunne hun blot tage *den* med sig i landflygtighed!

Da den unge pige gik igennem haven, hørte hun stemmer inde på bedstefaderens kontor, hvor et vindue stod åbent. Bedstefaderen talte netop, og hans ord standsede hendes fjed:

– Ja, hvis slaget ramte mig, hørte hun ham sige, så ville jeg ikke have været i vilderede med, hvad jeg skulle gøre; men som sagen nu ligger, har jeg tilkaldt jer, kære venner, for at rådføre mig med jer i det vanskelige tilfælde. Slaget rammer nemlig min syge hustru og det i den grad, at når hun skal undvære Thyra og have fremmede om sig, vil dette måske blive en pind til hendes ligkiste. Jeg har længe og grundigt overvejet sagen og er med mig selv kommet på det rene med, at det er min pligt om muligt at skåne Marie for denne sorg. Det har kostet mig megen selvovervindelse, må I tro, at tage en sådan beslutning; men jeg anser det for min pligt under disse omstændigheder at bringe det tungeste offer. Jeg vil gå den tunge gang til landråden og bede ham tage udvisningsordren tilbage …

Mere hørte Thyra ikke. En berusende følelse af lykke og håb gennemstrømmede hendes hjerte, og hun stormede ind til bedstemoderen, faldt på knæ foran hendes stol og udbrød:

– O, bedstemoder! Jeg bliver hos dig! alle dage! alle dage!

– Hvad er det, du siger, barn?

– Jo, bedstefader vil gå til landråden og bede ham tage udvisningsordren tilbage … Jeg bliver hos dig, bedstemoder, alle dage, alle dage!

Og den unge pige lægger hovedet i bedstemoderens skød og græder af glæde.

Over den gamle kones blege kinder glider langsomt et fint rosenrødt skær, som atter viger pladsen for en dødelig bleghed. Hun sidder en stund stille. Hendes dybe blik røber, at en vigtig beslutning modnes i hendes sjæl. Med et udtryk af vemodig medlidenhed lægger hun hånden på sønnedatterens hoved.

– Stakkels barn! Det gør mig så inderlig ondt, at jeg må volde dig en skuffelse. Men dette må ikke ske! Og da Thyra gør en bevægelse, trykker hun blidt hendes hoved ned i sit skød og siger: – Lig stille og hør, hvad jeg vil sige dig. Erik har ofret vor hellige sag al sin manddomskraft og alle sine tanker. I over en menneskealder har det været hans stolthed, at ingen modgang har kunnet bøje hans nakke. Når han nu gør det, så er det et offer, han bringer *mig*. Men det kan jeg virkelig ikke tage imod, og det kan du heller ikke! Vel? Erik må til sin død kunne løfte sit hoved frit til ven og fjende. Lad os to sørge for, at han kan det, så har vi måske taget den part af byrden på vore skuldre, som livet og vor nationale sag kræver. Gå du med Gud i landflygtighed, mit barn. Bevidstheden om, at du ved dit savn og din forsagelse har lagt en sten på muren, der skal hegne vor gård, vil blive din løn.

– Som du vil, bedstemoder, stammer Thyra og løfter sit tårevædede åsyn.

– Tak, Thyra! Og gå så hen og luk døren op til kontoret og kald Erik og hans venner her ind. Jeg har noget at sige dem.

Erik Elkær og hans to venner blev meget forundrede, da døren gik op, og Thyra førte dem ind i stuen. Det syn, som her mødte dem, og de ord, den gamle værkbrudne kvinde talte med

hånden på Bibelen, som lå i hendes skød, gjorde et indtryk på dem, som sent vil gå dem af minde. Hendes hvide, folderige kjole, det blege, milde ansigt, de store øjne, som funklede af sindsbevægelse og åndelig nidkærhed, og den hellige bog, som lå opslået i hendes skød, gav hende lighed med en gammeltestamentlig profetinde.

– Erik Elkær, begyndte hun med en stemme, der lød så fremmed, som var det en anden i hendes indre, der talte – Erik Elkær, dit hår er blevet hvidt under kampen for vor sag, og du har endnu aldrig svigtet din pligt. Hvorfor vil du da nu? – Ja, jeg har fået at vide, at du vil bøje dit hoved og bede, hvor du kan kræve. Jeg ved også, at det er for min skyld, du vil det. Men du må ikke tro, at jeg og Thyra vil modtage et sligt offer. Du tager fejl, Erik, din kærlighed til mig gør dig blind for, hvor din pligt ligger. Du vil lægge offeret ved din hustrus fødder, medens vor hellige sags alter er det rette og eneste offersted! Vor sag er en så stor sag, at den kræver store ofre. Men ikke af en – ikke heller af enkelte, men af *alle* – store og små, mænd og kvinder! Dette må gå op for alle. Vor *samfølelse* må opelskes ganske anderledes, når vi skal stå os i den ulige kamp. Vi må blive et folk i våben, åndelig talt. – Der er for mange iblandt os, som kun er modige, så længe der ingen fare er, og som kun tænker på at hytte deres eget skind, når det kniber for os alle. Disse tåber, som i deres kortsynethed ikke kan se, at bevidstheden om fejt at have svigtet en fælles sag i farens stund i længden er et langt tungere åg at bære end det tungeste personlige offer! Thi det første må bæres med krummet ryg, sænket hoved og skulende blik, mens det sidste kan bæres med oprejst pande. Og jeg ville nødig stedes for Vorherres åsyn med et mærke på min pande, som

røbede min uformuenhed til at bringe et offer for en livssag som vor. Gud har stillet os på en plet, hvor der kæmpes, og derfor bør ingen af os unddrage sig denne kamp. Man skulle tro, at dette måtte være selvindlysende, at enhver af os må bære kampens ofre uden at kny. Vorherre bar selv sit kors til graven – skulle nogen af os da holde sig for god dertil!

Her gjorde Marie et lille ophold, og hendes blik stirrede som en seerskes ud i det tomme rum. Hendes ord havde gjort en forunderlig virkning på de tilstedeværende. Erik Elkær var målløs.

– Dette var *fællesskabsfølelsen* i kampen – vedblev den gamle kvinde – men dernæst kræves der noget andet i *troen*, troen på vor sag, sandhedens og rettens endelige sejr! For enhver stor sags forkæmpere har der været stunder, da de følte tvivlens orm nage på deres tro. Da slaget i dag ramte vort hus, og Thyra lå hulkende i mit skød, da fortvivlelsens mørke bredte sine sorte vinger over min sjæl, da tog jeg min tilflugt til den hellige bog, som her ligger, og jeg slog op på de ord: Bliv hos os, mester – dagen hælder! Hvor sælsomt! Jeg havde i min sjælekvide truffet netop det tidspunkt, da den største sags forkæmpere, Jesu disciple, famlede om i fortvivlelsens mørke eller lå på deres ansigt i mismod, tvivl og selvopgivelse. Og hvorfor? Ikke fordi sagen var tabt – tværtimod, Kristus havde jo vundet den største sejr, han havde overvundet døden – men fordi de havde mistet troen på deres sag. De havde glemt skrifterne og mesterens ord i Galilæa: "Det bør menneskenes søn at overantvordes i syndige menneskers hænder og korsfæstes og opstå tredje dag." Jesu disciple var bjergtagne af Golgatas mørke skygger, tvivlen knugede dem til jorden, mørkerædslen var over dem og fik sit

udtryk i disciplenes skælvende ord: "Bliv hos os, mester – dagen hælder!"

Det er denne mørkerædsel, som er over mange iblandt os. Man søger, ligesom kvinderne ved graven, "de levende blandt de døde". Man glemmer, at sandheden og retten ikke kan dø. Syndige mennesker kan pine den og hænge den op på et kors – men dræbe den kan de ikke! Dette må vi altid mindes. Når vi gør det, når vi stadig holder troen brændende, bliver kampen let og sejren vis.

Da hun havde endt, blev der en stund stille i stuen. Den gamle bedstemoder holdt den ene hånd på Bibelen, hun lagde nu den anden på den knælende sønnedatters hoved og hviskede frem for sig med et forklaret udtryk i sit ansigt:

Vorherre han lever jo endnu!

Musen

I

Borger og smedemester Rask sad en mild sommeraften uden for sin gadedør og røg sin pibe. Den var lang – piben nemlig –. Han røg også om dagen ved sit arbejde, men da var det en kort pibe med træhoved. I sine yngre dage havde han også om dagen brugt pibe med porcelænshoved; men i de senere år havde de slidte tandstumper vist en betænkelig tilbøjelighed til at slippe piben ud af munden … og så gik det knas jo i stykker!

Tobaksrøgningen var i årenes løb vokset op til en sand lidenskab for Rask. Onde tunger ville endogså påstå, at han røg i søvne. At han røg i sengen om morgenen, var imidlertid vist, for det havde man fra hans datters, den smukke Maries, egen mund, da det var hende, der højst egenhændig måtte stoppe piben og bringe faderen den på sengen. Og ingen anden blev betroet til dette hverv, siden moderen døde, og det var nu syv år siden. Datteren havde beklædt denne post, siden hun ikke var større end "tobak for en skilling", og nu var hun sytten år, og køn var hun, og stor og kraftig var hun, og fin var hun, med en hud så skær og hvid. – F. F. Portorico! plejede faderen at udbryde, når han fra smedjen så datterens skikkelse svæve over gården med mælkespanden – for køer havde Rask, og svin også – men derom siden.

Rask og piben var vokset sådan sammen, at han en gang havde forglemt sig i den grad, at han understod sig i at ryge i borgmesterens frues høje nærværelse, da denne dame en dag

mødte i smedjen med sin børnevogn, som havde fået en skavank. Til straf herfor havde borgmesterfruen i et kaffeselskab i byens højere kredse kaldt ham "*ein horribles subjekt*", hvilket kom ud i byen ved et tilfælde. En af gæsterne, rådmandens frue, havde, skønt hun ikke vidste, hvad det betød, fundet et sligt behag i dette udtryk, at hun næste dag anvendte det på sin kokkepige. Følgen var den, at hun af pigen blev stævnet for retten og idømt en bøde for fornærmelse, skønt indklagede højt og dyrt forsikrede, at hun ikke kendte udtrykkets betydning, men kun havde brugt det, fordi hun havde hørt borgmesterens frue bruge det.

Denne dom gav senere anledning til en lille ægteskabelig tvist mellem borgmesteren og hans kone, idet borgmesteren hævdede dommerens retfærdighed, medens fruen med ægte kvindelig logik og fortørnelse brød staven over alverdens jurister, hendes mand ikke undtagen. Følgen heraf var den – ganske vist lige så ulogiske, men måske desmere menneskelige – at borgmesteren fra den dag af så skævt til smedemester Rask, som den oprindelige om end uskyldige årsag til den ægteskabelige tvist.

Uden anelse om de truende skyer, som trak op over hans hoved, røg Rask videre på sin pibe, både den korte og den lange. Byens vittige hoved havde en gang sagt om Rask og hans pibe, at når piben ikke røg, så var Rask ikke sig selv mere, det vil sige, så var han ikke "rask". Denne vittighed var for så vidt træffende, som den var sand.

Men nu var der ingen i hele byen, måske ikke i hele herredet med, der kunne glæde sig ved et bedre helbred end det, Rask var i lykkelig besiddelse af – Gud ske lov!

Egentlig syg havde han aldrig været. Og skete det en gang, at han ikke følte sig rigtig i sit es, så havde han et middel, som aldrig slog fejl.

I et lille indmuret skab inde i smedens stue stod der nemlig en flaske, der indeholdt en sortebrun væske med noget bundfald. Og hver gang Rask ikke var sig selv, tog han en rigtig stor snaps af denne væske, og det hjalp ham altid, sagde han, hvad enten ondet havde taget sæde i hovedet eller i maven eller over lænden.

Men det bed! Den *var* stram! indrømmede smeden. Og når han sagde det, så kunne man tage gift på, at den var umanerlig kraftig.

Han havde selv "sat" miksturen efter en gammel håndskreven lægebog, han havde fået som eneste arvelod efter sin bedstemoder, der havde været jordemoder. Han nærede mere respekt for denne lægebog end for alverdens læger tilsammen. Det var derfor også blevet til en formelig mani hos smeden at tilbyde sin mikstur til enhver, der følte sig ilde. Men folk i byen nærede, efterhånden som erfaringen var nået frem, en vis sky for smedens medicin, da der skulle en natur som smedens til for at døje den. Det var i de sidste åringer kun lykkedes ham en eneste gang at overvinde et menneskes betænkeligheder. Denne mand var hans nabo, politibetjent Nikolajsen, eller "Nikkelasen", som smeden kaldte ham. Denne mand gik i årevis og droges med et kronisk maveonde og – med smedens anmodninger om at prøve hans snaps. Det sidste var næsten værre end det første. Det var en formelig systematisk belejring, smeden anvendte. I samme grad som betjenten blev svagere, i samme grad blev smedens overtalelser og forestillinger mere

indtrængende, indtil fæstningen en skønne dag kapitulerede, og "Nikkelasen" overgav sig på nåde og unåde til smeden og hans medicin.

Rask bragte ham i triumf ind i sin stue, trykkede den syge mand ned i "mors lænestol" ved vinduet, langede flasken ud af skabet, rystede den forsvarligt og råbte ud i køkkenet:

– Marie, det ringlede glas!

Da han havde fået glasset, stillede han sig ud midt på gulvet, spilede benene ud fra hinanden, lagde hovedet lidt på siden, løftede hånden med flasken op i linje med øjnene, spidsede på munden, som han havde set provisoren på apoteket gøre, og hældte glasset fuldt til randen af den grumsede væske.

– Så, min ven, drik nu, så skal du se!

Med disse ord rakte han Nikolajsen glasset, støttede begge hænderne på bordet og slugte sit offer med øjnene for at iagttage virkningen.

Nikolajsen tømte glasset i et drag, gjorde derpå nogle forunderlige bevægelser og sank tilbage i stolen, gispende efter luft.

– Hva' er der? råbte smeden og grinte.

– Å, jeg dør! gispede Nikolajsen og famlede omkring på sin mave.

– Ikke andet end det! sagde smeden. Det skal du aldrig bryde dig om. Det er barestens i førstningen, siden så skal du se!

Det blev dog ikke "ved førstningen", som smeden havde spået. Den stakkels mands svage mave havde ikke kunnet tåle den forfærdelige dosis, og han lå syg flere dage efter. Smedens medicin havde på et hængende hår nær gjort det af med ham.

Efter den dag kunne Nikolajsen aldrig komme ind i smedens stue, uden at han med en gysen skottede hen til skabet i væggen, hvor smedens medicin stod gemt.

Da begivenheden kom borgmesteren for øre, opfattede denne smedens bedrift som et angreb mod den del af den offentlige magts værdighed, som var inkarneret i politibetjentens person, og hans følelser for smeden blev ikke blidere stemt. Borgmesteren var et stykke af en koleriker, sygelig og nervøs og tilbøjelig til at se spøgelser ved højlys dag. Han var fremmed for befolkningen, forstod ikke folkesproget, og lige som den døve let bliver mistroisk og mener, at folk taler ondt om ham i hans egen nærværelse, således troede borgmesteren, at alt, hvad smeden foretog sig, var rettet imod ham og den offentlige magt, som han repræsenterede. Og da Køller-politikkens æra oprandt og vakte de onde instinkter hos vore landsmænd, da de politiske zeloter myldrede frem af de mørke kroge og dryppede deres gift i myndighedernes øre, da regnede bøderne ned over smedens syndige hoved. Det begyndte med en vejrhane. For mange år siden havde en af mester Rasks svende lavet en vejrhane, som bestod af et skib for fulde sejl. I bagstavnen var der et flag med et kors i, som set mod himlen kunne tage sig ud som et Dannebrog. Vejrhanen havde i mange år drejet sig efter vinden over smedjens tag, og farven var for længe siden sværtet af røgen fra smedjens skorsten. Smeden blev anklaget, men frikendt, da han kunne godtgøre, at han var uvidende om det hele, og smedesvenden var gået på vandring for mange år siden. Denne sag løb ud i sandet; men der fulgte flere efter.

Smed Rask blev en navnkundig mand, og han blev, hvad han måske under andre forhold ikke ville være blevet, en mand, som man fylkedes om. Man søgte hans råd, og man fulgte hans førerskab, fordi han havde vist, at han kunne ride en storm af, urokkelig som en klippe i havet.

Smed Rasks borgerlige forhold var underbygget af en solid velstand, og hans sind af et uopslideligt godt humør, to omstændigheder, som voldte, at den politiske kamp gik for ham som en leg. Hans hvasse øjne under de tykke, buskede bryn, hans bidende vid var kendt og frygtet af venner og modstandere. Rask var grovsmed og lagde ikke fingrene imellem, når han slog, og han slog ofte, han var næsten altid i kamphumør, slog altid til med forhammeren, vidste man.

Som smed Rask nu sad på bænken uden for sit hus og røg sin aftenpibe, lod sommeraftenens stille fred til at have meddelt sig til hans person. De hvasse øjne missede mod den dalende sol, der kastede et rødt skær over skyerne på himlen og husene i den lille købstads gader.

Ovre på den anden side af gaden sås en fedtet kasket komme til syne i det åbne vindue og neden under kasketten værtshusholder Jensens rødblussende ansigt med en næse – nå ja, man ved besked – den findes stundom i små byer, i små værtshuse og skal have sit ophav i små snapse og små sorte.

– God aften, mester, og Gud hjælp! lød værtshusholderens grødede stemme over til smeden. Har du fyraften?

– Ja vel, Jensen, har jeg det.

– Du, Rask, blandt andet, vedblev værtshusholderen, har du hørt, at Nikolajsens søn er kommet hjem?

– Hvad, han, den laban, som hentede vejrhanen ned fra mit tag, fordi faderen, det skrog, ikke turde komme så højt til vejrs?

– Jo, han kom i aftes fra – hvor er det nu, han har væt – hvor i hede – nå, det er sandt, fra Husum Latinskole. Ved du hvad, Rask, det er svært, hvor min hukommelse tager af blandt andet, og jeg kan ikke huske fra næse til mund mere.

– Da var det løjerligt, Jensen, for jeg synes, at vejen fra din næse til din mund bliver kortere år for år.

Jensen strøg kærtegnende tommeltot og pegefinger op over den omtalte blomstrende legemsdel og svarede med en godmodig latter:

– Du er et asen, Rask, blandt andet! For resten siger man, at Nikolajsens Olaf har gjort en god eksamen, og nu vil man nok se at få ham til Kiel for at studere til præst blandt andet.

– Det forstår sig – "Løgn er også en videnskab, sagde Fanden, han studerede i Kiel!" udbrød mester Rask og føjede til, idet han spyttede arrigt: Han skal naturligvis fortyskes!

– Pst! der kommer Nikolajsen selv! hviskede værtshusholderen over gaden.

Nikolajsen var en lang, mager mand, uniformen hang om hans knoklede skikkelse som klæderne på et fugleskræmsel. Nikolajsen hørte til de naturer, som ønsker fred for enhver pris, og hans egenskab af politibetjent passede til hans indre som uniformen til hans ydre menneske. Men så lunefuld og træsk er denne verdens tilskikkelser.

Smed Rask sad og pustede store røgskyer op i luften, idet han lod, som han ikke så betjenten.

– God aften, mester!

Smeden forblev ubevægelig og stirrede op i skyerne, som om han der så noget ganske mærkværdigt, hvad han for resten da også gjorde.

– God aften, nabo! lød det nok en gang fra betjenten.

– God aften, Nikolajsen! sagde smeden og rejste sig hurtigt og greb Nikolajsen i armen. Du kommer, som du var kaldet. Jeg har gjort en opdagelse. Ser du der ovre, kan du se den røde sky?

– Den røde sky, ja vel kan jeg det. Hvad er der med den?

– Kan du ikke opdage noget mærkeligt ved den?

– Jo, den er farvet rød af den nedgående sol.

– Ja, men menneske, hvor har du dine politiøjne henne? Kan du ikke se, at skyen er spaltet på to ledder, og at der ved denne spaltning fremkommer et hvidt kors i den røde sky?

– Hå, hå, hå! lød det ovre fra værtshusholderens vindue. Du er et asen, Rask, blandt andet, du er et asen!

Smeden slap betjentens arm og stemmede begge hænder i siden.

– Nå! Hvorfor tager du den ikke ned, ligesom min vejrhane? Det er jo en dannebrogsfane!

Nu da Rask sagde det, kunne Nikolajsen og enhver med lidt god vilje virkelig få en dannebrogsfane ud af skyformationen.

– Tag den ned, Nikkelaisen! Hvor i alverden kan du tillade sligt! råbte smeden med komisk højtidelighed. Rend, skynd dig, hent borgmesteren, lad trommen røre, ring med stormklokken, kald hele den væbnede magt på benene! Nå, hvad nøler du efter?

– Jeg vil ind og hente Olaf, for jeg er for svimmel til at komme så højt til vejrs, svarede Nikolajsen, lo godmodigt og forsvandt gennem sin gadedør.

Værtshusholderen lå ovre i sit vindue, ganske blå i ansigtet af latter. Han kørte med sin fedtede kasket rundt på sin isse, og ned over det valnede ansigt flød et par lange grå hårtjavser. Af og til trængte op fra mandens bryst nogle dybe ho, ho, ho! som fra en vulkan, der skaffer sig luft gennem et udbrud, eller fra en dampmaskine, der letter på sikkerhedsventilen, når spændingen er for stærk.

II

Selv om et gammelt plankeværk kan der være to forskellige meninger her i verden. Til evig spot og spe for den kivagtige menneskehed være dette sagt!

Der var nu smedemester Rask, han havde altid, i det mindste i de sidste ti år, påstået, at det plankeværk, som skilte hans gårdsplads og have fra hans nabo, betjent Nikolajsens ejendom, var gammelt og brøstfældigt og fortjente at nedrives. Og enhver, som så plankeværket, havde hidtil måttet sande, at smeden havde ret. Det var det eneste fornuftige, som kunne siges om det plankeværk.

Men den allerførste dag Nikolajsens søn Olaf tilbragte i hjemmet, efter at han havde forladt den lærde skole i Husum som student, kom han til det mærkværdige resultat, at blandt alle de plankeværker, han i sit på store begivenheder så rige liv havde set for sine øjne, både gamle og nye, malede og umalede, tjærede eller kalkede, var det gamle rådne plankeværk mellem hans faders ejendom og smedens ham det kæreste. Han kunne gerne have trykket det gamle plankeværk til sit unge hjerte – og han gjorde det virkelig! Straks fra morgenstunden af kunne

man se den nybagte student gang på gang gå ned og gnide sig op ad det gamle plankeværks affældige legeme.

Det gik således til:

Derinde i smedens gård havde Marie Rask stået ved vaskebaljen helt fra morgenstunden, længe før Fanden fik sko på, i det mindste længe før studenten fik sko på, og vasket og vasket, så sæbeskummet stod op om ørene på hende.

Da Olaf havde nydt sin morgenkaffe, var han drevet ud i gården med sin lange pibe med de store kvaster. Da han havde slået et slag ned i den lille have og fået lungerne fyldte af den friske, kvægende morgenluft, havde han tilfældigvis nærmet sig plankeværket, gennem hvis talrige revner han syntes at se noget hvidt glimte. Og hvad han så, da han lagde øjet til en åbning, havde straks fået hans studenterhjerte til at slå dommedagsslag under vesten.

Formodentlig har den skælmske elskovsgud haft en finger med i spillet og valgt det rette øjeblik; thi netop da studentens blik trængte igennem den forræderiske sprække, havde den smukke Marie Rask løftet begge sine arme i vejret, holdende et stykke linned op mod solen og betragtende det med et kritisk blik. De smalle håndled var bøjede lidt nedefter, solen legede på de til skuldrene blottede arme, som kappedes i hvidhed med det skinnende linned, og sæbevandet, som flød ned over albuens fine runding, fik armene til at glimre i solen som alabast. Hendes tunge, sorte hår var sat løst op i nakken, men ud fra hårknuden ringlede sig en tyk fletning, som var gledet ud under arbejdet, og flød ned over hendes ene skulder.

Olaf følte ved dette syn en løjerlig varm fornemmelse i hjertekulen. Var denne store, kønne, slanke pige virkelig den

lille Marie, som han havde leget med som barn? Han havde ikke set hende i flere år, da hun havde været borte fra hjemmet, når han var hjemme i ferien. Nå, hun skulle da få en ordentlig overraskelse! Han slyngede med et elegant "barrierespring til højre" sin slanke og smidige studenterkrop over det gamle plankeværk, og i næste nu følte Marie Rask en arm omkring sit liv og et kys på sin kind – ganske nær ved munden.

Marie gav et skrig fra sig, sled sig løs og stirrede med et forvildet blik på den unge kække ransmand. I næste øjeblik steg det stolte og hede blod, hun havde arvet fra faderen, hende til hovedet, hun løftede hånden, og i samme nu følte studenten en så kraftig lussing på sin kind, at det suste ham for ørene, og han tumlede tilbage.

Efter denne bedrift flygtede Marie ind i huset og om bag køkkendøren, hvor hun skjulte sit af skam og harme blussende ansigt i begge hænder.

– Å, jeg slog ham! Jeg slog ham! hviskede hun gang efter gang som udtryk for den skam, hun følte ved hvad hun havde gjort. Hvad må han dog tro om dig! Hvad må han tænke!

Men umiddelbart efter vandt harmen over den lidte krænkelse overhånd hos hende. Hun knyttede de kraftige hænder om skaftet på en fejekost, som stod bag døren: Hvor kunne han også understå sig, den væmmelige dreng! Hvilken fornærmelse! Jeg hader ham – hader ham! Og så græd hun af skam, harme og krænket kvindestolthed.

Studentens første bevægelse, efter at han havde modtaget slaget af Maries smukke hånd, var at han uvilkårligt tørrede sin kind, der var våd af sæbeskummet. Derefter samlede han sig sammen og tøflede af, så slukøret som en våd hund. Han følte

hos sig selv, at skønt han havde jaget fjenden på flugt, havde han alligevel tabt slaget.

Følelsen heraf blev endnu mere levende hos ham, da han om eftermiddagen så Marie gå forbi vinduet til musiktime med nodemappen under armen. Han gik ud i gadedøren og så efter hende. Hvor fin og stolt hun så ud! Hun var jo blevet en fuldstændig dame, den lille Marie Rask. Og denne unge pige havde han i morges budt en sådan behandling! Denne fine talje havde hans frække fingre berørt på en så rå måde, og dette yndige ansigt havde hans læber vanhelliget ved et brutalt kys! … Hvad måtte hun tænke, hvad måtte hun dog tro om ham!

Han rakte hals og stirrede efter hende, som hun gik ned ad gaden, hilst snart af den ene, snart af den anden, indtil hun bøjede om bundtmagerens hjørne.

Så lod Olaf blikket glide ud over de gamle kendte omgivelser, der lå der som gamle fortrolige og ligesom gemte på hans barndomsminder, der steg op fra dem, som duften fra et urtebed.

Der ovre på den anden side af gaden lå rådmandens store gård med græsplæne og springvand ud til gaden i lidt tilbagetrukken fornemhed, med halvt nedrullede jalousier for formiddagssolen, som en snerpet skønhed, der trækker kjolen til sig for gadens snavs og lukker øjnene halvt for dens liv.

Ved siden af sprang tømmerhandler Adsersens høje hvide gavl kækt frem mod den åbne plads, med sin store sorte loftsdør på vid gab som en stor grådig mund midt på den hvide mur.

I denne dør kom af og til to tøsehoveder til syne, for lige så hurtigt at forsvinde igen, da de fik øje på den unge mand. Det

varede dog kun kort, så var hovederne der igen, og en temmelig højlydt fnisen lod sig høre. Den ene af tøsene tyssede på den anden, dog ikke mindre højmælt, og da studentens opmærksomhed lod til at trænge til endnu kraftigere vækkelsesmidler, nappede den ene den anden i armen, så et "Av!" – et hvin og en skraldende latter rungede ned ad gaden.

Olaf så op, og hans blik mødte de to højrøde pigeansigter, der øjeblikkelig forsvandt. Han hørte dem ramle ind på loftet; nogle halvkvalte skrig, en krampagtig latter og råb: La' vær'! La' vær'!

– Tumbe tøse! mumlede studenten og smilede foragteligt.

Hans tanker var sysselsatte med Marie Rask, som var så sød, og som han havde fornærmet. Og om aftenen, da han kom op på sit værelse for at gå i seng, stod han ved det åbne vindue, som vendte ud til haven, og hvorfra han kunne se en fløj af smed Rasks hus med et oplyst vindue, og sendte dybe suk snart til månen, som lyste på aftenhimlen, snart til det oplyste vindue i smed Rasks hus, hvor han formodede, at hans hjertes elskede dvælede. Ak, han havde forspildt sit livs lykke! Hun ville aldrig kunne tilgive ham en så blodig fornærmelse, en så ryggesløs frækhed! Hvordan skulle han gøre det godt igen? Han kunne aldrig se hende i øjnene og bede hende om tilgivelse for den brøde – den helligbrøde, han havde øvet! – angeren brændte endnu i hans sjæl, da dødens barmhjertige broder, søvnen, lukkede hans øjelåg.

Ovre bag det oplyste vindue i mester Rasks hus så det ikke synderlig bedre ud. Bag de hvide forhæng sad Marie Rask på en stol med hænderne i skødet, og det udredte tunge, sorte hår hængende ned over de hvide skuldre. Over forhængene tittede månen ned til hende og så med sit blege smil på den stakkels

piges modfaldne miner. Thi også hun var sønderslidt af angerens og ruelsens skarpe tænder. Hun havde båret sig ukvindeligt ad, hun havde været simpel! Hun havde handlet som en fiskekælling – ja, som en fiskekælling!

Hun havde en gang i løbet af dagen listet sig hen til det gamle plankeværk og gennem en sprække set Olaf sidde i lysthuset i haven og læse. Hun havde med inderlig bluelse set, hvor stor og fin han var blevet. Og dette store, voksne menneske havde hun, Marie Rask, som var atten år gammel, givet en lussing! Hun måtte jo synke i jorden for hans fødder næste gang, hun tilfældigvis mødte ham! Hvorfor kunne hun dog aldrig styre sit hidsige blod?

Og hun lå længe vågen og tænkte og tænkte og stirrede på månestriben, der løb over det lille bord, over gulvet og klatrede op i sengen til hende. Og hun vred hænderne og ønskede, at hun kunne dø endnu i denne nat – for hvordan skulle hun få denne skamplet ud af sit liv? …

Gud, sikken elendighed!

Men udenfor i haven, oppe på den højeste gren i det store æbletræ sad kærlighedsguden og vippede med benene, så de små paradisæbler dinglede på stilkene, og hvæssede med et træsk smil sine pile på månens sølvstråler.

III

En formiddag nogle dage efter, da mester Rask og svenden, i mangel af noget bedre, "strakte sømtene" af kramkistens indhold af gammelt jern, gik der to skygger forbi døren, en kort og en lang, den lange var borgmesterens og den korte rådmand Michelsens.

– Der har vi sku Sundhedskommissionen i fuld virksomhed, sagde smeden, kastede håndhammeren på blokken, trak op i skødskindet og gik udenfor.

De to mænd stod henne ved smedens svinehus og stirrede ned i møddingsstedet, mens de småsnakkede. Da Rask nærmede sig, vendte borgmesteren sig om på hælene og pegede på møddingen:

– Min gode hr. Rask, dette her vil jeg ikke have.

– Det får De sku heller ikke, hr. borgmester, for det vil jeg selv have til min have.

– De misforstår, jeg mener, det er ikke i sin orden. Der må sørges for bedre afløb, og svinestien må ryddes. De får nu tre dages frist til at gøre det pænt og anstændigt, som det sømmer sig, så kommer den samlede kommission og afgiver sit skøn, om De kan slippe for bøden eller ej. Farvel!

Borgmesteren svingede hatten, Rask satte fingeren op til sin brusende krøllede hårtop, i hvilken nogle filspåner sad og blinkede i solen, og bukkede, så skødskindet smældede mod knæene.

De følgende dage var der påfaldende stille i smed Rasks værksted. Man hørte ikke blæsebælgens hvæsende lyd eller hammerens slag på ambolten. Desuagtet havde både mester, svend og dreng meget travlt, og det var, som foregik der inde bag smedens lukkede port noget hemmelighedsfuldt. Folk, der kom ud derfra, var alle sammen "store i hovedet", og da værtshusholder Jensen tredjedagen efter kom ud af smedens port, var hans ansigt så blussende rødt, at hans flammende næse lignede et krater i udbrud. Han ravede hen til en lygtepæl

og holdt sig fast ved den, medens hans lille trinde mave bølgede op og ned under latterudbruddene.

Lars Halvtønde, der havde fået sit øgenavn af Rask, fordi det hed sig, at han havde stemt tysk for en halv tønde kartofler, kom ned ad gaden med en stige på nakken og en kalkspand i hånden. Han standsede ved synet af værtshusholderens løjerlige stilling og udbrød:

– Jøsses, Jensen, er 'et skidt med dæ? Hvad er der?

– Der er det, hikkede Jensen, at den forrykte smed bygger et slot til Garibaldi!

Disse sindssvage ord kunne Lars Halvtønde, som ikke vidste, at Rask kaldte sin store orne "Garibaldi", ikke tyde, og han rystede på hovedet og gik ud i byen og fortalte, at værtshusholder Jensen vistnok havde fået "lirium".

Men om eftermiddagen, da den samlede sundhedskommission mødte hos smed Rask, var der formelig opløb. Da borgmesteren i spidsen for kommissionen kom, var der sort af mennesker. Selv møllerkusken havde ladet vogn og heste stå for at få se med egne øjne de mærkelige ting, som foregik inde i Rasks gård.

Der stod Rask selv, stor og bred, men i sin arbejdsdragt, med skødskindet for og i bart hoved og tog imod den høje kommission med det mest uskyldige ansigt af verden. Høfligt bukkende førte han herrerne hen til møddingstedet og svinehuset, og borgmesterens lange skikkelse var lige ved at gå bag over af forbavselse over den forvandling i forholdene, som her var indtrådt.

Der lå møddingen, men smukt sat op og klappet på siderne, og ud over dens velformede legeme var der spredt grønne

grankviste og et flor af duftende blomster.

Det begyndte at trække op til smil i kommissionsmedlemmernes ansigter, og tilskuernes sagte fnisen lød som et forbud på den storm af munterhed, som var ved at kule op.

– Jeg håber, at møddingen nu vil falde mere i hr. borgmesterens smag, sagde Rask uden at fortrække en mine. Og så vil jeg bede den ærede kommission at se i nåde til mit svinehus.

Munterheden blandt tilskuerne, som hidtil var holdt i ave af respekt for øvrigheden, brød nu alle dæmninger, og en lattersalve rungede ud over kommissionens hoved.

Men et blik på svinestien var også nok til at begrunde denne storm af munterhed.

Det lille hus var malet med prangende farver, og på et tårn over indgangen stod med store flammende røde bogstaver

Garibaldi.

Og fra tårnets slanke spir vajede stolt i vinden den italienske trikolore. Gulvet i stien var dækket med det fineste hvide sand, væggene var tapetserede med strålende guldtapeter og behængte med skilderier.

Midt i al denne herlighed lå Garibaldi og gav sin tilfredshed til kende ved en sagte grynten, medens den lå og slikkede dronning Isabella, hvis billede den havde rodet ned fra væggen.

– Stå op, dit svin, råbte Rask, og beté dig for herskaberne! Nå, op med dig, *dit horrible subjekt!*

En skraldende latter fra tilskuerne lønnede smeden for denne velanbragte hentydning til den bekendte proces.

– Jeg håber, vedbliver smeden uden at slå så meget som et smil, at jeg ikke har glemt noget hensyn til sundheden og sikkerheden for beboeren. Som De ser, er der her anbragt en luftventil, og her på den vestre væg har jeg anbragt en nøddør, som man jo synes at sætte så stor pris på i vore dage.

Smeden viste på en lille lem, hvorpå stod malet "*Nottür*" efter den nyeste tyske retskrivning.

Dette kunne end ikke kommissionens egne medlemmer stå for. De fleste lo med, tilskuerne jublede, og drengene udenfor på gaden og hængende på plankeværkerne brølte Hurra.

Over det gamle plankeværk sås en studenterhue, og under den Olaf Nikolajsens leende ansigt. Af og til vandrede hans blik til vejrs og op til Marie Rasks kammervindue, hvor hun selv stod smilende, rød og blussende. Sælsomt nok slog hun slet ikke øjet ned for Olaf, og når deres blikke mødtes, var der endog en umiskendelig forståelse og et glimt af lyksalighed i dem, som åbenbart ikke skyldtes "nottüren".

Selv borgmesteren kunne ikke længer dy sig, men lo med, eller han var klog nok til at gøre gode miner til slet spil.

Med et smil tog han hatten af for Rask og sagde Farvel. Da han kom ud på gaden, vendte han sig til den lille tykke rådmand, som endnu var højrød i ansigtet af anstrengelse for at holde munterheden inden for tandrækken, med de ord:

– Den mand får vi aldrig bugt med! Han er som poleret granit – lige så hård og lige så glat.

Der var dog en, som fik bugt med ham …

IV

Medens ethvert barn i byen kendte politibetjent Nikolajsens høje, knoklede skikkelse, var de folk let talte, der havde set hans kone. Hun var lille og spinkel, og alderen og sliddet havde kroget hendes skuldre lidt, så hendes blik var blevet en nedad vendt fakkel i årenes løb. Hun havde ingen tid tilovers for megen ørkesløs snak, men hændte det, at et ord vakte hendes interesse, kunne det ske, at taleren blev forbavset ved pludselig at se ind i et par smukke, klare øjne, hvor ungdommens ild endnu lyste med en sælsom klar lue. Men denne nedadvendte lue varmede de små, og det var måske dette blik, der voldte, at alle børn holdt så meget af den lille madam Nikolajsen. Hun havde selv opdraget 7 børn, men i disse mange år havde hele gadens småfolk så at sige haft deres hjemlige tilhold der i hendes småstuer, hvor der altid var plads, fordi der var hjerterum. Der var altid hyggeligt og morsomt i disse stuer, syntes børnene, uden at de senere kunne forklare sig hvorfor. Hemmeligheden lå måske i dette milde og dog så faste blik, der revsede enhver råhed på en ejendommelig virksom, men stilfærdig måde. Denne lille kvinde, som levede i små kår med en stor børneflok og en mand, som var god, men svag, var en legemliggørelse af livets stille magt. Det var utroligt, hvilken sum af arbejdskraft denne lille kvindeskikkelse havde udfoldet i alle disse år. Og når alle Nikolajsens børn som voksne havde artet sig så vel, var det ikke madam Nikolajsens eneste fortjeneste, men selv de fleste af naboernes børn kunne takke denne lille skrøbelige kvinde for den indflydelse og påvirkning, som siden for dem, om end ubevidst, blev den bedste ballast for deres livs skude både i storm og magsvejr.

For Marie Rask og dennes ældre broder, som for øjeblikket var på en handelsskole, havde Ellen Nikolajsen været som en anden moder, uden at smed Rask havde haft nogen egentlig anelse derom. Rask respekterede madam Nikolajsen som den dygtige kone, hun var, og han havde givet hende øgenavnet "Musen", en betegnelse, som var rammende nok. Ellen Nikolajsens fremtoning og travle, men stilfærdige sæt havde virkelig noget af musens vimse væsen. Desuden havde hun i mands minde gået i en grå hvergarns kjole, der var så forvasket og luvslidt, at den nok kunne ligne musens grå pels.

Et par dage efter at smed Rask havde haft besøg af sundhedskommissionen, kom Marie Rask stormende ind til madam Nikolajsen, allerbedst som denne sad og stoppede en strømpe, og kastede sig om halsen på den gamle kone med ordene: Hjælp os, moder! Vi er så ulykkelige!

– Men barn dog, hvad er der i vejen? Hvem er ulykkelig?

– Olaf og jeg … vi … vi holder af hinanden! stammede den unge pige og rødmede som en rose.

– Men Gud bevares dog, barn, hvordan er det kommet?

– Jeg ved det ikke – jeg ved det ikke – stammede Marie i den dødeligste forlegenhed.

– Men når I holder af hinanden, hvorfor er I så ulykkelige? spurgte Musen og så skarpt på Marie.

– Å Gud! Fader har – fader har overrasket os nede i haven – og han er så vred! Han slog mig! Han truer med at jage mig ud af huset! Å, jeg er så ulykkelig! Jeg rejser min vej – jeg kan ikke være hjemme længere! Hvilken skam! Hvilken skam!

– Han slog dig! Ja så!

Ellen Nikolajsen havde rejst sig. Hun lagde roligt strømpen på bordet.

– Hvorfor er han så vred? Hvad sagde han?

– Å Gud! Han sagde så mange ting! Han siger jo så meget, når han bliver hidsig! Han sagde, at han ville ikke ind i den tyske familie!

– Nå, så det sagde han!

– Ak, moder Ellen, bliv nu ikke også vred, for så har jeg da slet ingen her i verden, som kan råde og hjælpe mig! Fader kender dig jo slet ikke.

– Nej, det har du for resten ret i. Men så skal han lære mig at kende.

Hun var gået ind i den anden stue og kom lidt efter tilbage, færdig at gå ud.

– Bliv du nu kun her, Marie, så skal jeg tale et ord med din fader. Men da det måske kan trække lidt ud med vor samtale, så kan du stoppe denne strømpe færdig – den tilhører Olaf, hvis det kan interessere dig at vide det.

Selv om dronningen af England var trådt ind til ham i egen person, ville smedemester Rask ikke være blevet mere overrasket, end da han så "Musen" træde over hans dørtærskel.

Han blev så forbløffet, at han bød hende en stol, skønt han fortrød det straks efter, men da var det for sent. Han blev dog selv stående som en slags demonstration.

– Marie er inde hos mig, begyndte Ellen roligt, og hun fortalte mig …

– Ja, den historie bliver der ikke noget af med, så hvis der ikke er andet, så …

Ellen rejste sig langsomt, rettede på sig og så Rask i øjnene. Der kom blink, som når flint og stål mødes.

– Vær så god og sæt dig ned, Rask, sagde Ellen uden så meget som at hæve stemmen. Jeg går dog ikke, før jeg får talt med dig.

Rask satte sig uden at sige et ord, åbenbart lige så forbavset over sig selv, som over, hvad dette lille kvindemenneske turde byde ham i hans eget hus; thi han følte instinktmæssigt, at han her stod over for en vilje modsat hans: ikke stejl og urokkelig, men smidig og bøjelig som en stålfjeder, hærdet i et helt livs kamp i stilhed og ubemærkethed.

Ellen satte sig og tog ordet:

– Lad os tale lidt om politik, Rask. Kan du huske preussernes kamp mod Dybbølskanserne? Så såre en skanse løsnede et skud, dængede man den så længe med granater, indtil den tav. Det samme system bruger man endnu i den politiske, eller rettere den nationale kamp. Når en mukker, dænger man ham, indtil han tier. Tror du, det system er klogt eller dumt?

– Dumt, min salighed, hestedumt! buldrede smeden løs. Man kan ikke prygle kærligheden ind i folk!

– Jeg er fuldkommen af samme mening, sagde Ellen, og der tegnede sig om hendes endnu smukke mund et fint smil. Men derfor undrer det mig også, at du selv anvender det samme system i din familiekreds.

– Hvad behager? råbte smeden og for op.

Men Musen lagde pegefingeren på hans frakkeærme og sagde:

– Sæt dig roligt ned, Rask. Jeg vil fortælle dig noget. Du har sagt, at du ikke ville ind i en tysk familie. Alligevel giftede du dig med en tysksindet mands datter.

Og din afdøde kone var tysksindet. Nej – sid bare ganske rolig! Jeg ved, hvad du vil sige. Ja, vist sagde hun, at hun var dansk, for hun *turde* ikke andet. Hun vidste, at du …

– Du mener da vel ikke, afbrød Rask forfærdet, at jeg ville have pryglet hende!

– Nej, sagde Ellen med et smil, ikke det – men – dænget hende. Og når hun alligevel døde som en trofast dansk kvinde, der kunne ofre alt for vor sag, så var det min skyld …

– Din – skyld? stammede smeden forundret.

– Ja, hun kom ofte til mig, men jeg berørte aldrig det nationale spørgsmål, indtil hun en dag selv bragte det på bane. Hun beklagede sig over, at hun, skønt hun ved de mange politiske samtaler hun havde hørt, og hvad hun havde læst, nok var overbevist om, at vi havde ret, desuagtet ikke *følte* noget for sagen. Der var en underlig splid og tvedragt mellem hendes forstand og hendes følelser. Det lykkedes mig at bringe ligevægt i hendes sjæl. Du fik æren derfor. Hvor tit har jeg ikke hørt folk ovre i din have rose dig for dette!

Rasks store legeme rokkede lidt uroligt frem og tilbage på stolen, som om den ligevægt, der lige var tale om, pludselig begyndte at svigte hos ham.

Musen så på ham med sit støtte, rolige blik, åbent som et barns og rent som dette, da hun lidt efter atter tog ordet.

– Husker du, Rask, at din søn, Karl, som nu er på handelsskolen, en gang i sin opvækst fik det sære indfald, at han var tysksindet. Da det kom dig for øre, pryglede du drengen.

– Ja, fo'r smeden op, og de prygl havde han sandelig fortjent, den dumme lømmel!

Musen lo kort og hånligt:

– Javel – ægte preussisk – "*Die dummen Dänen*" – Nej, min gode Rask, prygl dur, som du jo også tilstår, ikke til at prygle kærlighed hverken ud eller ind i folk. Tværtimod, du bankede trods og nag ind i drengens sind. Han led under ydmygelsen, du havde tilføjet ham, den fjortenårige dreng, hvis sjæl var i sin opvågnen, endnu sart og fintfølende som de fine blade i en blomsterknop, der lige har udfoldet sig, modtagelig for ethvert indtryk, men uklar i billederne. Hans lidelser formede sig til en forestilling om, at han virkelig var tysksindet, og hans stolthed bød ham at holde fast derved. Denne overgangsalder er farlig, min gode Rask. Han kom meget i rådmandens hus hist ovre, han sværmede for den lille Emilie med krøllerne, hans kammerater drillede ham, han sang tyske sange med hende, man beskyldte ham for, at han var tysk. Han drillede igen og sagde på trods, at han var det, hvem ville forbyde ham det. Alt dette fik jeg at vide af Olaf og de andre drenge, som kom i vort hus. Så tog jeg ham i behandling, meget varsomt. Din brutale behandling – ja, undskyld, at jeg må tale rent ud – havde slået et dybt sår i hans stolte, følsomme drengesind, der måtte heles indvendig fra og holdes åbent udadtil; men det lykkedes mig til sidst at få ham på ret køl.

Rask havde rejst sig. Han gik frem og tilbage på gulvet. Hans sind var åbenbart i stærkt oprør. Af og til, mens Musen talte, havde han kastet et underligt, næsten sky blik på denne kvinde, som tvivlede han om situationens virkelighed og ventede, at hun hvert øjeblik kunne være forsvundet som en drøm.

Da hun tav, satte han sig og blev ved at stirre på hende. Omsider udbrød han:

– Og det har du gjort – sådan i al stilhed – uden at nogen vidste det … det er jo vidunderligt!

– Det er ikke vidunderligt, det er kun naturligt, at et menneske arbejder for den sag, han tror på. Og hvis det var al min fortjeneste, ville jeg anse det for såre lidt, men alle de børn, piger og drenge, der er kommet i vort hjem, har jeg søgt at indpode kærlighed for vor nationale sag, og det er ikke, som man har ment, noget rent tilfælde, når så mange hjemmetyskeres børn i denne by ved skels år og alder har svoret til vor fane.

Smedemester Rask var, efterhånden som Musen fortalte, i stigende grad blevet et bytte for en højst mærkelig forestilling. Det bares ham for, som Musens lille legeme voksede og voksede på stolen foran ham, medens hans eget brede korpus svandt ind og blev til den lille mus.

Der blev en lang pause, under hvilken Rask uafladelig stirrede på denne lille kvinde i den grå, luvslidte hvergarnskjole. Han tænkte på denne kvindes trælsomme liv, fyldt af sorger, ydmygelser, slid og forsagelse – ja, foragt og miskendelse! Man fablede om, at heltebedrifternes tid var forbi! Hvad var da hendes livsførelse andet end en lang række kampe, dobbelt heltemodige, fordi ingen stod rede med sejrens krans, når hun vandt.

Han rejste sig langsomt. En brusende strøm af varmt blod trængte ham til hjertet, og tårerne trådte ham i øjnene. Det var med en følelse af ydmyghed, han rakte hånden ud til hende og sagde:

– Tak, Ellen! Jeg behøver vel ikke at sige, at jeg nu ville anse det som en ære for min datter og mig at komme i familie med

dig.

Samme aften var der et lille forlovelsesgilde hos smedemester Rask. Betjent Nikolajsen var rigtig i sit es, men af og til skottede han dog op til skabet i væggen, hvor han vidste, "smedens medicin" stod, og der gik en gysen igennem hans legeme.

Da Olaf, til stor ærgrelse for den rødmende Marie, fortalte om kysset og lussingen, lo mester Rask i højen sky.

– Men det var dog egentlig det, der førte os sammen, sagde Olaf; det ligesom slog den bro, hvorpå vore tanker vandrede frem og tilbage imellem os, sluttede studenten poetisk.

– Så? udbrød Rask, nej, hvis jeg må sige den højlærde student *min* mening, så var det nok hende her – Musen, der førte jer sammen. Nå, Gud velsigne hende! Jeg ville ønske, at der var mange af den slags mus i landet.

Strømkæntring

Hvem der er gennemildnet af en sag, han kan ikke andet end virke for den, sætte sit liv ind for den – selv om han ved, hvor lidet dette liv i og for sig kan bidrage til sejren. Han tjener, fordi han må; ikke blot staten – men også ens egen overbevisning, når den er begejstret, kræver en værnepligt.

Bertha von Suttner.

Man ræddes stundom, når man kommer til at tænke på, hvorlunde i folkenes historie tilsyneladende småting og tilfældigheder råder for folkenes skæbne i lange tider, hvorlunde et lille tryk af den mægtiges hånd, ligesom en sporskifter, kan lede et folk ind på nye baner, der måske fører til lykke og udvikling, måske til forfald og død. Og står man under granskning af et folks historie ved et sligt sporskifte, falder man i tanker og udmaler sig, hvad følgen ville være blevet, hvis og dersom … Og så kan det hænde, at man ved enden af tankerækken former udfaldet i en så tilsyneladende vovet slutning som denne:

"Hvis det havde været regnvejr den 28. november 1231, ville Sønderjylland have været dansk den dag i dag …"

Hvis det nemlig havde været regnvejr den dag, ville den unge Valdemar Dagmarsøn sandsynligvis ikke være gået på jagt i Refsnæs skov, hvor han fik det vådeskud i benet, som blev hans død. I skjaldens sørgekvad om denne begivenhed står:

"O Danmark, om du dit tab forstod,
da måtte du græde det bare blod!"

Skjalden havde mere ret, end han selv anede. Valdemar, den elskede Dagmars søn, var elsket af hele folket, hyldet og kronet i Slesvig allerede 1218 som Danmarks konge. Ingen ville have vovet at gøre ham kronen stridig, Erik ville ikke være blevet konge og den skæbnesvangre arvetvist mellem brødrene ikke udbrudt, Abel ville ikke være blevet hertug i Sønderjylland, hvor han besvogrede sig med den holstenske greve og slog ind på den vej, som siden stadig blev fulgt: at søge forbund i Holsten mod Danmark. Det skæbnesvangre maskepi med Holsten, som gav Sønderjyllands folk til pris for fortyskningen under holstenske herremænds og tyske embedsmænds indflydelse i århundreder, ville sandsynligvis være undgået.

Sådan kan det gå i nationernes liv, og noget lignende vil kunne påvises i det enkelte menneskes liv efter en omhyggelig granskning. Også her kan store omvæltninger stundom føres tilbage til såre små årsager og tilsyneladende tilfældigheder.

Og her vender min tanke atter og atter tilbage til en begivenhed, der synes latterlig lille ved en overfladisk betragtning, men alligevel gav det første stød til skæbnesvangre følger for et enkelt menneske og blev af væsentlig indflydelse på et helt sogns nationale holdning.

Jeg vil nu fortælle det, som det er. Så kan man tage deraf, hvad man vil.

For et halvt århundred siden boede to brødre hver på sin gård, den ene på bakken og den anden ved bakkens fod, hvor mosen begyndte. Den ældste af brødrene havde fået fædrenegården med den anseelse, som klæber ved sognets største jordejendom. Den yngre søn havde fået udflyttergården

og i vuggegave af en eller anden skøn fe i tilgift et lyst hoved og et lyst sind, medens den ældste søn var lidt mørk og indesluttet.

To sønner af disse to fædre var det, som en skøn sommerdag sidst i tresserne gik hen ad landevejen til købstaden for at lade sig "udskrive", som man kaldte det at optere for Danmark efter Wienerfredens artikel 19.

De to fætre havde arvet fædrenes temperament. Andreas fra Mosegården snakkede livligt og med begejstring om de sønderjyske mænd, som for nylig havde nægtet at sværge til den preussiske fane. Han fortalte om den unge mand fra Sundeved, som blev kastet i fængsel, fordi han havde revet den preussiske uniform i stykker, som man med magt havde ført ham.

Folk troede jo den gang endnu på traktater og havde grund dertil. Thi ikke alene var løftet i Pragfreden givet, men også lyst i kuld og køn af Bismarck ved erklæringen i Landdagen:

> "Jeg har altid været af den mening, at den befolkning, som virkelig – med utvivlsom og gentagende tilkendegivet vilje – ikke vil være preussisk eller tysk, men tilhøre en nabostat af dens egen nationalitet, ikke bidrager til at styrke den magt, fra hvilken den stræber efter at blive adskilt. Vi må holde de forpligtelser, vi har indgået osv."

Udførelsen af folkeafstemningen måtte i datidens almindelige bevidsthed være utvivlsom og nær forestående.

Sønnen fra Bakkegården, Peter Jensen, hørte i tavshed på fætterens udgydelser. Det var kun dennes overtalelser og ikke ifølge nogen indre drift eller anmodning fra faderen, at han

havde besluttet sig til dette skridt. Faderen var tværtimod uvidende derom.

De to knøse var ikke fri for at være lidt benovede, da de i købstaden steg op ad trappen og bankede på hos herredsfogden, som da ej heller gav dem nogen blid velkomst. Det fik også en bedrøvelig ende. Da herredsfogden spurgte om deres alder og på grund af deres mindreårighed krævede et skriftligt samtykke fra faderen, viste det sig, at kun Andreas havde et sådant, og da denne nægtede at underskrive den trykte begæring, som blev forelagt ham, fordi den indeholdt et påbud om at være ude af landet inden 14 dage, blev også han afvist.

Sålunde gik det til, at de to fætre ikke blev udskrevet, den ene, fordi han ikke havde sin faders samtykke, den anden, fordi han elskede sin fædrenejord og sin hjemstavn, som han elskede sin moder, der havde født ham og opfostret ham, og som han ikke kunne svigte.

Var disse to forskellige årsager nu affødninger af det blinde tilfælde, hvad man efter første skøn skulle synes? Ingenlunde. De to fætre var som to planter af samme art, men opvoksede under forskellige luftstrøg.

Nede i Mosegården gik den brede, støtte folkelige luftstrøm gennem de lave stuer og de åbne hjerter. Oppe på Bakkegården strøg de fremmede luftninger fra fyrrerne hen over det høje tag og sivede ind gennem luger og lemme. Den peb i den blakkede præsts kælne hyrdefløjte, den buldrede i den tyske skovfogeds ølbas, og den hvislede i den holstenske møllers sleske, hæse stemme.

I den rige mands hus var der godt at være. Godtøllet var krabat og manglede aldrig i kanden, og sulefadet var fyldt til

randen til enhver tid af døgnet. Huset var næsten aldrig frit for gæster.

I disse omgivelser henrandt Peters barndom. Hans øre forvirredes af de uharmoniske røster i hjemmet. Livet sammen med kammeraterne gav ham deres præg, men fællesskabsfølelsen var for flydende til, at den kunne fortætte sig til en national overbevisning, der kunne skabe impulser, som hos hans fætter Andreas. Den tyske bevægelse, som havde holdt sine orgier i fyrrerne, var ikke mindre farlig i halvtredserne, da den havde fået martyrdommen over sig.

De forskellige åndelige livsvilkår i Mosegården og på Bakkegården havde i årenes løb sat deres spor. Ikke så dybe, at manden på Bakkegården betragtedes som tysksindet. Peters fader ville have følt sig krænket, hvis man havde sagt ham dette på; men den omstændighed, at Andreas fra Mosegården i slutningen af tresserne kunne møde hos herredsfogden med sin faders minde til udskrivningen, medens Peter fra Bakkegården måtte gøre skridtet hemmeligt, var ikke tilfældig, men en lille afspejling af en slags prøve på den aflejring, som tidens strøm havde efterladt på Bakkegården.

Årene randt.

Ti år efter sad Peter Jensen som ejer på Bakkegården efter faderens død i halvfjerdserne. Han havde været preussisk soldat, men Andreas på Mosegården var blevet fri. Andreas var udvandret til Australien, fordi han havde flere søskende og kunne indse, at han ville komme til at sidde hårdt, om han skulle tage fædrenegården efter faderen. I Australien kunne han få fri jord af den engelske regering, og Andreas med sit lyse hoved og sit lyse mod nærede ingen tvivl om, at han i en

håndevending der kunne tjene den formue, som han manglede her. Håndevendingen trak dog ud i en halv snes år, og hvorvidt hans håb er gået i opfyldelse, har ingen fået fuld rede på. Da han fik brev hjemmefra, at de gamle skrantede, kom han tilbage og overtog straks Mosegården.

Oppe på Bakkegården gik alt i den gamle gænge. Peter Jensen var som faderen en gæstfri mand. Præstens kælne hyrdefløjte havde listet sig ind i Peters hjerte i datterens lignelse. Præstens datter sad nu som frue på den smukke gård, og en lille krøllet dreng løb omkring i den store haves gange.

Straks ved det første besøg, Andreas gjorde hos fætteren på Bakkegården efter hjemkomsten, fik han et bestemt indtryk af, at det var fremmed luft, som her slog ham i møde. Det var sidst i halvfjerdserne, og regeringens udvisningspolitik havde begyndt. Andreas lagde med harme mærke til, at hans fætter var tilbøjelig til at undskylde regeringens fremgangsmåde i noget mon, og at han førte hjemmetyske fraser i munden om, at befolkningen burde forholde sig rolig, at det ikke nyttede at stampe mod brodden, at gabe mod ovnsmunde osv.

Andreas blev ilter og spurgte, om fætteren ville lære beboerne i sognet den kunst at "ligge død". Det var hundekunster, som selvstændige mennesker måtte holde sig for gode til. Og dermed gik han.

På dette tidspunkt havde det måske endnu været muligt at standse den tyske indflydelse på Bakkegården. Men det går her i landet, som det går hele verden over for sandhedens og rettens forkæmpere, at branden i hjerterne også gør hovederne varme. Et koldt og klart hoved ville have sagt sig selv, at Peter Jensen på

Bakkegården stod på skillevejen, og at det mindste stød kunne bringe ham til fald.

Og nu kommer jeg til den latterlige lille begivenhed, som bragte stødet, den lille kastevind, som kunne bringe skuden til at kuldsejle, fordi den sejlede uden ballast, den lille sten ved vejen, som den store gårdmand snublede over. Og når man tager den usselig lille sten op i sin hånd og betragter dens lidenhed, så må man le, skønt man burde græde.

Der var Mikkelsgrande i kroen. Peter Jensen på Bakkegården førte forsædet. Dette var jo i sin orden. Det var en hævdvunden vedtægt, at jorddrotten førte scepteret.

Eftersommeren havde været noget våd, og det kneb med at få havren bjærget. Ikke at tale om tørvene, som det var rent galt med. Også den rige bonde på Bakkegården havde en del på mosen endnu, og han havde lige, til lønlig moro for mange i forsamlingen, holdt en lang klynketale om den evindelige regn og skaden, den voldte på mosen. Den rige Peter Jensen havde nemlig nogle ret mærkelige karakterejendommeligheder. Han var uhyre nærig og nøjeseende i småting, på samme tid som han kunne give store summer ud, når det gjaldt om at tilfredsstille hans personlige forfængelighed, som var umættelig. Han havde fået ry for at være den bedste studefeder i miles omkreds, og for at hævde dette ry fyldte han mere kraftfoder i studene, end de var værd.

Hans godgørenhed mod fattige folk havde samme ophav, nemlig hans forfængelighed, der var så grådig, at den slugte de største kameler. Sognets værste tiggerkælling, Stine Flæskes, var i henseende til dette punkt klogere end hele sognet. Hun vidste af erfaring, at Peter Jensen på Bakkegården end ikke

vragede den tarveligste og groveste smiger, som hun lod udgå af sin mund, blandet med den værste fuselstank.

– Nå, ja, ja, Stine, lad det nu være godt, kunne han svare med en afværgende håndbevægelse. Gå så over i køkkenet og få skrutten og posen fuld.

I grunden var han gerrig og indhalende, smålig og klynkevorn. Med Vorherre lå han i et evindeligt kæremål, for så vidt som vejret aldrig blev ham tilpas. Var det solskin i otte dage i træk, sved græsset af ned i den sorte jord. Gav det regn, og det havde regnet i et døgn, begyndte Peter Jensen at klynke: Bare vi nu ikke får for meget af det gode.

Denne svaghed tog folk i sognet ham imidlertid ikke ilde op. De havde jo alle en rem af huden.

Kun én gang vakte Peter Jensen forargelse i sognet. Det var for nogle år siden, da ejeren af Bakkegården allerede var en ældre mand, at han lod sig henrive til en handling, der gjorde et stærkt og stygt indtryk.

Det var et år, da vejret i høbjærgningstiden var over al måde vådt og drilsk og lunefuldt. Lige som høet var tjenligt til at køres ind, tog regnen fat igen. Peter Jensen bandede og klynkede skiftevis. Og en dag, da høet atter havde ligget spredt, og man var mødt mandstærke for at sætte det i stak, trak et tordenvejr op med en vældig bløde. Da var det, at Peter Jensen fra Bakkegården gik ud af sit gode skind. Han fo'r ud i regnen, greb en tot af det halvt mugne, sortladne hø fra skåret, løb frem på engen, strakte hånden mod himlen og råbte:

– Forlanger du, at jeg skal give mine kreaturer sådant hø i vinter!

Men da var han også på magtens tinde som amtsforstander og forsyn for mange i sognet. For 25 år siden var han kun den rige Peter Jensen på Bakkegården, hvilket for resten ikke var så lidt; i alt fald så meget, at grandedeltagerne ikke vovede at skose ham eller le højt ad hans jeremiader.

I det samme trådte Andreas fra Mosegården ind og modtoges straks af Peter Jensen med spørgsmålet:

– Nå, fætter, hvordan har vore tørv det?

– Vore tørv! Godt.

– Godt, hvordan det? Har du fået dem dækkede?

– Nej, ikke just det, men nu kan det i alt fald ikke regne på dem mere.

– Ikke regne på dem …

– Nej, for tørvene, både mine og dine, står helt under vand nu.

Denne vittighed kunne bønderne ikke stå for, den slog spunsen ud af tønden, og en skraldende latter rullede igennem rummet.

Peter Jensen glemte at le med. Han havde en fornemmelse af, at latteren rullede hen over hans hoved. Han følte sig ramt på sit ømmeste sted, forfængeligheden.

På denne dag lagdes frøet til et modsætningsforhold mellem de to fætre, der snart skulle blusse op til en kamp, der fra en personlig hurtig udviklede sig til en politisk – aldeles som i tidernes løb kampen mellem de tyske hertuger og kongen i den danske stat udartede til en national landskamp i Sønderjylland.

Andreas i Mosegården blev fører for dem med de ranke rygge, medens Peter Jensen på Bakkegården idelig prækede eftergivenhed og stilfærdighed. Bare forholde sig rolig! En

mand, der ikke slår fra sig, slipper for at få hug, var hans valgsprog.

Da Andreas i 1880 var med til at stifte Sprogforeningen, kaldte Peter ham en "agitator". Andreas beklagede, at han ikke fortjente denne hæderstitel i så høj grad, som han kunne ønske. Og da Andreas i 1884 var med på vestjyllandsturen, og myndighederne bagefter svingede udvisningens svøbe over det ganske Nordslesvig, blev også han ramt. Man havde nemlig fået udpønset – ved Bakkegårdsmandens hjælp, påstod Andreas Jensens venner – at Andreas under sit 10 års ophold i udlandet havde forsømt at vedligeholde sin ret som preussisk statsborger.

Andreas Jensen på Mosegården blev landsforvist som *udlænding* fra det land, hvor hans vugge havde stået, og en skøn dag kom en gendarm, der var *født i Sachsen*, og jog manden ud af hans fædrene gård, fordi han ingen indfødsret havde, skønt han var født på gården.

Sålunde sket i det Herrens år 1885.

Statens kamp mod den enkelte, som Køller senere satte i system i medfør af hans erklæring i Provinslanddagen 1899: Når jeg ikke kan komme agitatorerne til livs på anden måde, må jeg, om nødvendigt, ruinere dem, så de rejser ud af landet, indlededes på en måde her. – Det var en ulige kamp, en uhyggelig kamp, man blev vidne til; men Andreas i mosen havde en stiv nakke. Han var døv for sine venners råd at sælge gården, inden de otte dages frist udløb. Han flyttede ikke en fod fra sin gård, han ville ikke vige fra sin arvelod efter fædrene, den jord, han elskede som sin moder, der lå på kirkegården bag

byen. Han sagde, som i 1842 Hiort Lorenzen i den slesvigske stænderforsamling: Jeg viger kun for den fysiske magt!

Tre dage efter at han var transporteret over den danske statsgrænse, sad han igen på sin gård. Han blev så kastet i fængsel og anklaget for ulovlig tilbagevenden og dømt. Atter blev han ført over grænsen, medens der for retsomkostningerne blev gjort udlæg i hans ejendele. Dette gentog sig atter og atter. I løbet af flere år tog politiet ham på de mest forskellige steder, og han gjorde efterhånden bekendtskab med de fleste fængsler i Nordslesvig. Staten havde loven og magten på sin side, Andreas den naturlige ret. Under kampen grånedes Andreas Jensens hår, hans helbred undergravedes, og hans ryg krogedes, men hans nakke bøjedes ikke. Det lyse livsmod sluktes i hans blik, men der læstes om fortvivlelsens blege trods og ubøjelighed i stedet. Det var jo kun i uegentlig forstand en kamp, der her førtes, eftersom det kun var den ene part, der slog. Hans kamp var som skibets kamp med bølgerne, efter at mandskabet har forladt det. Og hans skæbne var som det forladte skibs, der kastes som vrag op på den nøgne strand.

Andreas Jensen var et vrag, legemlig og økonomisk, da stormen stilnede af. Selv hans sjæl glimtede mat som vragets lanterne, stormen har glemt at slukke.

Dette forlis gav Peter Jensens politiske skude vind i sejlene. Og hans stilling i sognet befæstedes yderligere ved en handling, som ville have gjort hans kløgt og gode hjerte ære, hvis den ikke havde haft sit udspring i hans forfængelighed, der i hans sjælelige organisme spillede samme rolle som gøgeungen i sangfuglereden.

Da han fik at vide, at hans forfulgte fætter omsider var havnet på et sygehus, lod han straks spænde for sin lukkede vogn og hentede i egen person den syge frænde til Bakkegården. Ingen skulle sige om Peter Jensen, at han bar nag til fætteren, fordi denne havde stået ham imod. Sagen var, at den gamle præst, hans svigerfader, havde rådet ham til dette skridt, der ville tage sig godt ud i folks øjne. "Den mand, der overvinder sig selv," citerede præsten med salvelse, "er større end den, der erobrer en stad." Og Peter Jensen nød sig selv som denne store mand.

Denne plan ville dog nok være strandet på fætterens modstand, dersom ikke denne havde været så nedbrudt på legeme og sjæl, at han ikke var i stand til at modsætte sig noget som helst. Og hans tilstand var i flere år af hans ophold på Bakkegården præget af en sløvhed både i åndelig og legemlig henseende, der røbede, at hans nervesystem var rystet i sin grundvold. Han var et offer for de politiske forhold, men han brugtes på en fiffig måde af de fremmede, som Peter Jensen leflede med, som et skræmmebillede for alle politisk ligesindede. Her kunne man se, hvad det førte til at kæmpe mod overmagten. Det var kun som at stampe mod brodden, som at gabe mod ovnsmunden, altså galmands værk.

Dette havde til følge, at da Køllerpolitikkens æra oprandt i halvfemserne, var det sogn, som Bakkegården skuede ud over, en tumleplads for politisk prang, hvor der åbent og i smug blev drevet tuskhandel med statsborgerlige rettigheder og friheder, som gaves i bytte for nørrejyske tjenestepiger og sønderjyske tjenestedrenge og så meget andet.

En af hovedparagrafferne i grundloven for verdensordenen, som den Almægtige har udstedt, er bestemmelsen for bevægelsen. Ja, en enkelt moderne filosof hævder endogså, at bevægelsen er alt, og at der intet eksisterer uden den her i verden. Alle foreteelser, som iagttages af vore legemlige og åndelige sanser, liv og død, ånd og materie, er kun forskellige ytringsformer for bevægelsen.

Erfaringen og den videnskabelige forskning lærer os, at den "universelle" bevægelse er bundet til bølgelinjens form. Det vil sige den bevægelse, som er i pagt med det evige. Derfor taler vi ikke blot i vore dage om havets bølger, men om luftbølger, lydbølger, lysbølger osv. Denne lov er fælles for livet i naturen, som for åndslivet og menneskelivet …

Andreas Jensen lod bogen synke ned på sit skød og faldt i dybe tanker.

Andreas sad i sin rullestol ude i haven, en værkbruden og lammet krøbling. Sin legemlige førlighed havde han ikke fået tilbage, men hans livlige ånd luede atter klart som i hans unge dage og med endnu større inderlighed.

Aprilsolens hvide lys gled kærtegnende hen over krøblingens hvide isse og luede i det fine røde skær på hans hvide faste pande, som fremkaldtes af tankearbejdet inden for dens hvælv.

Som han sad der i sin rullestol, var han et billede på selve landets sørgelige, men ikke håbløse skæbne. Fremmedherredømmet havde lammet ham legemligt, men ikke åndeligt.

Og hans ånd gik på vandringer og eventyr i historiens og videnskabens, i sagnets og fantasiens rige verdener. Stundom fo'r han vild, thi hans ånd var jo ikke kultiveret; stundom

misforstod han, og stundom famlede han i fuldstændigt mørke, hvor andre måske så klart.

"Universel" og "i pagt med evigheden". Og hans ånd gav sig til at tumle med disse dunkle begreber. Han granskede over, hvad meningen monne være. Omsider troede han at have fundet det, og hans tanker formede sig: Åen, som slynger sig gennem engene, går i bølgelinjer mod det evige hav, er i pagt med evigheden, medens den pyt vand, som under en byge samler sig på højen og risler lige ned i lavningen og dør, ikke er det. Således er det i naturen. Og i åndens verden: er bevægelsen et barn af døgnets liv, dør den, når døgnet er omme, er den et barn af det evige og guddommelige, i pagt med tidsånden, lever den evindeligt, som tidens strøm glider mod evigheden, som åen glider mod havet igennem århundreder. Men en sådan bevægelse styrter ikke hovedkulds af sted, som vandpytten ned i lavningen; den glider så sagtelig, slynger sig i bølgelinjer op over og uden om forhindringer, som åens løb mod havet, som tidens store ideer i åndens verden. En bevægelse af denne natur er nationalitetstanken, nationalitetsprincippet, den kan forsvinde en stund, men dukker stadig op på ny og skimtes gennem alle folkebevægelser i Europa.

Er vor folkebevægelse i pagt med den? Glider vi hen ad åen, eller er vi med i den pyt vand, der skylles ned i lavningen og dør?

En mat afskygning af ungdommens kåde smil skimtedes et øjeblik om krøblingens blege mund. For ham stod det klart, at der var en anden bevægelse, som mere lignede vandpytten, der var et barn af en plaskregn og som endte sit liv i lavningen, da døgnet var omme.

Og hans tanker dalede fra højderne ned til Bakkegården og til den sælsomme "folkekomedie", som her var blevet spillet i løbet af to ætled, der havde lagt øre til, når brandenburgere og sachsere prækede "nationalpolitik" i Uffes gamle land, hvor folket talte dansk, hvor stenene talte dansk, og hvor byer, skov og mark, vang og vænge talte dansk fra hedenold.

Det var som en smitsot, der havde hærget. Men når sygdomsstoffet er opbrugt, må sygen dog standse.

Og krøblingens blik vendte sig uvilkårligt mod sønnen af huset, en halvvoksen dreng med et krøllet, lyst hoved, som stod lidt borte og så langt ud over egnen, skyggende med hånden for øjnene, som kiggede han efter noget langt borte.

Også krøblingens blik blev tankefuldt og vidtskuende, som så han noget langt ude ved synskredsens rand – den åndelige synskreds' – som et åndeligt fata morgana.

Og alt som årene randt, og drengen voksede op til yngling og mand, ville en god iagttager stundom have set dette sælsomme, anelsesfulde blik i den stakkels mishandlede krøblings øje.

Gamle Andreas, som Andreas fra Mosegården nu kaldtes i folkemunde, fordi han var blevet gammel før tiden, elskede denne dreng, og drengen holdt til gengæld meget af "onkel Andreas" og lyttede med henrykkelse til dennes gamle eventyr og lystige og bedrøvelige folkeviser og sange.

Andreas havde en søster, gift med en god dansk bonde i Sundeved. Denne søster fik en gang et brev af følgende indhold fra broderen:

> Kære søster!
> Tak for dit og din kære mands tilbud. Men jeg tror, at jeg bliver her. Jeg har det godt og – jeg aner, at

jeg har en mission her på Bakkegården. Hvis du vil hjælpe mig, så send Hans en indbydelse til et eller andet i sommerferien og hold ham fast nogen tid. Han kan have godt af en lille "klimaforandring".

Din

Andreas.

Hen på sommeren fik Andreas brev fra søsteren, og i brevet var der en venlig indbydelse til den unge Hans Jensen på Bakkegården.

Da drengen kom tilbage fra dette besøg, var der to ting, han var særlig opfyldt af, og som han skiftedes til at hæve til skyerne. Den ene var en ung pige med lokker, det andet en puddelhund. Pigen hed Thyra og hunden Karo, og efter Hans' beskrivelse må de have været lige storartede, hver i sit slags.

– Så? sagde Andreas drilsk. Da har min søster altid skrevet, at Thyra var en dum, grim unge.

– Hun dum og grim! Nej, det er hun rigtignok ikke. Hun er klog, hun ved alt. Men hun skal da også studere, udbrød Hans stolt på sin venindes vegne.

– Skal Karo måske også studere?

– Nej, den er udstuderet, lo Hans og løb sin vej.

Endnu en gang fik Hans lov til at besøge sine to venner på Sundeved. Så kom Thyra på skolen, og Hans blev sendt til Angel for at lære tysk og landbrug ligesom faderen i sin tid. Og da Hans var færdig med sit agrariske studium og tysken i Angel, blev han preussisk soldat. Da han havde udtjent sit år som frivillig, kom han hjem til Bakkegården.

I al denne tid havde livet der gået i den sædvanlige gænge med et rykind af tyske embedsmænd fra købstaden, og der gik en stadig rislende strøm af tysk tale og tyske meninger gennem Bakkegårdens stuer.

Det var op imod århundredskiftet. Køllerpolitikken var i sin fagreste blomstring og satte sin sælsomste frugt i tjenestedrengekrigen [Note 27)].

Andreas så på denne sælsomme ledingsfærd med et spotsk smil, som gerne kunne tolkes: Jo galere jo bedre!

Hans søsterdatter havde i det år taget studentereksamen med glans og rullede i denne sommer landet rundt på sit hjul for at studere land og folk, som søsteren skrev til Andreas. For tiden var hun på Sild, og det var ikke umuligt, at hun kunne kigge ind på Bakkegården på hjemvejen.

Hans blev kisteglad, og onkel Andreas blev det ikke mindre; men han kunne dog ikke dy sig for at sige:

– Bare hun nu har Karo med.

– Skidt med den! råbte Hans og fo'r ud.

Skønt udtrykket ikke hører til de mest søgte vendinger i sproget, lød det dog som musik i krøblingens øre. Det tankefulde, langtskuende blik kom atter frem i hans øje. Han hensank i sine sædvanlige drømmerier, og en stund efter mumlede han de løndomsfulde ord:

– Nu kommer sporskifteren.

En skærsommerdag kom en ung pige og en ung mand cyklende op over Tvillingbakken syd for Bakkegården, med vejen, der fører fra stationen ned over mosen.

Det var et smukt par, skærsommersolen her skinnede på. Den unge pige sad rank i sadlen, og hendes stolte holdning og knejsende nakke røbede selvbevidsthed og karakter. Hendes kinder var brunede af solen og søluften på Sild, og på det krusede, stærke hår sad koket en hvid sportshue.

Den unge mand var høj som hun, med smidige, stærke lemmer og et krøllet hoved. Af og til drejede dette hoved sig, og hans blik strejfede den ranke pigeskikkelse ved hans side.

– Ved du hvad, Thyra, sagde han efter et lille ophold i samtalen, bliver du fornærmet, når jeg siger, at du ligner en tulipan?

Thyra blev rød og gav sig pludselig til at synge i sjællandsk mundart og med en vrængende røst, der lød dobbelt komisk i disse omgivelser:

> Her æ vel i Flakkebjærg herred
> af pier en hel mellejoun,
> men grout å formastelit er 'ed
> at ligne dem ved din persoun.
> Jeg sier dem slets ingen glouser,
> men di æ som natten mod da'en;
> for di æ blot leljer å rouser
> – men du – du æ en tulleppan!

– Ja, for mig har nu altid disse høje blomster med de luende hoveder på de slanke stilke været noget af det smukkeste i et urtebed, sagde Hans leende, men jeg er jo også en bonde.

– Og jeg da?

– Du er en videnskabsmand, en sprænglærd person. Hvad har du så lært på Sild?

– Jeg har lært en hel del og kunne have lært mere, om jeg havde været filolog. Det første indtryk, man får i badestedet, er, at landet er ravtysk, men lærer man folket at kende, skønner man, at der er tre kulturlag, et dansk nederst, et frisisk derover og øverst en tysk fernis. Naturens røst er endnu ikke helt forstummet derovre.

– Men hvad går der dog af Lars Vogterdreng? Se, hvor han skaber sig! afbrød Hans og pegede på en gruppe, der stod ved ledet til Pilealleen, som førte op til Bakkegården. Den bestod af tjenestedrengen, en karl og en gammel hoppe, som man brugte til at trække vandtønden.

Drengen Lars slog ud med arme og ben og holdt sig snart på maven, snart på bagen, i et latteranfald, der til sidst truede med at kvæle ham, thi han begyndte at hoste og spytte.

Karlen skældte og smældte, men alt sammen på tysk og til ingen nytte, medens hoppen stod og rystede på sit gamle hoved.

– Hvad i alverden er der på færde, Lars?

– Å husbond, å husbond, det er den ny karl, han snakker tysk til gamle Lotte. Hi, hi, hi! hå, hå, hå! Å!

– Hvem er gamle Lotte? spurgte Thyra og så forundret fra den ene til den anden.

– Det er såmænd hoppen her, svarede Hans leende.

Og nu lo Thyra med. En ung, frisk, strålende, tindrende latter, der lød som klokkespil hen over markerne og fik sangfuglene til at spidse øren.

Med et standsede hendes latter, klippet over som en tråd, og hun udbrød med en alvor, der stak sælsomt af mod det komiske i hele situationen:

– Det var folkets røst, vi der hørte, Hans. Og hun tilføjede sagte, næsten uhørligt, med en vemodig klang: Men du kender den måske ikke, Hans. I har nok glemt at lytte til den her på Bakkegården.

Således holdt Thyra sit indtog på Bakkegården, som en lyd fra en sølvklokke, som en solstråle. Men solstrålen forsvandt ikke sporløst som i et kælderdybs mørke, den gav glimt fra sig som et blinkfyr, der lyser langt ud i nattens mulm og lægger sin spæde hånd på skibenes ror og vender stævnen den rette vej mod havnen.

Det varede ikke ret mange dage, før der gik lyse frasagn om den unge piges åndelige idrætter på Bakkegården. Der fortaltes fra gård til gård og fra hytte til hytte, hvorlunde hun havde kørt skolemesteren til vands i landets historie. Hun havde sat ham sådan til vægs, at han hverken kunne vride eller vende sig. Og amtsforstander Peter Jensen havde moret sig kosteligt (han var nemlig selv så tit sat til vægs af skolemesteren) og kaldte den unge pige Thyra Danebod.

En dag fortalte smeden til alle, der ville høre det, mens han begejstret purrede op i essen, så gnisterne føg ham om ørene, at nu havde den hellige Per Skrædder da fået sit fedt. Den unge frøken havde mødt ham og bebrejdet ham, at han havde stemt på den tyske kandidat ved et menighedsvalg, skønt han ville have ord for at være dansksindet. Han svarede, at øvrigheden var indsat af Gud, og at man skulle være den underdanig. Hun svarede, at dersom de første kristne i Rom havde været sådanne usselrygge, havde Neros vilde dyr ikke fået lejlighed til at sønderrive dem levende i arenaen. Den mand, som ikke ville

ofre livet for sin overbevisning, var ingen god kristen i hendes øjne.

Og de danske i sognet begyndte at spidse øren og lette lidt på vingerne ved disse historier, ligesom sangfuglene havde spidset ørene ved lyden af sølvklangen i den unge piges latter.

Så forefaldt der noget, der bar Thyra Danebods navn på rygtets vinger viden om.

Amtsforstander Peter Jensen gav stort gilde på Bakkegården. Det kildrede hans forfængelighed at kunne vise sine fine tyske embedsmandsvenner, at han i sin slægt havde en akademisk borgerinde, der kunne stå mål med dem.

Ved bordet holdt en preussisk embedsmand fra købstaden en tale for værtinden, fruen i huset, præstens datter, hvem man kunne takke for, at det dejlige tyske sprog nu lød i disse stuer.

Skønt der var flere dansksindede mænd og kvinder til stede, var Thyra den eneste, der havde mod til at blive siddende efter denne taktløse skål.

– Nå, frøken, vil De ikke drikke værtindens skål? spurgte taleren.

– Jo, men ikke med den begrundelse, lød svaret med høj og klar røst.

En pinlig tavshed fulgte.

Den uheldige taler hviskede i øret på en ven: *Verteufeltes Weib! Die ist gefährlich!* Manden i huset havde også fået en ilde smag i munden ved talen. Han var ikke dummere, end at han kunne forstå, at han i talen blev gjort til et nul i sit eget hus.

Taleren fik fornemmelsen af, at også værten var ilde berørt og greb senere en lejlighed til at give ham en lille oprejsning på en snild måde.

Efter bordet blev der drukket kaffe i haven, og senere gav de unge sig til at lege.

– Hvad skal den gøre, der ejer dette pant? spurgte en ung pige embedsmanden.

Denne vidste, at det var Thyras pant. Nu kunne han slå to fluer med ét smæk, ydmyge Thyra og kildre amtsforstanderens forfængelighed. Han svarede derfor:

– Han skal bukke for den største i sognet.

Da Thyra så, at det var hendes pant, gled en blussende rødme over hendes brune kinder. Men uden betænkning skred hun tværs over den store plæne til en af sidegangene, hvor onkel Andreas sad i sin rullestol, og bukkede dybt for ham.

Der blev uro og røre i forsamlingen. Da en enkelt latter hørtes, vendte den unge pige sig brat og trådte frem på plænen. Solen skinnede på hendes brune hår, der fik et glinsende bronzeskær, og på hendes kinder, der flammede af harme. Der var over denne ranke pigeskikkelse en ungdom og energi, der gjorde en sælsom virkning på alle de forsamlede. Hun løftede hånden og brød ud:

– Ti! Jeg kender ikke den slyngel, der lo, vil heller ikke kende ham! Men det lader til, at man ikke kender min mening om den sande storhed, og den skal man få. Jeg bukkede for morbroder Andreas. Alle her kender hans historie – hans lidelseshistorie. Nu vel. Efter min mening må en mands storhed måles med den sum af kraft og evner, han har sat ind i kampen for sin overbevisning. Onkel Andreas har ofret sit liv og sin førlighed for sin overbevisning. Er der nogen her i forsamlingen, der mener at kunne veje op med et sligt offer, lad ham da træde frem, for at jeg kan bukke for ham.

Da hun havde udtalt, vendte hun sig om og gik tilbage til morbroderens rullestol. Hun sank ned på knæ foran ham og lagde sit lokkede hoved i hans skød.

Andreas strøg hende sagte kærtegnende hen over håret. Så rejste hun sig og gik rank med sit tårevædede ansigt over plænen hen til stolen, hvor husets frue sad, bøjede sig og kyssede hende på panden med disse ord:

– Om forladelse, kære tante, nu har jeg voldt forstyrrelser nok her. I morgen rejser jeg.

Dermed gik hun ind i huset uden at se sig om.

Hele tiden, mens dette foregik, havde Hans stået betaget og halvt bedøvet. Da Thyra stod på plænen og talte, med kinder og øjne i brand, slugte han den slanke pigeskikkelse med blikke, der tindrede af ildhu. Da hun lå på knæ foran morbroderen, slog han et øjeblik hænderne for ansigtet, som af bluelse eller af sorg, og da Thyra ilede ind i huset, styrtede han efter hende, hvad ingen i forvirringen lod til at lægge mærke til.

Hvad der foregik der inde i huset mellem de to unge, ved ingen uden onkel Andreas, som hørte det af Hans' egen mund om aftenen.

Men da Hans var gået, lå der et lykkeligt smil om krøblingens mund, og han mumlede:

– Nu vender nok strømmen på Bakkegården.

Da Fanden tog skrædderen

Det var en skønne aprildag i skumringen i det Herrens år 1831. Vinteren havde været både hård og langvarig. Dens herredømme havde været ubestridt, indtil Sankt Peder kastede en varm sten i vandet på sin navnedag. Der lå dog sne endnu i april bag hegn og i dybe grøfter. Om det så var bag kirkegårdsdiget mod nord, hvor de unge folk i byen i aften havde sat hverandre stævne, var der så megen sne, at stævnet begyndte med en lille kamp på snebolde, som dog snart afløstes af en alvorlig drøftelse af det åbne spørgsmål, hvor man nu skulle holde legs, efter at Mads Kristian havde sagt fra, fordi hans broder i Kæret var død.

Man havde nu engang skillinget sammen. Pigerne havde købt brændevin til karlene, og disse kaffe og kavringer til pigerne. Man havde endogså fået råd til musik, som den lamme skrædder skulle levere. For smedens sang var jo nok god og lystig, og når han svingede pigen i den ny dans, som han havde bragt med oppe fra det tyske, og sang dertil: "Så skal jeg valse med dig, valse med dig, valse med dig, midt udi valsen så kysser jeg dig!" så grinte den gamle Volle og råbte: "Ho, ho, den smej er søren tej mæ it føgen te by i et knyp tarrehalm!" Og det var smeden ikke, for han havde vandret Tyskland og Østerrig igennem med ranslen på nakken og set meget, meget …

Men aldrig – og det svor han i dette hellige øjeblik i sit stille sind – havde han set noget så dejligt som Maren af præstens, der stod derhenne ved diget og pillede med fingeren ved noget vissent mos på en sten, mens skrædderens søn, den vissenpind, stod og gjorde haneben til hende.

Skrædderens Jens var en langbenet rækel, som havde alskens ondt lov på sig. Han svirede på kroerne og spillede kort. Noget ordentligt havde han ikke lært, men penge på lommen havde han altid, og man ymtede adskilligt om, hvor de mon kom fra. "Æblet falder ikke langt fra stammen", plejede man at ende hans skudsmål med. Også faderen havde dårligt lov på sig. Man hviskede så småt om, at han havde Cyprianus. Lange Stoffer i Mosen bandte højt og dyrt på, at han en aften havde kigget ind ad vinduet og der set skrædderen sidde bøjet over en stor bog med røde bogstaver, der lyste som ildsluer. Men Lange Stoffers ord stod ikke til troende, han hørte ligesom skrædderens Jens til den store familie af "livets løsgængere", der ikke kan holde sig det gamle ord efterrettelig at frygte Gud og følge den landevej, som samfundet har slaget, men idelig bryder igennem hegnet, hvor der er et lille hul, og stundom også der, hvor der intet hul er.

Man havde omtrent opgivet ævred og begyndt at forsone sig med tanken om, at der intet legs blev af den aften, da smeden råbte:

– Der kommer såmænd Las i æ Toft. Han har været nede ved fårene. Måske han giver os husrum.

– Det skulle være første gang, lød svaret i kor. Ham kender vi.

Og det gjorde man. Det var ikke for Guds skyld, han havde fået øgenavnet "Las i æ Toft". Han boede nemlig ikke mere i en toft end andre gårdmænd, der havde en toft ved gården, hvad de fleste havde; men navnet stammede fra den kendte gættelse: "Hvad vil du helst ha, Per å æ loft eller Las i æ toft?" Per å æ loft var en tønde rug. Las i æ toft var en lort, eller hvad man i vore dage med en mild omskrivning kalder en kokasse. Skønt man

røber sin respekt for den sidste ved ordet: "Det er Las i æ toft, der løfter Per å æ loft", så var det dog ikke respekten, der havde givet Las tilnavnet, men den omstændighed, at Las var en surpotte, som man ikke kunne slå et smil af med en vognkæp, og en gniepind, der ikke gav en lus hen, uden han fik en loppe igen.

– Tys, sagde smeden, det kunne være alligevel. Lad mig tage ham. Goddag Las, råbte han den kommende i møde. Det var en gammel mand med en ludende gang og et par små mistroiske øjne. Hvordan er det, har I ikke fået et nyt lergulv i piselen [Note 28)]? begyndte smeden.

– Æ – jov! lød det tilbageholdende, som vejrede Las et baghold.

– Det holder vist ikke længe, vedblev smeden.

– Så – hvorfor det?

– Fordi det ikke er trampet fast. Lader I os holde legs i aften, har I et fast lergulv i morgen.

– Hm – ja – I snakker! kom det fra Las, og en grimasse, der skulle gøre tjeneste for et smil, fortrak hans underansigt.

Nu var det ikke ualmindeligt, at man dansede et nyt lergulv fast, og det lykkedes virkelig smeden at få Las overtalt, til stor jubel for den forsamlede ungdom og siden til stor forbavselse for hele byen.

– Men lys må I selv give, sagde Las.

– Top, sagde smeden, men så må I lade skrædderen hente, imod at I beholder lysestumperne til jer profit.

Og derved blev det. Skrædderen, der skulle gnide fiolen, var jo lammet i benene og måtte hentes med vogn.

Sådan gik det til, at der om aftenen lød spil og lystighed ud fra Las's oplyste vinduer. Indenfor kunne man se parrene svinge sig på det nye lergulv. Det var endnu lidt blødt, men blev hårdere for hver skotsk og reel, der dansedes. Langs vinduerne var der anbragt en bænk af uhøvlede brædder på tomme tønder. Langs gavlvæggen stod nogle kister og mellem disse et fladt låg, hvor den lamme skrædder sad og gned fiolen. Bag ham var der en stor plet bar mur. Det var "ligdøren", som de døde blev bragt ud ad, og som atter muredes til. Det var ti år siden, Lasses kone var gået den vej; men endnu var muren ikke blevet kalket over, for Las tænkte som så, at det kunne ikke vare længe, før han selv skulle samme vej – og så kunne han spare det.

Skrædderen gned fiolen bravt. Han var en lille forvokset mandsling med et stort hoved, en pande, der næsten var firkantet og et par sorte, buskede bryn i en mærkelig lige linje, som løb sammen over øjnene og gav hans ansigt et skummelt udtryk. Han var en mare, hed det sig på grund af de sammenvoksede bryn, og havde forbindelse med lønlige magter. Skrædderen havde aldrig gjort sig umage for at stoppe kilderne til disse rygter. Det gav ham jo magt og anseelse. Og skønt man sagde om ham, at der ikke var mere godt i ham, end der var honning i en tudse, og det var vitterligt, at han førte sladder, blev han ikke skyet af nogen mand i sognet. Tværtimod, man kappedes om at være ham til måde, ikke af venskab, men af frygt og beregning.

Blikket fra hans hvasse øjne gled ud over fiolens dække og så alt. Han lo lystigt, når præstens karl, en kæmpestor jyde, under dansen med et "Huj" slog næven mod bjælken, så støvet raslede ned, og han lagde snart mærke til, at hans søn Jens og den unge

smed begge gjorde haneben til Maren af præstens. Han så også snart, at Maren foretrak smeden, hvilket var naturligt nok, da smeden så godt ud og var en rask karl, medens Jens var en lemmedasker. Men lige så naturligt krænkede det skrædderen, at hans kød og blod skulle stikke op for smeden, thi han elskede sin søn for hans lyders og ikke for hans dyders skyld, og han pønsede på lejlighed til at sætte ondt blod.

I et hjørne af piselen sad først på aftenen gårdens ejer Las og hans nabo, Kresten, ved en pibe og så på de unge. I opholdene faldt der også en dram af til dem. Pigernes traktement var kaffe og kavringer, mens karlene fik brændevin.

– Nej, i mine unge dage, Kresten, var der ikke den luksus som nu om dage. Den lægger os bitterdød øde, når det bliver sådan ved. Dengang blev der sat en spand vand med en øse ind til pigerne, og karlene fik en skål med brændevin og en ske at søbe med. Nu er man blevet så fin på det, at man skal tage det som mikstur.

– Ja, indrømmede Kresten, som var noget yngre, og smækkede sølvlåget til på sin merskumspibe, det er falle ret. Da jeg var ung, var vand ikke godt nok til pigerne, da måtte de have mjød med brødstumper i. Jeg siger, hvad skal enden blive, når det bliver sådan ved.

– Ja, bonden står sig nok, lød i det samme skrædderens hæse stemme, som var det en rotte, der peb. Han kan jo bare lægge på kornet. I år er prisen på rug stegen til det dobbelte, i fjor gav vi to rigsdaler, i år koster den over fire for tønden. Småfolk kan jo ikke få brød i huset. Men I har altid ved den holdne ende. Skal det være en skotsk, lille Maren? afbrød han sig selv.

Smeden og Maren stod og talte sammen, da skrædderens Jens kom og bød Maren op til dans.

– Per Smej,
han kund it ha sin kun i frej
for old di keltringer, der kom af stej,

peb skrædderen skadefro.

Smeden lo, men var ikke sen til at svare:

– Skrædder, skrædder, skrinkelben,
han tov sin kun ve de venster ben
og kyt hind øver æ skorsten.
Han troj, hun vår i Himmerig,
da lå hun om bag æ kalgårddig.

Skrædderen så ondt på smeden og gav sig til at gnide på fiolen, så harpiksen føg fra buen. Og da parret kom tilbage fra dansen, grinte skrædderen og pikkede med buen sønnen på skulderen med de ord:

– Vogt dig for Maren, lille søn. Hun lægger sin mand i graven. Ser du ikke, hun har enkevorte?

Maren blev både rød og bleg ved disse ord; thi også hun delte almuens overtro i så mangt og meget i gamle dage. Skrædderens ord var blevet hørt af alle, og der opstod en pludselig og uhyggelig stilhed.

Alles øjne hvilede på Maren, der var nær ved at gå i jorden af skamfuldhed. Den unge pige, hvis ansigt var som mælk og blod, med smilehuller i kinderne og med en hud så fin og blød som en æbleblomst, havde virkelig på hagen en vorte, der ifølge overtroen varsler om enkestand.

Uvilkårligt skottede hun til smeden, og hun så, at hans ansigt blussede. I det samme råbte en stemme gennem stilheden:

– Syng, smed!

– Smeden skal synge, genlød det i kor.

– Hvad skal det være? sagde smeden og skuttede sig, som ville han ryste noget af sig.

– Pigernes Aftensang, lad os få den, lød råbet.

Og smeden istemte den meget yndede vise "Pigernes aftensang", hvoraf hidsættes følgende vers:

Rosenkinder, tindreøje,
akseltaft og silketrøje,
pandetoppes tårnespir,
pudred' lokker, sæbed' hænder,
glimrend' pande, smukke tænder,
hovedhængsler, kniplings sir.

Flade, dybe, brede fade,
store stager, lyseplade,
potter, pander, stab og stik,
samt tallerkener og andet
af godt tin, som ej er blandet,
koste, saltkar, sker og brik.

Glas ud af krystal det klare,
som er slebne meget rare,
stande på mit tabulet.
Egekister velbebundet,
deri ligger garnet vundet,
hundred pund udi et net.

Bolsterdyner, hvergarns puder,
drejel, vævet smukt i ruder,
lærred, fint som kammerdug,
taftes omhæng, frynser, kapper,
stoffes kjol' med silkeknapper,
ligger der alt til mit brug.

Karlene lo, og pigerne fniste og klumpede sig sammen.

Ikkun Maren var stille. Smeden lagde mærke til, at den lange Jens ikke dansede med hende tiere. Han troede, at dette var grunden til Marens forandrede væsen, og skinsygen stak sin brod i hans hjerte. Kunne hun virkelig bryde sig om den fæle karl? Også hans væsen og tone blev mindre fortrolig. Hun lagde mærke dertil og troede naturligvis, at årsagen måtte være skrædderens ord om enkevorten.

Den onde sæd, som skrædderen havde lagt, satte rod og groede i de unge sind. Maren græd sig i søvn den nat. Og smedens dreng kunne ikke gøre mesteren tilpas næste dag, og mange dage efter lød smedens slag i ambolten som dommedagsslag.

Når de to unge folk mødtes ved sommergilderne, dansede de med hinanden, men mistroens skygge var imellem dem og næredes af åbenbar ondskab og tilfældets luner i løbet af sommeren. Skrædderen hviskede den unge pige i øret, at smeden havde ytret, at han ikke higede efter at gøre Maren til enke. Det var skrædderen, der havde satte denne løgn i omløb af hævnfølelse mod smeden.

Marens stilling i præstegården var mere en plejedatters end et tyendes, og hun fik sjældent lov til at komme ud. Hendes forældre var fattige almuesfolk med en stor flok børn. Mælk og

brød gør kinden rød, siger ordsproget, og børnene fik så godt som ikke andet. Men mælken var billig, moderen fik en stor gryde fuld hver morgen hos naboen for en seksling. Til davre fik børnene varm mælk med brødstumper, "mælk og brok", og til unnen og nadver taddegrød [Note 29)]. Så snart drengene var syv, otte år, kom de "te æ trykkæp", dvs. ud at tjene som vogterdrenge, og pigerne blev sat op på en stol med et knipleskrin foran sig.

En dag, da præsten kom ind i det fattige hjem, så han Maren som 12 års pige sidde bøjet over nålebrættet, mens de små fingre rørte stokkene. Præsten fik ondt af det smukke barn, hvis kinder endnu var så mælkehvide og rosenrøde som æbleblomsten, og hvis krop endnu var smidig og rank. Men præsten vidste af erfaring, hvor hurtigt den bøjede stilling over knipleskrinet kunne kroge ryggen og jage roserne fra kinden. Han tog barnet til sig, og den unge pige var groet fast til hans hjerte, som var det hans eget kød og blod.

Den unge smed var født i nabosognet. Efter sine vandreår kom han hjem fra Roskilde. Bønderne byggede et lille hus med smedje til ham. I gamle dage var landsbysmeden som oftest uselvstændig. Bonden gav jern og tørvekul og slog selv med forhammeren og trak i bælgestangen. Derfor hedder det i en gammel vise:

> Hvo som vil til smeden gå,
> han skal både blæs' og slå,
> hente vand og trække sten,
> give smeden, hvad han fortjen;
> hvo som smedens ven vil være,
> må en pægl brændevin med sig bære.

Med fortjenesten kunne det blive skralt nok. Smeden fik tit mere brændevin end penge, og stundom ingen af delene. Herom meldes i en anden vise:

"Ludses træsko var itu,
Frandses naver havde slu,
stilken var i stykker.
Alt blev gjort – farvel og tak!
Deraf døde smedens kat,
siger os Niels Bødker."

Den unge smed viste fra første færd en sådan ordning fra sig og tog straks en dreng i lære.

Dyrtiden hærgede landet, og mange fattige folk led ligefrem sult, da brødkorn ikke var til at få for penge. I løbet af sommeren forefaldt flere tyverier hist og her, men tyvene blev ikke nappede. Man havde nok den Lange Stoffer i Mosen og skrædderens Jens mistænkt, men beviserne manglede.

For den unge smed og Maren var det en bedrøvelig sommer. Deres unge hjerter pintes af den ulykkelige kærligheds sorg og kvide. Da efterårets mørke aftener kom, kunne det hænde, at en ung kvindeskikkelse stod skjult ude i mulmet på vejen og på afstand kiggede ind i smedjen, som var klart oplyst af den flammende kulild på essen. Og når Maren vandrede hjem til præstegården, vred hun sine hænder og græd såre.

Hun ville af med denne enkevorte, som voldte al hendes men. Hun havde prøvet mange midler. Hun var en aften skælvende over hele legemet af angst gået ind på kirkegården og havde vasket vorten på hagen i regnvandet, som var blevet stående på en ligsten. Hun havde forsøgt på at "stryge" den bort med et stykke flæsk, som hun begravede under en sten, og med en ært,

som hun kastede i brønden. Men forgæves. Enkevorten var der og varslede om, at hun skulle bringe sin tilkommende mand i graven.

Der var kun ét middel tilbage, men hun krympede sig længe ved det. Det var at gå til skrædderen. Han kunne sætte vorten væk, det var aldeles vist. Det endte med, at hun en aftenstund listede sig ud til skrædderens hus. Og skrædderen var så meget venlig og slesk og peb med sin ynkelige stemme:

– Jo, lille Maren, jeg kender nok et middel, og det skal du få for et par skilling. Ser du, en aften, når månen skinner, skal du gå ud med en poleret sølvskål. Når du holder den imod månen, samles dens stråler i skålen, som derved bliver ganske fugtig, så dypper du dine hænder deri og toer din vorte på hagen dermed, og så forsvinder vorten efter nogle tvætninger.

– Men hvor får jeg en sølvskål fra?

– Hm – peb skrædderen med en tænksom mine. Jo, præsten har jo den store sølvskål, han fik foræret for 2 år siden til sølvbryllup. Den er forgyldt indeni og udmærket til det brug.

Maren betalte og gik.

Senere havde skrædderen en samtale med sin søn, der endte sådan:

– Som jeg siger: Når det bliver klart måneskin, må du være rede. Du lægger dig i baghold. Den rare skål må vi have fingre i.

Nogle dage efter fortalte man smeden, at man havde set Maren en aftenstund liste sig til skrædderens hus nede bag bakken. Ingen troede dog, at hun kunne have noget tilovers for sønnen. Men hvad ville hun der?

– Jeg er lige glad! råbte smeden og rodede op i essen, så gnisterne føg.

Og lidt efter kom det igen:

– Jeg er lige glad!

Og en halvfærdig sko kyledes hen i sømkrogen og tangen bag efter, mens drengen rystede i bukserne for, at han skulle ryge samme vej.

Jo, smeden var lige glad.

Den aften sad fuldmånen på en skyfri himmel og morede sig, som så ofte før, med at trække landskabets linjer op på den vage, lidt tågede måde, som skal være særlig yndet af digtere og forelskede. Den tegnede landevejens streg gråt i gråt med en mørk skygge langs digerne, mens den kælede for åen, som den klædte i sølvskrud og trak hen igennem engene som et hvidt, skinnende bånd. I kirkefløjen tændte den en flamme af guldskær og lyste med en dæmpet tone af vemod på kirkegårdens hvide gravstene.

Den lod sit himmelske lys skinne over retfærdige og uretfærdige, over Lange Stoffers hytte i mosen, den lamme skrædders bag bakken, smedens lille hus ved alfar vej med den lille have med blommetræet i det sydøstlige hjørne og på bøndernes gårde.

Den legede tagfat mellem træerne i den store præstegårdshave og fulgte i hælene på Maren, der kom listende med noget skjult under sit forklæde. Hun åbnede sagte havelågen ud til den store toft.

Og så var det, at månen blev vidne til noget sælsomt.

Den unge pige tog ud under forklædet en stor blank genstand, der lynede og blinkede i måneskinnet. Hun satte den store sølvskål ned på grønsværet. Hun så ned i skålens forgyldte

indre. Det funklede og glitrede som pure guld. Hun bøjede sig dybere og stirrede, og alt som hun stirrede, bares det hende for, som fyldtes skålen af strålende, flydende guld.

Nu var øjeblikket kommet. Dernede flød hendes livslykke. Nu gjaldt det at gribe den. Hun stak begge sine hænder ned i det koglende guldskær og toede sit ansigt dermed atter og atter med en feberagtig skælven.

Hun anede ikke, at bag hendes ryg nærmede sig hendes mørke skæbne i en skikkelses lignelse, der listede sig over hende på hosesokker.

Pludselig følte hun et stød og styrtede næsegrus til jorden.

Da hun kom på benene igen og så sig om, var sølvskålen borte. Forsvundet! I den første rædsel følte hun sig som lammet og segnede ned på sine knæ. Så løb hun som en vanvittig bort fra engen, gennem haven og op i sin lille stue. Først her kom hun til besindelse og fattede, hvad der var sket. Efterhånden stod ulykken i hele sin udstrækning for hende og nedsænkede hende i gru og fortvivlelse. Den nat lå stakkels Maren og vred sine hænder. Ingen udsigt til frelse, alle sunde var lukkede. Det var ikke blot hendes kærlighedslykke, hele hendes liv var spildt med hendes gode navn og rygte; thi hvem ville tro hendes forklaring om skålens forsvinden! Ikke engang den gode præst, som holdt så meget af hende. Og hun græd og hulkede ved tanken om, at præstefolkene skulle mistænke hende for en så skammelig forbrydelse som et tyveri.

Som dvalebunden gik hun om den næste dag. Stundom kom der frem i hendes ellers så frejdige blik et forskræmt udtryk, som var hun bange for, at lynet kunne slå ned for hendes fod.

Og var det stort bedre? Opdagelsen kunne jo komme som et lyn og ramme hende.

I mylderet af de sorte tanker, som knugede hendes sind, dukkede atter op tanken på skrædderen. Kunsten at vise igen kunne han jo også. Det lyste som et glimt af håb, at hun kunne få skålen, før den savnedes, og hun greb det, som den druknende et halmstrå.

Da skrædderen så den unge pige trine ind ad døren, fo'r han sammen som i skræk, men da han hørte hendes ærinde, grinte rotten og peb ynkeligt:

– Ej, ej, den rare sølvskål stjålet! Det bliver dyrt, hjertejomfru, at få den igen.

– Det er det samme, hvad det koster, sagde den unge uskyldighed.

Og den lamme skrædder lavede sig nu til med mange sære fagter og øjenfordrejelser at ramse op den lange besværgelsesformel, som hun skulle fremsige, og som endte således:

"Jeg maner og besværger eder, alle engle, patriarker, profeter, basunere og martyrere! Og jeg maner og besværger eder alle, I djævle, som er i Helvede og i Jorderige, under den højestes og lovbydendes magt og kraft, at I straks må føre mig tyven hid igen, inden 24 timer!

Jeg maner og besværger eder, sol og måne og alle lyse stjerner på himmelen, at I ej skinner over den tyv, som stjal fra mig, Maren Andersdatter …"

– Jeg kan ikke! stønnede Maren og sank ligbleg tilbage på stolen.

– Hi, hi, hi! peb skrædderen.

– Kan I ikke gøre det for mig? stønnede Maren.

– Nej, det kan jeg ikke; men jeg kan slå et øje ud på tyven. Men det koster 3 mark, bitte jomfru.

– Her er tre mark! stammede Maren og flygtede bort, så hurtigt hendes rystende knæ kunne bære hende.

– Hi, hi, hi! grinte skrædderen. Har man hørt så galt før, nu har jeg fået betaling for at slå øjet ud på min egen søn. Blæse med det!

I de følgende dage levede Maren i den højeste sjælespænding. Hun følte, der måtte ske noget, men vidste ikke ret hvad. Og der skete noget. Præstekonen opdagede en køn dag, at den kostbare sølvskål var borte. Så lå der et hus. Præsten tog folkene i præstegården i skarpt forhør. Alle bestod prøven på nær Maren, der skælvede som et espeløv. Præsten tog hende med ind på sit studerekammer, og her gik hun til bekendelse under gråd og tænders gnidsel. Præsten rystede på sit hvide hoved, da hun omgik kernepunktet og sagde, at hun havde hørt, hun kunne blive smuk, når hun tvættede sit ansigt i måneskinnet.

– Men barn dog …

Han ville have sagt: "Du er jo smuk, kan ikke blive smukkere"; men han tog sig i det og sagde:

– Men barn dog, hvilken syndig forfængelighed!

Præstefolkene tav om historien; men sladderens hvislende snog snuste den op og spyede sin ædder og forgift deri. Da en "god ven" tudede smeden i ørene, at Maren havde stjålet sølvskålen, fløj smeden i flint.

Han hug hammeren i ambolten og råbte: "Det er løgn" med en så tordnende røst, at øretuderen sakkede i knæene.

Så var det, at denne tildragelse fandt sted, der er så eventyrlig, at man endnu den dag i dag gemmer den i folkemunde blandt gamle sagn og eventyr.

Ved efterårs jævndøgn hænder det herude på Vestkysten, at man ser nogle store tunge skyer komme sejlende fra nordvest. Det plejer at varsle ilde vejr. Smeden kaldte disse skyer "de Riber kællinger". I følge med dem kommer stundom et andet mystisk væsen, "Flyvetækkeren". Ingen har set ham, men mange har hørt ham, når han trækker i stormbukser og træskostøvler, for han tuder i horn, når han kommer. Han tramper omkring på tagene, så det knager i spær og lægter. Han river i stråtaget med sine skarpe negle, og får han først hul, roder han i tagets indvolde som et vilddyr med en hujende latter, der skogrer hen over gårdene og får bonden til at ryste i sin alkove.

Præsten havde været hos en syg den aften. Da han kom tæt til præstegården og i læ bag træerne for stormen, standsede han for at trække vejret. Som han stod der, hørte han stemmer bag hegnet. Han kunne kende Lange Stoffers dybe bas:

– Det skal gå som fod i hose, Jens. Jeg så Mads Jyllænder lukke vædderen ind i skuret i mørkningen. Der er hverken lås eller slå. Hvidkålshovederne skal jeg besørge, og så venter jeg på dig i våbenhuset i kirken. Der er vi uforstyrrede. Når du kommer, kan du fløjte. For resten kan jeg jo ikke tage fejl i mørket, når du kommer med vædderen på nakken. Den skal smage i disse dyre tider, Jens, og den kan en fattig mand da slagte. Det er ikke som med din fordømte sølvskål, som du ikke kan risikere at sælge.

– Men hvad om Stærke Mads overraskede mig ved arbejdet?

– Mads Jyllænder skal nok blive inde og høre på din faders spøgelseshistorier; du har jo sagt, at han syr der i aften.

Aha! tænkte præsten, da de var borte, det var jo en hel slump, jeg der på én gang fik at vide. Ja så, Jens har taget sølvskålen, og hans fader er i ledtog med ham; og i aften vil han stjæle min vædder. Det skal vi dog sætte en pind for.

Og så gik præsten hjem og lagde sit gamle hvide hoved i blød. Og det var et godt hoved. Der var dem, der sagde, at præsten kunne mere end sit Fadervor.

Mads Jyllænder, præstens avlskarl, blev forbavset over, at præsten gav ham ordre til at flytte vædderen fra skuret over i laden, og endnu mere forbavset blev han, da præsten bød ham løfte den tunge dør af hængslerne, men lade den stå i klinke, så den første, der tog i den, måtte få døren over sig.

Men Mads var vant til at adlyde blindt. Han gjorde, som ham befalet, og gik så ind igen i folkestuen, hvor alt præstegårdens tyende var forsamlet om den lamme skrædder, der sad på det store bord og syede og fortalte sladder- eller spøgelseshistorier, som det kunne falde, eller lod sit ondskabsfulde vids svøbe hudflette snart den ene, snart den anden af de tilstedeværende, så de vred sig ved det.

Da Mads tren ind ad døren, peb skrædderens stemme ham i møde.

– Mads, hvad er det, man siger om dig? Du går med et andenæb indsyet i dine bukser for at få Maren til at forelske sig i dig?

Man lo og fniste.

– Ved I, hvorfor Maren bliver rød i hovedet, folkens? Jo, hun tog særken vrangt på i søndags; for den, der gør det, får et kært

møde i denne uge, blev skrædderen ved.

– Nej, lad os nu få en rigtig spøgelseshistorie, sagde Mads, der var så bange for spøgelser, som han var stor og stærk, men higede desto mere efter at føle skrækken gyse i sit store legeme.

– Hu, hvor det blæser, peb skrædderen. Det er godt, jeg har pindehoser på i aften.

– Hvorfor det? råbtes der i kor.

– Kender I ikke Blæseormen – den må I vogte jer for! Den kan blæse igennem syv kirkemure men ikke igennem en pindehose – at I ved det.

– Lad os høre noget om Fanden, sagde Mads og gyste hemmeligt ved ordet.

– Fanden – ja, ham skulle du se, lille Mads, peb skrædderen. Skal jeg sige dig, hvordan du skal bære dig ad med det? Du skal gå tre gange baglæns om kirken og hver gang fløjte gennem nøglehullet på kirkedøren, så kommer han.

Der gik en gysen gennem forsamlingen.

– Og kommer han ikke, kan man råbe ham ud.

– Jeg troede ikke, Fanden turde komme i kirken.

– Nej, det troede den herremand ikke heller, lo skrædderen.

– Hvad for en herremand?

– Jo, ser I, lille børn. Der var engang en herremand, han væddede med en anden herremand om, at han en aften ganske alene ville gå op ad kirkegulvet til alteret og kalde tre gange højt på den Onde. Og for at man næste dag kunne se, han havde været der, skulle han hugge en gaffel fast i alterbordet. Nå, som sagt så gjort; herremanden tager gaflen og går virkelig op til alteret. Da han tredje gang havde råbt Fandens navn, vender han sig rask og hugger gaflen fast i alteret. Men han lægger ikke

mærke til, at en flig af hans kappe er kommet imellem gaflen og alteret, og da han vil gå, holdes han fast ved kappen. Han tror, det er Fanden, der har slået sin klo i ham, falder om af skræk, og om morgenen fandt man ham liggende død ved alteret.

Da skrædderen havde endt sin historie, var der stille i folkestuen. Man hørte kun blæsten løbe storm mod præstegårdens gamle mure i hule stød.

I samme godlag gik døren op. Alles øjne fløj derhen, som ventede man at se den lede Satan træde ind. Men det var præsten. Om det var et træf, eller om præsten har lyttet ved døren til skrædderens historie og valgt øjeblikket, har ingen nogensinde fået at vide; men man kan forstå, hvilken virkning hans ord øvede.

– Er du her, Mads? Hør, vil du springe over i kirken og hente mig bogen, der ligger på båren i våbenhuset?

Det gav et sæt i Mads, og han var lige ved at segne.

– Du er da vel ikke bange, dit store menneske? sagde præsten med et smil. Så kan du jo tage en med dig.

– Nå, lille Mads, peb skrædderen ondskabsfuldt, da præsten var ude af døren, se nu til, du kommer af sted; men vogt dig for at fløjte gennem nøglehullet i kirkedøren.

– Ikke for hele min løn går jeg over i kirken i mørke! stønnede Mads.

– Så tag en med dig! Maren vil gerne.

Da ingen havde mod og mandshjerte til at øve vovestykket, sagde skrædderen smilende:

– Vil du give mig tre mark, lille Mads, vover jeg min trøje?

– Men du kan jo ikke gå, klynkede Mads.

– Så kan du bære mig, lille Mads, du har jo hestekræfter.

Og således blev det virkelig.

Mads, hvis ryg var stærkere end hans hoved, løftede skrædderen fra bordet, som var han et barn, og satte ham nok så lempeligt på sine brede skuldre.

Imidlertid stod Lange Stoffer og ventede ovre i våbenhuset med en stor sæk, fyldt med de stjålne hvidkålshoveder.

Han lyttede, men kunne ikke høre andet end stormen, der hylede om kirkens mure og fik tårnfløjen til at hvine. Han spejdede ud i mørket, men skimtede kun de hvide gravstene.

– Hvor bliver Jens af med vædderen? brummede Lange Stoffers dybe bas halvhøjt. Sådant hundevejr!

I det samme lød der tunge skridt.

– Der har vi ham! mumlede Stoffer.

Og det var sandt, men på en anden måde.

Det var nemlig Mads Jyllænder, der kom gående med skrædderen, men ikke vædderen på nakken. Og det var ikke af mathed, men af skræk, benene rystede under Mads, men skrædderen var ondskabsfuld nok til fra sit høje sæde på Mads' skuldre med et lønligt grin at hviske ham ord i øret, der fik angsten til at krybe i Mads' store, stærke krop.

Og da de kom tæt til kirkedøren, var skrædderen drilsk nok til at give et fløjt fra sig, der fik Mads til at sakke i knæene.

I samme øjeblik lød en grov, forfærdelig røst, som kom den fra Helvedes mørke dyb:

– Har du ham? *Er han fed?*

Som et lyn skød det igennem Mads' hjerne, at det var Fanden selv, der råbte, og grebet af den vildeste rædsel kylede han skrædderen ind ad kirkedøren med det udråb:

– Hvad enten han er fed eller mager, så har du ham her!

Og af sted fo'r han i den vildeste flugt, som var Fanden i hælene på ham, ud af kirkegården og hjem til præstegården, hvor han med sit ligblege, af rædsel fortrukne ansigt satte alt i folkestuen i vild forvirring.

– Hvor er skrædderen? skreg man.

– *Ham har Fanden taget!* gispede Mads og sank ned på en stol.

I det samme trådte præsten ind, fremkaldt ved larmen. Han så sig om. Midt på gulvet sad Mads som på forundringsstol, med hængende arme og et udtryk af forfærdelse i alle miner. Men bordet var tomt. Skrædderen var borte.

– Hvor er skrædderen?

– *Fanden har taget ham!* stønnede Mads.

I det samme lød der ude fra et vildt gennemtrængende skrig, der overdøvede stormens hyl.

– *Der er han!* skreg Mads. Fanden er løs!

Præsten løb ud, grebet af en bestemt anelse. Det var ganske rigtigt skrædderens lange Jens. Da han havde taget i døren til skuret for at stjæle vædderen, faldt døren over ham, og den lange jernhasp slog ham i øjet.

Lidt efter kom præsten ind i folkestuen med ham. Så såre Jens' skikkelse med det blodige øje viste sig i døren, lød der et skrig fra Maren.

– *Det er ham!* Det er tyven, der stjal sølvskålen! Se hans øje! Det er hans egen fader, der har slået det ud på ham!

Tre dage efter sad Jens Tækker oppe på præstegårdens gamle mosgroede tag og bødede hullet, som hans værkfælle "Flyvetækkeren" havde slået hin mindeværdige aften. Inden for på loftet sad Mads Jyllænder og tog imod tækkenålen, som

flittelig gik ud og ind med binderebet. Og lige så flittig gik samtalens skytte.

Hver gang Jens Tækker bøjede sig over hullet i taget, der blev mindre og mindre, skinnede solen på hans brede bag og den store grågule lap, som hans kone, den gris, havde sat på hans blå vadmels bukser.

– Ja, det er nu godt nok, sagde Jens Tækker, du siger, præsten befalede dig at tage vædderen ud af skuret og døren af hængslerne, men hvordan kunne han vide, at skrædderens Jens ville stjæle vædderen, og at døren ville falde over ham og haspen slå ham i øjet, så han hylede?

– Ja, det går langt over min forstand og midt ind i præstens, svarede Mads Jyllænder.

– Og præsten tvang skrædderen til at udlevere sølvskålen. Ja, ja, den præst kan nok mere end sit fadervor. Hvad nytter så Cyprianus, Mads, må jeg spørge. Nå, Fanden hytter nok sine, for ellers havde nok skrædderen knækket sin hals, da du kylede ham i hovedet på Lange Stoffer. Halløj, hvad er det? råbte tækkeren pludselig og skyggede med hånden for solen. Min sandten, om det ikke er smeden og Maren, der står der nede under træerne på kirkegården og kysses.

– Lad mig se, råbte Mads indenfor og stak sit hoved gennem hullet.

Hans ansigt var sort af snavs, som sveden havde lavet striber i, og i hans tykke krøllede hår strittede lange tagstrå, så han lignede en julebuk.

– Ja så, der fik han et fulle og nok et, hi hi hi! grinte Mads. Nå, det er i sin orden!

– Og det kalder du i sin orden, at smeden kysser præstens Maren?

– Ja vel, det er i sin orden, for de blev forlovede i aftes. Og præsten vil holde brylluppet for dem, og Maren får nok både i kiste og skab.

– Så siger jeg, at præsten er en stadsmand, sagde Jens Tækker.

Og sådan var det. Da smeden, dagen efter at Fanden havde taget skrædderen, kom op på præstegården for at gøre døren til skuret i stand, kom det til en forklaring mellem de to elskende.

Præsten viede dem sammen og bekostede brylluppet med mere.

Det blev et langt og lykkeligt ægteskab. Men Maren beholdt enkevorten og blev også virkelig enke, som smeden så tit selv udtalte håbet om på sine gamle dage. Han døde 76 år gammel, og ti år efter blev Maren puttet ned ved hans side.

Solen skinner nu på deres hvide gravsten.

Om "Ti fortællinger fra Sønderjylland"

Forfatter: Peter Skovrøy (1851-1935).
Første udg.: *Ti Fortællinger fra Sønderjylland* af P. Skovrøy. Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, 1909.
Denne udgave efter: Førsteudgaven.
Redigeret af: Kim N. Jensen. Hvor intet andet er anført, er noterne forfatterens.
Forside: Efter foto af Johann Hermann Engelhardt Schumann: "*De sønderjydske Piger*" (1879)

ISBN 978-87-7628-362-9
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-588-4 (Ølstykke 2018).

© 2026 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

Note 1:

Å æ stej: For lidt siden.

Note 2:

Vossel: Dialektudtale af hoseøl, dvs. en rem brugt som strømpebånd.

Note 3:
Hverv: Ærinde.

Note 4:

Sjødug: Tåge.

Note 5:

Pojk: Smådreng.

Note 6:

Tranner: Historier.

Note 7:
Jesind: Nu engang.

Note 8:

Dvalsk: Hidsig.

Note 9:

Nøks: Vred, pirrelig.

Note 10:

Nost: Vandtrug.

Note 11:

Bol: Livstykke.

Note 12:

Puhndød: Stendød.

Note 13:

Pank: Rank.

Note 14:

Kyllersk: Kulret.

Note 15:

Tirlede: Trillede.

Note 16:

Gennemølet: Mørbanket.

Note 17:

Pylrede: Småklynkede.

Note 18:

Busvend: Avlskarl.

Note 19:

Bryde: Ældre udtryk for avlskarl.

Note 20:

Flædføring: En ordning, hvorved en person pga. alder eller svaghed lader sig optage i en andens husstand mod at opgive rådigheden over sin formue. *Red.anm.*

Note 21:

Lå ved trykkæppen: Tjente som vogterdreng. *Red. anm.*

Note 22:

Frahånds: Fjermer, højre.

Note 23:

Ture: Klare.

Note 24:
Bårs: Kraftkarl.

Note 25:

Drev Jakob Løj med sine svin: Luftens dirrende bevægelse varme forårsdage.

Note 26:

Optant: Borger i et afstået landområde, som ved eget valg ("option") beholder sit borgerskab i den stat, som vedkommende forud tilhørte til trods for, at vedkommende vælger at blive boende i det afståede område. *Red.anm.*

Note 27:

Tjenestedrengekrigen: Man forhindrede dansksindede i at tage skolepligtige børn i tjeneste (vel for at forhindre, at de blev påvirket "i uheldig retning"). *Red. anm.*

Note 28:

Pisel: Gårdens stor- eller stadsstue i frisisk/sønderjysk dialekt. *Red. anm.*

Note 29:

Taddegrød: Forf. mener ant. tarregrød, den sønderjyske betegnelse for boghvedegrød. *Red. anm.*